

JIHOČESKÁ UNIVERZITA V ČESKÝCH BUDĚJOVICÍCH
FILOZOFICKÁ FAKULTA
ÚSTAV KULTURÁLNÍCH STUDIÍ

DIPLOMOVÁ PRÁCE

RAKOVNICKÝ PĚVECKO-HUDEBNÍ SPOLEK VÍTĚZSLAV NOVÁK

Vedoucí práce: prof. PhDr. Bohumil Jiroušek, Dr.

Autor práce: Bc. Zuzana Hápová

Studijní obor: Literárně-historická studia

Ročník: 2.

2015

Prohlašuji, že svoji diplomovou práci jsem vypracovala samostatně pouze s použitím pramenů a literatury uvedených v seznamu citované literatury.

Prohlašuji, že v souladu s § 47b zákona č. 111/1998 Sb. v platném znění souhlasím se zveřejněním své diplomové práce, a to v nezkrácené podobě elektronickou cestou ve veřejně přístupné části databáze STAG provozované Jihočeskou univerzitou v Českých Budějovicích na jejích internetových stránkách, a to se zachováním mého autorského práva k odevzdanému textu této kvalifikační práce. Souhlasím dále s tím, aby toutéž elektronickou cestou byly v souladu s uvedeným ustanovením zákona č. 111/1998 Sb. zveřejněny posudky školitele a oponentů práce i záznam o průběhu a výsledku obhajoby kvalifikační práce. Rovněž souhlasím s porovnáním textu své kvalifikační práce s databází kvalifikačních prací Theses.cz provozovanou Národním registrem vysokoškolských kvalifikačních prací a systémem na odhalování plagiátů.

V Českých Budějovicích 30. 7. 2015

.....

Zuzana Hápová

Poděkování:

Touto cestou bych chtěla poděkovat všem, kteří mě během přípravy mé práce podporovali. Především bych ráda poděkovala vedoucímu své diplomové práce prof. PhDr. Bohumilu Jirouškovi, Dr., za velkou vstřícnost, cenné rady a připomínky. Mé poděkování patří také zaměstnancům Státního okresního archivu v Rakovníku, zejména paní ředitelce Mgr. Renatě Mayerové, za podporu a ochotu spolupracovat.

Anotace

Diplomová práce na téma Rakovnický Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák má čtenáři poskytnout kvalitní monografie zpěváckého spolku, který měl v Rakovníku téměř stoletou tradici a utvořil ve svých řadách další dva významné odbory: Rakovnickou operu a Rakovnickou filharmonii. V rámci své diplomové práce jsem prostudovala fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák uložený ve Státním okresním archivu Rakovník, dále literaturu související s tématem kulturní a historické tváře města Rakovník, ale i knihy zaměřené na spolkovou legislativu. V úvodních kapitolách je tedy přiblížena historie a spolková činnost ve městě během existence spolku, dále již následuje činnost samotného spolku, včetně přiblížení významných osobností působících ve spolku. A nakonec jsou zařazeny kapitoly o Rakovnické opeře, dodnes známější a pro Rakovník významnější než samotný spolek, a Rakovnické filharmonii, která se nakonec včlenila do Rakovnické opery.

Summary

The thesis deals with Singing and music society Vítězslav Novák in Rakovník. Main aim of my text is to provide a high quality monograph discussing almost one hundred years long tradition of said society, as well as its other two very important branches, The Rakovník Opera and The Rakovník Philharmonic Orchestra. For a duty of the thesis I have carefully studied Singing and music society collection placed in The National Regional Archive in Rakovník. Furthermore, I read a literature arguing legislative rules of societies. Also, I examined sources linked to cultural and historical issues of the city. The thesis is divided in following parts. Firstly, I wrote about history and activities of the society over the time of its existence in the city. Next chapters in precise refer to particular activities of the society including an introduction of its most important characters. Last but not least, I discuss the Rakovník Opera, which is nowadays in the city even more remembered and significant than the society itself. The single chapter is dedicated to The Rakovník Philharmonic Orchestra, too. It had been subsequently involved to The Rakovník Opera, though.

Obsah

Úvod	7
1. Literatura a prameny	11
2. Město Rakovník v době trvání Pěvecko-hudebního spolku Vítězslav Novák.....	17
3. Spolková činnost v Rakovníku během existence Pěvecko-hudebního spolku Vítězslav Novák	25
4. Historie Pěvecko-hudebního spolku Vítězslav Novák.....	32
4. 1. Založení Zpěváckého spolku.....	32
4. 2. První léta Pěvecko-hudebního spolku	35
4. 3. Spolek kolem přelomu století.....	39
4. 4. Meziválečná doba	42
4. 5. Období 2. světové války až do nástupu komunismu	46
4. 6. Poslední léta Pěvecko-hudebního spolku.....	50
4. 7. Pokus o obnovení	54
5. Činnost Pěvecko-hudebního spolku Vítězslav Novák	56
5. 1. Činnost v 2. polovině 19. století.....	56
5. 2. Činnost od prvních operních představení až po vstup do ROH Rakony	61
5. 3. Pěvecko-hudební spolek po vstupu do ROH Rakony	68
6. Rakovnická opera	71
6. 1. Počáteční kroky k opeře v Rakovníku	71
6. 2. Opera v Rakovníku do konce 2. války	75
6. 3. Poslední léta Rakovnické opery	82
6. 4. Zájezdy Rakovnické opery (1940-1960).....	88
7. Rakovnická filharmonie	91
Závěr	95
Prameny a literatura.....	98
Prameny:	98
Literatura:.....	99
Seznam příloh.....	101
Přílohy	102

Úvod

Ve své diplomové práci bych se chtěla zaměřit na vytvoření komplexní monografie rakovnického Pěvecko-hudebního spolku Vítězslav Novák, která bude zahrnovat nejen historii samotného spolku, ale přiblíží i spolkovou činnost a popíše odnože spolku, Rakovnickou operu a Rakovnickou filharmonii. Obě naposledy zmíněné odnože spolku jsou často mylně považované za samostatné organizace, ale jak vysvětlím ve své práci, nikdy se skutečně neosamostatnily. Rakovnická opera měla v období své největší slávy samostatný výbor, ale ten i nadále podléhal jednotčímu spolkovému výboru. Rakovnická filharmonie se dokonce po včlenění do závodní organizace ROH Rakony v roce 1951 spíše včlenila do Rakovnické opery a nadále se již nenazývala Rakovnická filharmonie, ale již jen orchestr Rakovnické opery.

Vznik monografie pěveckého spolku jsem považovala za důležitý především proto, že je v mém rodném městě mnohem známější jedinečná Rakovnická opera, ale o původním spolku Vítězslav Novák téměř nikdo v dnešní době neví, kromě několika málo případných nadšenců či osob, které si operu mohou pamatovat z dětských let, nebo kdysi slyšeli své rodiče o opeře, případně o spolku, vyprávět. Bohužel mladší generace o slavném spolku s téměř stoletou tradicí nemá žádné informace, ačkoli zaručeně každý v místním parku prošel kolem busty Bedřicha Smetany, která je zde umístěná právě díky Pěvecko-hudebnímu spolku, což ovšem dnes již také nikdo zřejmě netuší. A proto je, podle mého názoru, důležité připomenout Pěvecko-hudební spolek ochotníků, kteří se dokázali proslavit po celé zemi, ačkoli mnozí z nich neměli žádné hudební vzdělání kromě základů z hudební výchovy. Rakovničtí však měli vždy obrovské štěstí na dirigenty a sbormistry, kteří dokázali spolek bezchybně vést a profesionálně jej pozvedli. Ve své práci se blíže zmíním o Josefu Omáčkovi, zakladateli Rakovnické filharmonie, a Zdeňku Tomášovi, zakladateli Rakovnické opery.

Dalším faktorem, který mě utvrdil ve výběru tématu, je skutečnost, že jsem sama během návštěvy v Státním okresním archivu v Rakovníku o existenci Pěvecko-hudebního spolku Vítězslav Novák slyšela vůbec poprvé a začala jsem se o historii spolku zajímat. Rakovnický pěvecký spolek šířil českou kulturu po celé zemi v období mezi léty 1861-1951 (1961), dokázal udržet svou existenci a aktivní činnost i během druhé světové války, kdy povzbuzoval lidovými písněmi své spoluobčany v pohraničí, ovšem nyní o existenci tohoto významného a slavného spolku ví jen málokdo. Cílem mé diplomové práce je připomenutí Rakovnické opery a Rakovnické filharmonie, především díky podrobné analýze archivních pramenů z fondu Pěvecko-hudební spolek

Vítězslav Novák a z fondu Rakovnická opera a zaznamenání bohaté historie a činnosti spolku, aby tak vznikla možnost dalšího studia tohoto tématu.

Během přípravy své diplomové práce jsem narazila na již existující práci ing. Františka Fencla, ale jedná se hlavně o přepis původní Pamětní knihy spolku, doplněný o některé informace získané například z novinových článků nebo z jednatelských zpráv, takže doba existence spolku do roku 1951 je zaznamenána velmi podobně jako ve zbylých dostupných pramenech. František Fencel se také několikrát odvolává na prameny (kronika Jiřího Heinze), které ovšem dnes ve fondu Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák nejsou. Pan Fencel je také ale jediný, kdo zaznamenal jako člen spolku a zároveň pamětník průběh posledních let existence po včlenění do ROH Rakony, tedy 1951-1961, kdy však byla aktivní již jen Rakovnická opera a nikoli sbory pěveckého spolku. Dále v roce 2013 Lukáš Let sepsal bakalářskou práci na téma spolku, která je sice velmi kvalitně zpracovaná, ale vzhledem k rozsahu práce autor nemohl být nijak konkrétní a nemohl se věnovat veškeré problematice související se spolkem.

Problém, který jsem nastínila už u Františka Fencla, mě doprovázel po celou dobu mé práce. Bohužel i samotná pamětní kniha byla několikrát zpětně dopisována podle jednatelských zpráv a zpráv o činnosti, takže mnohé zápisy jsou velmi strohé a posléze je stejně zopakoval i František Fencel. Z těchto důvodů se některé informace, které jsou podle mého názoru v daném roce nejvýznamnější, budou v jednotlivých kapitolách opakovat, neboť považuji za důležité je zmínit například jak v historii spolku, tak v činnosti spolku nebo když se spolek po založení Rakovnické opery specializoval hlavně na operní představení, musela jsem tyto opery uvést v rámci činnosti spolku a následně i v kapitole o Rakovnické opeře.

Kapitolám věnovaným samotnému spolkem předchází rozbor použité literatury a pramenů, dále historický o úvod královském městě Rakovník, který má vytvořit přibližnou představu o stavu města v době existence Pěvecko-hudebního spolku. Přiblížím problémy, se kterými se muselo město potýkat, ale i nejnovější počiny města (výstavba škol, nemocnice, atd.) a vše zasadím do celkové historie naší země. Další kapitolou je spolkový život v Rakovníku v letech 1861-1961. V kapitole je shrnuta spolková legislativa sledovaného období, k čemuž informace poskytla především kniha Pražské spolky od Marka Laštovky. Stěžejním zdrojem pro zbytek kapitoly je závěrečná práce Marka Pavlíka o Spolkovém životě v Rakovníku.

Ve zbylých kapitolách se spoléhám jedině na Státní okresní archiv v Rakovníku, kde je zpřístupněný fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák a

neuspořádaný fond Rakovnická opera. Při práci se pokusím analyzovat veškerý dostupný pramenný materiál v archivu. Za účelem větší přehlednosti postupuji v kapitolách vždy chronologicky a snažím se vyzdvihnout v každém období nejdůležitější události, které spolek prožil. Historie spolku se zaměřuje hlavně na zmapování organizační struktury. Druhá kapitola již názvem napovídá, že se věnuje především činnosti spolku, ovšem text je zaměřený na akce, kterých se spolek sám aktivně účastnil, nikoli na akce, které pouze pořádal, ale ani ty nejsou úplně opomenuty. Poslední dvě kapitoly jsou věnovány dvěma nejdůležitějším odnožím spolku, Rakovnické filharmonii a Rakovnické opeře, kdy závěrečná podkapitola shrnuje zájezdovou činnost během let 1940-1959. Podkapitola má konkrétně ukázat, ve kterých městech, kromě domácího Rakovníka, se Rakovnická opera prosadila, a podtrhnout tak tvrzení o slávě rakovnických ochotníků.

Jak již bylo řečeno, veškerý pramenný materiál ohledně spolku jsem získala ve Státním okresním archivu v Rakovníku. Dále jsem využila literaturu zaměřenou především na regionální historii, spolkovou činnost a také na českou kulturu. Použitou literaturu popíši v následující kapitole.

Pro větší přehlednost se historici začali v posledních desetiletích zabývat spíše kulturní historií, než velkými dějinami. A právě do kulturní historie bychom mohli zahrnout i blíže popsanou historickou antropologii a mikrohistorii. Mikrohistorie je poměrně mladá disciplína, která má základy již v díle Carla Ginsburga Sýr a červy. Odklání se od velkých struktur, více se zaměřuje na člověka, kterému přisuzuje podíl na utváření dějin. Díky velkému množství dnes dostupných pramenů se mohou mikrohistorici zaměřit na konkrétní osobu a skrze její život zkoumat historii, nebo se autor zaměřil na menší lokalitu či skupinu lidí. Autoři prvních mikrohistorických prací se však později přiklonili k historické antropologii.¹

Historická antropologie se začala objevovat už v 60. letech 20. století. Je to historický přístup, který není úplně jasně definovatelný, ale hlavním přínosem je, že považuje člověka za aktéra dějin. Nezastává tedy dosavadní názor, že člověk je jen nestranným pozorovatelem toho, co se kolem něho děje, ale přímo se na utváření dějin podílí tím, co dělá, jak se chová, ale i tím jak přemýšlí a co cítí. Je to disciplína vymezující se proti makrostrukturální historiografii a vychází z etnologie, sociálních

¹ Georg G. Iggers, *Dějepisectví ve 20. století: od vědecké objektivy k postmoderní výzvě*, Praha 2002.

dějin, dějin lidové kultury, mikrohistorie, dějin mentalit a dějin každodennosti. Podle Dülmena je historická antropologie nejvhodnější pro vznik kratších esejí, ale i tak vzniká pod její záštitou obrovské množství monografií.²

Předložená diplomová práce se zabývá historií jednoho zpěváckého spolku, tedy skupinou lidí se stejným kulturním zájmem žijících přímo ve městě Rakovník nebo v jeho okolí. Diplomová práce mapuje historii a činnost spolku v rámci města v kontextu soudobé politiky a kultury, a tak se snaží zachytit mikrohistorii událostí v konkrétním městě, v konkrétně zaměřené kultuře a v jasně vymezené době. U významných událostí je vyzdvížen i dopad na obecnost, jak například lidé operu přijali, ale i průběh nácviu daného představení atd. Protože mikrohistorie může být ovšem zavádějící (co platí v jednom městě, nemuselo být pravidlem i v městě sousedním), je práce zasazená i do širšího obrazu dějin země a uvádí i spolkovou legislativu.

² Richard van Dülman, *Historická antropologie: vývoj, problém, úkoly*, Praha 2002.

1. Literatura a prameny

Pro všeobecný historický přehled a správné dosazení dějinných událostí do úvodních kapitol práce byl prostudován alespoň malý výsek dějin v knihách *České dějiny do roku 1914*,³ *Bílá místa české historie*,⁴ tedy třetí části zaměřené na 19. století a *Přehledné dějiny literatury české*.⁵ Jednotlivé kapitoly Novákových dějin literatury jsou vždy historicky a kulturně zasazené do dobového kontextu a právě díky těmto úvodům je kniha výborným základem pro všeobecný přehled. Dále je pro získání povědomí o průběhu 19. století v našich zemích vhodná například kniha Marcely Efmertové *České země v letech 1848-1918*⁶, která rozebírá politickou situaci země, hospodářství a poslední část knihy je zaměřená čistě na kulturu a umění v českých zemích ve sledovaném období. Dále také kniha *České země v 19. století* od Milana Hlavačky a kolektivu,⁷ kde se autoři celkově zaměřují na politické dění v zemi, na proměnu obyvatelstva a na stav hospodářství. Doba meziválečná je asi nejpodrobněji zaznamenaná ve dvou svazcích *Velkých dějin zemí Koruny české*. Autorem těchto dvou svazků (XIII. a XIV.) zaměřených na léta 1918-1929 a 1929-1938 je Antonín Klimek.⁸

Vzhledem k charakteru diplomové práce ovšem kromě historických souvislostí bylo potřeba ukotvit text i v kulturních souvislostech dané doby. Zde bylo vhodné projít dvoudílný svazek *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948-1967*.⁹ Výčtu termínů spojených s kulturou předchází úvod shrnující kulturní vývoj v daném období. K této diplomové práci bylo nejvhodnější zvolit četné termíny jakkoli spojené s hudbou a spolkovým životem. Neocenitelnou se v tomto případě stala kniha Jaroslava Marka *Česká moderní kultura*.¹⁰ Autor přiblížil stav literatury, architektury, hudby, ale i třeba vzdělání od sklonku 18. až do 20. století. Nejde ovšem o pouhý strohý popis, ale autor analyzuje co (jaký typ hudby) a proč bylo v dané době oblíbené či zavrhané. Pro kapitoly předložené práce byly pochopitelně nejvýznamnější části o hudbě. Markova kniha je podle mého názoru jedním z nejkvalitněji zpracovaných děl na téma české moderní kultury jako celku.

³ Jan Kvirenc - Eliška Kunstová, *České dějiny do roku 1914. Historie v dokumentech*, Liberec 2006.

⁴ Jiří Bílek, *Bílá místa české historie/III. 19. století. Pro císaře pána a jeho slávu*, Praha 2012.

⁵ J. V. Novák, Arne Novák, *Přehledné dějiny literatury české*, Olomouc 1936-1939.

⁶ Marcela C. Efmertová, *České země v letech 1848-1918*, Praha 1998.

⁷ Milan Hlavačka a kol., *České země v 19. století: proměny společnosti v moderní době I. a II.*, Praha 2014.

⁸ Antonín Klimek, *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek XIII., 1918-1929*, Praha 2000.; Antonín Klimek, *Velké dějiny zemí Koruny české. Svazek XIV., 1929-1938*, Praha 2002.

⁹ Jiří Knapík – Martin Franc a kol., *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948-1967 I-II*, Praha 2011.

¹⁰ Jaroslav Marek, *Česká moderní kultura*, Praha 1998.

K vytvoření obrazu soudobé hudby posloužily knihy zaměřené na dějiny hudby, konkrétně *Dějiny hudby 19. století* od Nadi Hrčkové,¹¹ *Dějiny hudby 20. století* od Jiřího Šafaříka,¹² *Dějiny hudby jako vědní obor a jejich periodizace*¹³ a *Dějiny hudby na lidových školách umění*.¹⁴ V naposledy jmenované knize autor, Jan Dostál, radí současným učitelům hudby, jak by měly být sestavené osnovy hudební výchovy na školách. Kniha je zajímavá v tom směru, že ukazuje soudobý pohled na to, co autor považoval za důležité během hodin vyzdvihnout, aby měl žák komplexní přehled o hudbě. Kniha obsahuje i vysvětlení, například proč je důležité vyučovat právě české skladatele, ač jsou ve světě třeba méně známí, než ti němečtí. Kniha jako jediná poskytuje názory autora, proč je důležité jednotlivá období znát, ale nepopisuje je stroze, naopak se snaží přiblížit i historickou dobu a co měla hudba ve své době vyjadřovat a jak by ji měli žáci vnímat. Podobně k hudbě přistupoval i Jaroslav Marek, který je o něco profesionálnější z hlediska historie. Jan Dostál je přeci jen spíše hudebník a kantor než historik a jeho kniha měla být pouhým doporučením pro ostatní učitele, jak vést výuku hudební výchovy.

Dějiny hudby 19. a 20. století jsou detailním popisem rozvoje hudby v daném období. Autoři se zabývají každým obdobím zvlášť a neopomněli přiblížit i nejvýznamnější autory a jejich přínos v oblasti hudby. Obě knihy jsou výborným zpracováním daného tématu a pro předloženou práci byly velmi přínosné. Naopak kniha Jaroslava Smolka obsahuje pouhé stručné shrnutí dějin hudby.

O královském městě Rakovník lze nalézt nejvíce informací v městské kronice,¹⁵ ve které jsem se osobně ve své práci zaměřila především na dobu existence Pěvecko-hudebního spolku Vítězslav Novák. Bohužel historie města ve většině knih prostudovaných v rámci diplomové práce končí někdy kolem přelomu 19. a 20. století, takže informace o městských událostech z 20. století jsou získané hlavně z kroniky města a dále z knihy Richarda Biegla z jeho *Knihy o Rakovníku*.¹⁶ Dále jsou k dispozici například knihy Jana Rennera *Popis politického a školního okresu rakovnického*¹⁷ a

¹¹ Naďa Hrčková, *Dějiny hudby V. Hudba 19. století*, Praha 2011.

¹² Jiří Šafařík a kol., *Dějiny hudby 20. století (III. díl)*, Brno 2001.

¹³ Jaroslav Smolka, *Dějiny hudby jako vědní obor a jejich periodizace*, Praha 1999.

¹⁴ Jan Dostál, *Dějiny české hudby na lidových školách umění*, Praha 1967.

¹⁵ SOA v Praze – Státní okresní archiv Rakovník (dále jen SOkA Rakovník), Nejstarší kronika královského města Rakovník.

¹⁶ Richard Biegel, *Knihy o Rakovníku*, Rakovník 2002.

¹⁷ Jan Renner, *Popis politického a školního okresu rakovnického*, Rakovník 1902.

Rakovník XIX. století,¹⁸ od Františka Levého *Dějiny královského města Rakovník*¹⁹ a nakonec kroniky Ferdinanda Malce a Františka Hovorky, které doplnil a knižně upravil historik Jan Černý.²⁰

Knihy Jana Rennera jsou obě zaměřené na daný tematický okruh. Zatímco *Popis politického a školního okresu* již názvem poukazuje na téma, kterému se autor věnoval, kniha *Rakovník XIX. století* se věnuje popisu města během dlouhého 19. století. Autor se zaměřil především na úpravy města a přestavby, které ve městě právě probíhaly a nakonec neopomenul připomenout i křivoklátskou krajinu v okolí města. Obě knihy byly pro předloženou práci významné spíše pro vytvoření soudobého obrazu města a ne kvůli konkrétním informacím, které by se v knihách jedinečně vyskytovaly.

Historik František Levý ve své knize *Dějiny královského města Rakovník* přistupuje k dějinám města v mnohem širším rozsahu. Co se týče mnou sledovaného období, autor se zabývá důležitými událostmi ve městě, rozvojem či úpadkem místního průmyslu nebo zemědělství, úpravami města či výstavbou nových veřejných budov (nemocnice, chlapecká škola), ovšem jeho výborný popis končí ještě před rokem 1900. Své poznatky se snažil zasadit do dějinných událostí země.

Kniha o Rakovníku od Biegla je opět zpracovaná v širším rozsahu, tentokrát se autor kromě historie města zabýval detailně i průmyslem, zemědělstvím, ale i přírodou a pamětihodnostmi v okolí. I vzhledem k všeobecnému zaměření autora na popis Rakovníka je historie města slušně zpracovaná. Oproti historii Levého je sice Bieglova kniha obecnější, není příliš zaměřená na konkrétní události, ale významné momenty ve městě uvedené jsou. Bieglův historický souhrn končí po druhé světové válce, takže jako jeden z mála přináší informace o Rakovníku v průběhu 20. století.

Knihy o Rakovníku, které by zaznamenávaly historii 20. století, bez pochyb jsou, ovšem jsou povětšinou zaměřené na konkrétní téma (průmysl, zemědělství) v konkrétním období (většinou válečná nebo poválečná léta).

Spíše pro osobní orientaci v dobových pojmenováních jednotlivých míst v Rakovníku byla vhodná kniha *Když se v Rakovníku řekne* od Moniky Pokorné.²¹ A pro informace o osobnostech podílejících se na utváření kultury města je nejvhodnější

¹⁸ Jan Renner, *Rakovník XIX. století*, Rakovník 1931.

¹⁹ František Levý, *Dějiny královského města Rakovník*, Rakovník 1896.

²⁰ Jan Černý (ed.), *Rakovnické paměti 19. století. Zápisky Františka Hovorky. Kronika Ferdinanda Malce*, Praha 2010.

²¹ Monika Pokorná, *Když se v Rakovníku řekne*, Rakovník 2010.

dvoudílný svazek *Kulturní tvář Rakovnicka* od Ladislava Mičky.²² Ohledně životopisných dat jednotlivých osobností není problém, ale například některé údaje o pěveckém spolku nejsou úplné, nebo jsou dokonce chybné.

Dále jsou k dispozici kroniky pánů Ferdinanda Malce a Františka Hovorky, které doplnil o historický souhrn, upravil, některé věci uvedl na pravou míru a vydal v knižní podobě Jan Černý v roce 2010. Z knihy se dozvíme, že František Hovorka svou pamětní knihu sepsal díky spisům v archivu a následně měl pamětní knihu sepsat i Ferdinand Malec, který měl k dispozici již jen knihu Hovorky a pamětníky. Ferdinand Malec byl ovšem ve své době přinucen knihu upravit. V nezměněné původní verzi vyšla až nyní díky Janu Černému. Zápisy v obou kronikách tedy končí před rokem 1900. Oba autoři popisují nejdůležitější události v roce a oba se vždy zaměřili na akci či událost, která vzbudila největší ohlas u obyvatel města (povodně v roce 1872). Dokonce se zde objevilo hned několik údajů o Zpěváckém spolku. Ze zápisů je cítit subjektivní zaujetí, ale i tak jsou informace v knize hodnotné. Vše navíc podtrhl Jan Černý svým historickým úvodem.

Nakonec k obrazu historie města nemalým dílem přispěla Nejstarší kronika královského města Rakovník. Zde je popsán veškerý dění ve městě od kultury až po zemědělské nesnáze, občas je zaznamenána i důležitá dobová událost země. Samozřejmě i zde se dá pozorovat vliv soudobého názoru na pisatele, kdy například starosta Josefa Čermáka nejprve chválí za zušlechtění města, ale o pár let později si kronikář stěžuje, že úpravami město zadlužil. Mimo jiné se mezi mnohými informacemi o Zpěváckém spolku objevilo i chybné tvrzení, že spolek se hned v roce 1863 rozpadl. Kronika jako jediná poskytla informace až do roku 1962, tedy do zániku spolku, kdy už většinu tradiční kultury nahradila moderní kultura, například i divadlo začalo být vytlačováno kinem.

V druhé kapitole věnované historii spolkového života v Rakovníku bylo nejprve vhodné přiblížit historii spolčování jako takovou. K přiblížení této problematiky dopomohly knihy *Pražské spolky* od Marka Laštovky,²³ *České právo v minulosti* od Karla Malého²⁴ a *Spolky, shromáždění a politické strany podle práva československého* od Václava Dusila a kolektivu.²⁵ *Pražské spolky* jsou v tomto směru zajímavé především kvůli podrobnému historickému úvodu o spolkovém právu, dále následuje

²² Ladislav Mička, *Kulturní tvář Rakovnicka I a II. část*, Rakovník 1979.

²³ Marek Laštovka a kol., *Pražské spolky*, Praha 1998.

²⁴ Karel Malý, *České právo v minulosti*, Praha 1995.

²⁵ Václav Dusil a kol., *Spolky, shromáždění a politické strany*, Praha 1936.

výčet všech pražských spolků z let 1895 - 1990. Právní legislativu spolkového života v českých zemích skvěle popsaly i další dvě zmíněné knihy, kdy pravdivost tvrzení byla doplněna i citacemi z konkrétních článků zákona. Přibližný obraz života jednotlivých spolků, rozlišení některých typů spolků nebo průběh spolkového života například v Praze se čtenář může dozvědět v knize *Od středověkých bratrstev k moderním spolkům*, která vznikla jako sborník příspěvků ze 17. vědecké konference Archivu hlavního města Prahy.²⁶ Konkrétně ke spolkovému životu v Rakovníku vznikla v roce 1999 diplomová práce *Vývoj spolkového života v Rakovníku v meziválečném období*,²⁷ která byla skvěle zpracovaná a bez obav se mohla stát hlavním zdrojem pro druhou kapitolu předložené práce, především co se týče spolkového života na Rakovnicku v době existence Pěvecko-hudebního spolku Vítězslav Novák.

Nejdůležitějším a asi nejkomplexnějším zdrojem informací pro kapitoly věnované samotnému pěveckému spolku byla samozřejmě kronika spolku vedená pod názvem *Pamětní kniha zpěváckého spolku v Rakovníku 1861*.²⁸ Kroniku založil v roce 1861 pravděpodobně soudobý zapisovatel spolku Gabriel Jaroš. Pod jeho vedením vznikly záznamy vedené pouze do roku 1863 a cenné informace doplnil zpětně sbormistr Josef Omáčka, který, podle jednatelské knihy, dodal údaje o činnosti spolku od 4. 10. 1863 až do 12. 1. 1906. V roli kronikáře vystřídal Josefa Omáčku v roce 1906 Antonín Vaniš, který zaznamenával aktivitu spolku až do roku 1947 a ke kronice se vrátil ještě jednou na poslední dva roky samostatné činnosti Pěvecko-hudebního spolku, kdy zapsal rok 1950-1951. Posledním zápisem Antonína Vaniše končí i celá *Pamětní kniha zpěváckého spolku v Rakovníku*, tedy v roce začlenění spolku do ROH Rakony. V letech 1947-1948 vedl kroniku jednatel spolku Emil Gregor a rok 1949 zaznamenal František Hubatý, ačkoli za zapisovatelku byla zvolena Jiřina Dlouhá. *Pamětní kniha* není ovšem kvůli častému dopisování po několika letech úplně podrobná. V některých letech jsou pouze vypsány jednotlivé akce bez jakýchkoliv komentářů o přípravě, průběhu a reakci publika.

V tomto ohledu jsou mnohem podrobnější jednatelské zprávy, zápisy z valných hromad a zprávy o činnosti, které autoři sepisovali na závěr roku a většinou blíže

²⁶ Václav Ledvína - Jiří Pešek (ed.), *Od středověkých bratrstev k moderním spolkům*, Praha 2000.

²⁷ Marek Pavlík, *Vývoj spolkového života v Rakovníku v meziválečném období* (diplomová práce), České Budějovice 1999.

²⁸ SOkA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, c) pamětní, *Pamětní kniha spolku (1861) 1862–1951*, inv. č. 6, rukopis.

popsali nejvýznamnější události daného roku, ale i vztahy ve spolku, nastínili připravované akce, průběhy zkoušek a podobně. Takže pro zjištění datace konkrétních událostí bylo během přípravy mé diplomové práce nejrychlejší sáhnout po pamětní knize, která byla velmi přehledně sestavená. Pokud ale byla potřeba zaměřit se například na průběh akce nebo její dopad na publikum, bylo lepší sáhnout po nějakém jiném pramenu. V tomto případě je ovšem nutné dodat, že ne ke každému roku se dochovala jednatelská zpráva, zpráva o činnosti či zápis z valné hromady.

Dalším zdrojem pro diplomovou práci byla dvousvazková práce Františka Fencla, který sepsal historii pěveckého spolku a Rakovnické opery.²⁹ V prvních létech existence spolku se jedná o pouhý přepis pamětní knihy s příležitostnými komentáři dle reakcí publika (z novinových článků, zpráv o činnosti, atd). František Fencl je jako pamětník také jediný, který zaznamenal i léta po včlenění spolku do ROH Rakony, a tedy popisuje poslední léta existence spolku. Ovšem z textu je asi nejvíce ze všech kronik znát ovlivnění názorů a myšlení autora komunistickým režimem.

²⁹ František Fencl, *Historie pěvecko-hudebního spolku Vítězslav Novák v Rakovníku a Rakovnické opery I. a II.* Knihovna SOkA Rakovník, sign. D 6821 R, sign. D 6821 R, Rakovník 1987, strojopis.

2. Město Rakovník v době trvání Pěvecko-hudebního spolku Vítězslav Novák

Rakovničtí rodáci začali o založení zpěváckého spolku uvažovat už v roce 1861. Chtěli jím obnovit českou zpěváckou tradici a především podpořit vývoj českého kulturního života v královském městě Rakovník.³⁰ („...*Rakovnické regio, rakovnický kraj, o němž celém jistě platí dávný Kampanův anagramm Rakona canora – Rakovník zpěvný*“³¹) Ovšem, jak bude uvedeno později, spolek vznikl až v roce 1862. Po dobu existence spolku bylo zaznamenáno několik výraznějších období stagnace, kdy rakovničtí o spolku jako takovém příliš mnoho neslyšeli, zato byla velmi výraznou součástí městského kulturního života odnož spolku, Rakovnická opera, která je dnes některými pamětníky vnímána jako samostatná a daleko výraznější organizace než samotný Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák. Pravdou ovšem je, že až do zániku spolku v roce 1962 patřila Rakovnická opera pod Pěvecko-hudební spolek a nic na tom nezměnil ani fakt, že roku 1950 se jednalo o samostatném správním výboru pro operu, nikoli však o odtržení od pěveckého spolku.³² Jak bylo tedy výše naznačeno, tato kapitola se bude věnovat společenskému a kulturnímu životu v Rakovníku především v období 1862-1962.

Na počátku 19. století byla situace ve městě sice ještě dost nepříznivá pro jakýkoli kulturní či spolkový život, ale s postupnými úpravami města a s proměnou moderní společnosti se začala zvyšovat nejen životní úroveň obyvatel, ale i touha po kulturních prožitcích. Na začátku století bylo město dosud částečně opevněné ještě z období středověku, ráno nahnali pastevci svá stáda na náměstí a odsud hromadně odcházeli na pastvu, takže nejvýznamnější střed města podle toho i vypadal.³³ Přestože Rakovník leží jen několik kilometrů od hlavního města, neexistovala žádná přímá trasa propojující Rakovník s Prahou či jiným větším městem, takže i jakýkoli větší obchod s okolím byl dost omezen. Pro rozvoj města tedy bylo nutné Rakovník celkově pozvednout, a hlavně jej propojit s důležitými obchodními centry.³⁴

Teprve až po dosažení vyšší životní úrovně v Rakovníku bylo možné přemýšlet i o české kultuře. Do té doby se dalo o kultuře mluvit spíše jen v oblasti vyšších vrstev,

³⁰ SOkA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, c) pamětní, Pamětní kniha spolku (1861) 1862–1951, inv. č. 6, rukopis, str. 1.

³¹ Antonín Lhota, *Rakovnicko českému životu hudebnímu*, Rakovník 1940, str. 3.

³² SOkA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, c) pamětní, Pamětní kniha spolku (1861) 1862–1951, inv. č. 6, rukopis.

³³ Richard Biegel, *Kniha o Rakovníku*, Rakovník 2002, str. 71.

³⁴ Jan Černý (ed.), *Rakovnické paměti 19. století. Zápisky Františka Hovorky. Kronika Ferdinanda Malce*, Praha 2010.

kteře se ovšem těšily spíše na německé divadlo, četly německé knihy a vůbec podporovaly vládnoucí třídu. Pro obyčejné ryze české obyvatelstvo se poprvé objevilo v roce 1812 české ochotnické divadlo, ale to nemělo příliš šanci se prosadit. I přes velkou podporu a nadšení českých obyvatel se na nějakou dobu odmlčelo, ale nutno říci, že nikdy nezaniklo úplně. Naopak se v roce 1872 mladí měšťané rozhodli založit oficiální Spolek amatérských ochotnických divadelníků Tyl.³⁵

V roce 1837 se město začalo zbavovat středověkého opevnění včetně Svatojilské a Plzeňské brány, takže se Rakovník začal konečně otevírat svému okolí. Měšťané si začali uvědomovat, jak důležitá je vzdělanost obyvatelstva, takže v roce 1833 ve městě založili reálku. V roce 1841 se František Hovorka zasloužil o otevření první veřejné městské knihovny, díky které se ještě více probouzela v srdcích občanů touha po české kultuře. K opravdovému zlomu pro město došlo teprve v roce 1848, kdy bylo v Čechách zrušeno poddanství a robota a zároveň byla zřízena místodržitelstva, okresní soudy a podkrajské úřady. Pro rakovnickou oblast nemohl mít podkrajský úřad své sídlo nikde jinde, než přímo v Rakovníku, a to od roku 1850. „*Polovina 19. století znamenala zásadní změny ve správě města. Končí magistrátní systém a vznikají svobodné obce s vlastní samosprávou. Rakovník se stává sídlem podkrajského úřadu, později okresního hejtmanství, okresního soudu a berního úřadu.*“³⁶ Nejspíš by se očekávalo, že s nově nabytou „svobodou“ se město začne nezvratně rozvíjet, ale opak byl pravdou. Po nástupu Alexandra Bacha nastala doba útlumu a město se probouzí až dlouho po polovině 19. století, kdy se také městští zpěváci pod taktovkou Michaela Jana Pavla Martinovského rozhodli sjednotit.³⁷

Ve druhé polovině 19. století se tedy město začalo téměř nekontrolovatelně rozvíjet. Budovaly se silnice (1862 – silnice ke Kněževsi), železniční dráhy (1872 – dráha do Lužné, tzn. připojení na dráhu do Prahy), stavěly se nové budovy (soudní budova), zakládaly se nové či obnovovaly starší spolky a především se Rakovník ve velkém zaměřil na školství, což jen potvrzuje kniha Jana Rennera *Popis politického a školního okresu rakovnického*.³⁸ Již v roce 1848 bylo ustanoveno rovné právo

³⁵ Lukáš Let, *Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák. Kapitoly k historii významné instituce města Rakovníka* (bakalářská diplomová práce), Brno 2013, str. 8.

³⁶ Jan Černý (ed.), *Rakovnické paměti 19. Století. Zápisky Františka Hovorky. Kronika Ferdinanda Malce*, Praha 2010, str. 33.

³⁷ Richard Biegel, *Knihy o Rakovníku*, Rakovník 2002, str. 72.

³⁸ Jan Renner, *Popis politického a školního okresu rakovnického*, Rakovník 1902.

vyučujících jazyků, ale až v roce 1861 dostal Rakovník povolení, že se na místní reálce smí vyučovat česky, a v roce 1865 rakovnické zastupitelstvo odhlasovalo, že Rakovnická reálka bude nadále výhradně českou školou, která se později v roce 1936 přemění na reálné gymnázium. Od roku 1861 jsou ve městě oddělené chlapecká a dívčí škola. Vzhledem k tomu, že město bylo zaměřené hlavně na zemědělství, kdy rakovnický chmel dosahoval stejných kvalit jako vyhlášený žatecký chmel, tak se v roce 1885 rozhodlo o založení zimní hospodářské školy (od roku 1892 změněna na rolnicko-chmelařskou školu). Ve městě je dále od roku 1884 pokračovací škola průmyslová a obchodní.³⁹

Od 60. let se v Rakovníku rozvíjel průmysl a hospodářství, ale ani to nezabránilo velké bídě zapříčiněné válkou s Pruskem, kdy rakovničtí občané dávali vinu místním židům, kteří nechodili k odvodům, a proto se v Rakovníku odehrála se židy nejedna šarvátka. Aby se v Rakovníku předešlo nepokojům, zavedlo město noční hlídky, které zajišťovaly klid v ulicích. Díky Hospodářsko-průmyslovému spolku se dokonce Rakovník účastnil Jubilejní výstavy v roce 1891. Následně se chystal i na Národopisnou výstavu a exponáty k ní určené nakonec daly vznik rakovnickému městskému muzeu (1919 – slavnostně otevřeno). Rakovničtí obyvatelé se snažili podpořit národní obrození nejen ve svém městě, ale i ve svém okolí, a proto nebylo překvapením, když v roce 1868 uspořádali hudební akademii a několik divadelních představení, kdy výtěžek putoval na podporu Národního divadla v Praze.⁴⁰

Ve zbylých letech 19. století se město asi nejvíce za celé sledované období (mimo plánovanou výstavbu bytových jednotek v době komunismu) rozrůstalo a i kulturně povznášelo. V 70. letech se Rakovník účastnil všech národních oslav (př.: Josef Jungmann 1873⁴¹) a ve velkém se nakupovalo do městské knihovny, což ovšem s opovržením sledovali místní Němci. V roce 1876 okresní zastupitelstvo zřídilo moderní nemocnici, která se stala prospěšnou celému okresu. Po celá 70. léta se pracovalo na rozvoji dopravy, především železniční dráhy se rozeběhly do okolních měst.⁴²

³⁹ Tamtéž.

⁴⁰ Jan Černý (ed.), *Rakovnické paměti 19. století. Zápisky Františka Hovorky. Kronika Ferdinanda Malce*, Praha 2010, str. 105-126.

⁴¹ Dne 27. 7. 1873 město Rakovník oslavilo stoleté výročí narozenin Josefa Jungmanna. (Tamtéž, str. 148.)

⁴² Tamtéž, str. 81.

V 60. letech prošlo velkými reformami školství, co se týče správního orgánu škol. Zatímco v 50. letech se k moci nad školstvím dostala znovu církev, koncem 60. let se opět kontrolní a zřizovací kompetence dostaly do moci státu a církvi nadále zůstala pouze kontrola nad výukou náboženství. V roce 1867 bylo obnoveno ministerstvo kultury a veřejného vyučování, které mělo nejvyšší moc nad Předlitavským školstvím, zatímco v jednotlivých zemích monarchie bylo školství spravováno zemskou školní radou. Státní správa nad školstvím byla definitivně ustanovená v říšském zákonu z května 1868. Dále zákony z let 1866-1874 postupně zavedly rovnoprávnost vyučujících jazyků na středních školách v českých zemích, kdy na jedné škole musí být zaveden vždy jen jeden vyučující zemský jazyk.⁴³ A protože v Rakovníku žilo pouze minimum Němců, byla čeština vedoucím vyučujícím jazykem ve městě. Dokonce v roce 1870 vznikl v Rakovníku učitelský spolek Budeč na podporu českých škol.⁴⁴

V roce 1872 ovšem celý okres podlehl ničivé povodni, která měla obrovský dopad i na Rakovník, a to kvůli neudržovanému Rakovnickému potoku, jehož úpravy se s ohledem na povodeň teprve po roce 1872 začaly řešit. Těsně po neštěstí ovšem bylo podle mnohých přednější odstranit škody, které voda napáchala, a úprava potoka musela ještě nějakou dobu počkat. Naštěstí na ty nejnnutnější opravy dostalo město státní půjčku, kterou však nikdy nesplatilo a byla mu odpuštěná.⁴⁵

V následujícím období město začalo řešit, že nemá řádnou pamětní knihu. František Hovorka své zápisy o událostech v Rakovníku sepsal dle spisů v archivu a jeho kronika byla tedy jediným uspořádaným zdrojem. V roce 1885 starosta města Otomar Zákon vyzval Ferdinanda Malce, aby sepsal pamětní knihu. Malec tak učinil během následujících tří let. Okresní zastupitelstvo nebylo však s pravdivou knihou spokojeno a požádalo Malce o některé úpravy, které posléze dokončil až v roce 1914, ale nikdy nepřestal doufat, že jednou vyjde na světlo i původní verze pamětní knihy.⁴⁶

V roce 1893 se novým starostou stal Josef Čermák, který se snažil zušlechtit město za každou cenu a nehleděl při tom na dluhy, které městu vznikaly. Během jeho mandátu se sice město téměř vzpamatovalo z povodní v roce 1872 (v roce 1901 začala regulace potoka), a co se týče stavebních úprav, vzkvétalo, ale z dluhů se již nedostalo.

⁴³ Miroslav Novotný a kol., *Dějiny vyššího školství a vzdělanosti na jihu Čech od středověkých počátků do současnosti*, České Budějovice 2006, str. 121-122.

⁴⁴ Jan Černý (ed.), *Rakovnické paměti 19. století. Zápisky Františka Hovorky. Kronika Ferdinanda Malce*, Praha 2010, str. 316.

⁴⁵ František Levý, *Dějiny královského města Rakovník*, Rakovník 1986, str. 408.

⁴⁶ Jan Černý (ed.), *Rakovnické paměti 19. století. Zápisky Františka Hovorky. Kronika Ferdinanda Malce*, Praha 2010, str. 151-153.

Přesto se však historici na tato léta dívali spíše s obdivem: „*Město, které má tak spořádané školství, které pořídilo si tak nákladné budovy školní, které statisíce obětovalo na obnovu svých památek historických, najmě děk. chrámu, kteráž od roku 1894 rychle chýlí se k dokončení, město takové může býti hrdě na svou správu. Činy její budou potomkům nejlepším svědectvím o vzdělanosti, čistotě víry a mravů Rakovníčanů na sklonku věku XIX.*“⁴⁷

Za první světové války a už během příprav na ni se výrazně omezila hospodářská i průmyslová činnost, kromě naopak posíleného zbrojního průmyslu. Rakousko také dost nedůvěřovalo okresním zastupitelstvům, takže omezilo jejich pravomoc, aby bylo vše pod větší kontrolou. Valná většina zemědělských zásob byla bez ohledu na potřeby civilního obyvatelstva odvážena jako proviant pro bojující vojáky, zároveň mnoho pracujících zemědělců bylo odvedeno, takže práce na poli byla o něco zpomalená. Z těchto důvodů došlo k obrovskému nedostatku zásob potravin, takže nejen na Rakovník dopadla tíživá bída a hlad.⁴⁸ Ve válečném období se všude rozmohla lichva a ani vysoké tresty hrozící při dopadení lichvářům nezabránily zvelebovat svůj „obchod“. Mimo lichvy si příčinlivé hospodyňky dokázaly ledacos obstarat směnným obchodem na venkově, ale ani takové přilepšení mnohdy nebylo dostačující. V Rakovníku také výborně fungovala městská aprovizace, jejíž členové velmi riskovali, když například ukryli 10 vagonů brambor určených pro Vídeň, aby je později rozdělili mezi své spoluobčany. Ve své činnosti byli tak obratní, že se do Rakovníka začali stahovat i lidé z okolí. Bída zde sice byla pořád, ale podle nárůstu počtu obyvatel lze soudit, že jinde bylo zřejmě hůř. Dalším, kdo se zasloužil o lepší situaci i v poválečné době, byla rakovnícká spořitelna, která válečné úpisypůjček prodávala rakouským a německým zbohatlíkům a vydělávala tak dostatek peněz na podporu Rakovníka.⁴⁹

V období války došlo také k obrovskému úpadku školství. Kvůli odvodům bylo málo učitelů. Ti jako státní zaměstnanci podléhající Rakousku, byli vždy a všude pro Čechy podezřelými, protože si nikdo nemohl být jistý, který učitel bude loajální ke svému zaměstnavateli a který ke svému národu. A když už mohli zůstat u svých žáků,

⁴⁷ František Levý, *Dějiny královského města Rakovník*, Rakovník 1986, str. 416.

⁴⁸ Peter Heumos, „*Dejte nám brambory, nebo bude revoluce.*“ *Hladové nepokoje, stávky a masové protesty v českých zemích v období 1914 – 1918*, in: Hans Mommsen – Dušan Kováč – Jiří Malíř – Michaela Marková (edd.), *První světová válka a vztahy mezi Čechy, Slováky a Němci*, Brno 2000, str. 207-232.

⁴⁹ SOkA Rakovník, *Nejstarší kronika královského města Rakovník*, str. 290-295.

museli s nimi místo výuky cvičit, upravovat město, vyrábět věci nebo šít šatstvo pro vojsko. Za války i po válce byla tedy snižená vzdělanost a především nulová kázeň dětí, jak si stěžoval kronikář.⁵⁰

Dne 14. 10. 1918 nejen v Rakovníku proběhla jednodenní stávka, zastavily se všechny továrny, zavřely se školy a obchody, ale až 28. 10. 1918 se český a slovenský národ dočkal nezávislosti, kdy i ve městě Rakovník proběhla manifestace a bylo veřejně vyhlášeno Československo. Obyvatelstvo města se začalo ještě výrazněji dělit na dva tábory a od té doby jakoukoli českou oslavu, důležité výročí a vůbec cokoli, co bylo cítit českou národní identitou, zbylí němečtí spoluobčané bojkotovali daleko silněji než před válkou. Aby se předešlo chaosu, vznikl 1. 11. Okresní národní výbor, který sice fungoval jen krátce, ale zato jeho existence byla pro město velmi přínosná. Byly zřízeny hlídky, které prchajícím vojákům zabíraly zbraně a snažily se předejít vývozu českých zásob do Vídně.⁵¹

Jinak se ale po celá 20. léta znovu začalo pozvedávat nejen zemědělství a průmysl, ale i kultura, školství, velmi se těšil oblibě sport a také se v Rakovníku neobyčejně dařilo spolkové činnosti. Protože stoupl i počet obyvatel, bylo nutné přistavovat co nejvíce nových obytných prostorů i ve 30. létech, kdy bylo město stále velmi zadlužené. Ačkoli byl nedostatek financí, začalo se konečně pomýšlet i na městský vodovod a kanalizaci, obojí nutné pro vyšší stupeň hygieny ve městě. Ve 30. letech také vzrostl počet nezaměstnaných obyvatel a město to řešilo tak, že nezaměstnané najímalo na okrašlovací práce ve městě.⁵²

Šance na samosprávnou úpravu města definitivně skončila 17. 3. 1939, kdy do Rakovníka dorazilo německé vojsko. Okamžitě proběhla cenzura knih v městské knihovně, okupanti převzali správu města, ale i kontrolu nad kulturní a spolkovou činností města a také hned v roce 1940 byli odvedeni první rakovníčtí židé do Terezína.⁵³ Opět byla v Čechách bída a lidé se vraceli k lichvě a směnnému obchodu. Města byla nucena slavit připojení k Německu a všude se maloval symbol V = Victoria (vítězství). V Rakovníku si občané vymysleli symbol nový: „*V neděli 27. července byly na náměstí ozdobeny všechny stojany elektrických lamp ve velké výši trojúhelníkem bílé barvy s písmenou V, kterou držel v klepetech červený rak. Když se někdo zeptal, co to*

⁵⁰ Tamtéž, str. 295-298.

⁵¹ Richard Biegel, *Knih o Rakovníku*, Rakovník 2002, str. 89.

⁵² SOkA Rakovník, Nejstarší kronika královského města Rakovník, str. 362-484.

⁵³ Richard Biegel, *Knih o Rakovníku*, Rakovník 2002, str. 91.

*znamená, bylo důvěrně vysvětleno: spojíš-li dolejšek (rak) s hořejškem (V) přečteš rakev – k níž směřuje všechno Vítězství Němců.*⁵⁴

Naštěstí byl v roce 1942 přidělen do Rakovníka celkem rozumný vládní komisař Karel Czerny, který se doopravdy snažil město chránit a, i přes nepřízeň doby alespoň v rámci možností, rozvíjet. Nebýt komisaře, s pracemi na vodovodu a kanalizaci by se začalo nejspíše o mnoho let později, neboť po válce nebylo dostatek materiálu ani na stavbu bytů pro nemajetné rodiny, natož aby bylo z čeho začít stavět kanalizaci. Ve městě bylo přikázáno odstranit všechno, co jen zdánlivě připomínalo samostatnost, české vzdělání a nezávislost. Obyvatelé se tedy upírali alespoň ke kulturním spolkům, které i komisař Czerny podporoval. V té době se velmi proslavil spolek divadelních ochotníků Tyl, Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák, především pak Rakovnická opera uvádějící české opery.⁵⁵

V dubnu a květnu roku 1945 ještě přes Rakovník utíkali poslední němečtí vojáci, ale už 5. 5. 1945 byla z městské radnice vyhlášena svobodná republika. Na oslavu této události hned 9. 5. uvedla Rakovnická opera slavnostní představení *Prodané nevěsty*, čímž vzdávala hold význačnému českému skladateli a zároveň oslavovala nově získanou svobodu a nezávislost Čechů, která však neměla trvat zase tak dlouho, protože se ke slovu pomalu hlásili komunisté.⁵⁶

Hned od roku 1946 se Okresní a Městský národní výbor snažily všemožně odstranit neblahé stopy války, vše bylo zpoplatněno, aby se snížila zadluženost, i kulturní akce musely odvádět daně, aby se zlepšila situace města, a především vše začínalo spadat pod kontrolu ONV, kterou v roce 1948 převzali komunisté.⁵⁷ Nejenže bylo vše v následujících letech pod kontrolou, ale i drobní podnikatelé byli zabráněni státními podniky, dokonce i spolky se musely včlenit do nějaké státní organizace, takže i Pěvecko-hudební spolek vstoupil v roce 1951 do ROH Rakovy.⁵⁸

Až do doby úplného zániku sledovaného spolku se v Rakovníku stejně jako v celé zemi kladl největší důraz na dodržení pětiletého plánu, podniky mezi sebou soutěžily, ve velkém se stavěly nové byty, ale veškerá svobodná kultura byla víceméně potlačena. Komunisté všechno včetně kultury chtěli mít pod kontrolou a prosazovali

⁵⁴ SOkA Rakovník, Nejstarší kronika královského města Rakovník, str. 566.

⁵⁵ Tamtéž, str. 575-595.

⁵⁶ Richard Biegel, *Kniha o Rakovníku*, Rakovník 2002, str. 92.

⁵⁷ SOkA Rakovník, Nejstarší kronika královského města Rakovník, str. 660-731.

⁵⁸ SOkA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, c) pamětní, Pamětní kniha spolku (1861) 1862–1951, inv. č. 6, rukopis, nestr.

nový estetický přístup ke kultuře stejně, jako byl zaveden v Sovětském svazu. V době zániku spolku aktivně fungovala již pouze Rakovnická opera a ta byla na tuto dobu, řekněme, příliš vznešená a náročná. Lidé vyžadovali spíše jednoduché tradiční lidové písně a mladí se naopak začali poohlížet především po taneční hudbě, nejlépe s nádechem západní inspirace.⁵⁹ Současný nezájem o koncerty dovršil rozvoj rozhlasu, kde si mohl hudbu poslechnout každý podle své chuti a také postupné šíření televize, která lidi upoutala v jejich bytech a omezila společenský styk na veřejných zábavách.⁶⁰ Pro současného občana se stal pěvecký spolek nezajímavým, a proto krátce před svým stoletým výročím Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák v roce 1962 definitivně zanikl a již nikdy se jej nepodařilo obnovit.⁶¹

⁵⁹ V roce 1956 se do Prahy dostal nový a mladými velmi žádaný hudební styl, rock'n'roll. (*Věčné časy. Československé totalitní roky*, Praha 2009, str. 79.)

⁶⁰ Jiří Šafařík, *Dějiny hudby III. díl (20. století)*, Věrovany 2006, str. 207-214, 222-235.

⁶¹ František Fencl, *Historie pěvecko-hudebního spolku Vítězslav Novák v Rakovníku a Rakovnické opery II*. Knihovna SOkA Rakovník, sign. D 682II R, Rakovník 1987, strojopis, nestr.

3. Spolková činnost v Rakovníku během existence Pěvecko-hudebního spolku Vítězslav Novák

Historie spolčování jako taková je všeobecně považovaná za velmi málo probádané téma. Pokud jsou v knihovnách k dispozici nějaké publikace, jsou ve většině případů věnované jednomu konkrétnímu spolku a historie spolčování je zachycena jen na okraj, nebo se věnují období do roku 1918. Pokud se týče spolkových zákonů, je nejvíce připomínán zákon č. 134/1867 ř. z., jako první liberálnější zákon o spolčování.

Marek Laštovka v knize *Pražské spolky* uvádí, že bychom mohli za předchůdce spolků považovat cechy, kdy se sdružovali řemeslníci či umělci stejného oboru. Cech se staral o své členy, zajišťoval jistou ekonomickou rovnováhu, když kontroloval, aby jeden mistr nezískal všechny perspektivní zakázky v okolí a druhý žil v bídě, dále cech zajistil zemřelému členovi pohřeb a posléze dle určitých pravidel pečoval i o jeho pozůstalé. Cech se staral například i o konkurenty z cizích zemí, kteří nevstoupili do cechu a ubírali místním pracovní příležitosti. Cechy ale stále sdružovaly pouze lidi se stejným zaměstnáním a nikoli se stejnými zájmy nebo zálibami, jako tomu bylo později ve spolcích.⁶²

Teprve v době humanismu a renesance se muži z vyšší společnosti začali sdružovat za účelem vědeckým či vzdělávacím. Pro vládnoucí třídu byly údajně nebezpečné takzvané tajné spolky, jako například ilumináti nebo svobodní zednáři, které donutily vládnoucí vrstvu, aby se o spolky vůbec začala zajímat a předešla případným nepokojům. Až osvícenství přineslo myšlenku svobodného spolčování.⁶³ „Vedle tajných a učených společností totiž samozřejmě dál fungovaly starší spolkové formy - cechy, zbožná, charitativní a pohřební sdružení apod. Rozvoj spolkového života, tak charakteristický pro nastupující 19. století, je už napořád svázán s vývojem měšťanské (resp. občanské) společnosti, s rodícím se hnutím národním a rozkvětem osvětových snah.“⁶⁴

Na českém území se první projevy spolkové legislativy objevily v polovině 18. století, kdy se vládnoucí Habsburkové chtěli chránit před tajnými spolky. Již od roku 1754 má policie za úkol sledovat podezřelé schůzky, ale až v roce 1764 byla proklamována zásada, že nesmí vzniknout žádný spolek bez povolení samotného panovníka. Spolková situace se ještě zhoršila v 90. letech 17. století, kdy byly všechny

⁶² Marek Laštovka a kol., *Pražské spolky*, Praha 1998, str. VII-IX.

⁶³ Tamtéž, str. VII-IX.

⁶⁴ Tamtéž, str. IX.

schůze a spolky pod policejním dohledem, tajné spolky byly definitivně zakázané, ale podle Metternicha jsou nebezpečné i legální, povolené spolky, respektive každé větší sdružení. Ovšem navzdory obavám si všichni dobře uvědomovali důležitost spolkového života a pochopitelně byla důležitá i osvěta, kterou spolky nabízely.⁶⁵

Právní norma se však do kultury spolčování začala výrazněji dostávat až kolem poloviny 19. století. První náznaky jasně dané organizace spolků se objevily již v roce 1816, ale to se zatím jednalo pouze o instrukce pro zakládání ženských dobročinných a prospěšných spolků. Až ve 40. letech chtěly úřady udat pevnou normu pro spolčování jako takové a tudíž vyšel 5. 11. 1843 první spolkový zákon ve formě dekretu dvorské kanceláře, který jasně stanovil, že podle typu spolku jej musí povolit buď přímo císař nebo dvorská kancelář či zemský úřad. Větší svobodu spolkům přinesl hned rok 1849, kdy ke dni 17. 3. vyšel prozatímní spolkový zákon, který nepolitickým spolkům povolil vznik s pouhou ohlašovací povinností bez výslovného povolení, takže spolek své zahájení ohlásil na místodržitelství a předložil stanovy, kde uvedl své cíle a způsob vedení spolku.⁶⁶ „*Platila pouze ohlašovací povinnost, tzn. oznámení výboru a předložení stanov 17 dní před zahájením činnosti představenému obce a okresního úřadu.*“⁶⁷ Relativní svoboda spolků však netrvala příliš dlouho. S nástupem Bachova absolutismu se opět začalo s policejním dohledem na schůzích a pochopitelně došlo i k omezení některých spolků. Tuto situaci ve spolkovém životě dovršil zákon z 26. 11. 1852 č. 253/1852 ř. z.,⁶⁸ kterým se společnost víceméně vrátila k spolkovému právu z roku 1843, ale dohled nad spolky se ještě zostřil.⁶⁹ Po roce 1860 byl ovšem zaznamenán narůstající počet nově vznikajících spolků a asi poprvé se začala projevovat aktivizace celého českého národního hnutí. Češi se definitivně vyhranili proti Němcům a začaly vznikat oddělené (konkurenční) české a německé spolky.⁷⁰

Teprve liberální spolkový zákon č. 134/1867 ř. z., O právě spolčovacím⁷¹, který byl vydán 15. 11. 1867, se vrací k původnímu znění z roku 1849, tedy že stačí vznik spolku dopředu ohlásit na zemský politický úřad, v Českých zemích na zemské místodržitelství a předložit ke schválení stanovy. Zákon rozlišoval mezi spolky

⁶⁵ Tamtéž, str. IX-XX.

⁶⁶ Tamtéž, str. IX-XX.

⁶⁷ Marie Bahenská, *Počátky emancipace žen v Čechách. Dívků vzdělání a ženské spolky v Praze v 19. století*, Praha 2005, s. 34.

⁶⁸ <http://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=21&Section=1&IdPara=1&ParaC=2> (vyhledáno dne 23. 3. 2015)

⁶⁹ Karel Malý, *České právo v minulosti*, Praha 1995, str. 240.

⁷⁰ Marek Laštovka a kol., *Pražské spolky*, Praha 1998, str. XXXIII-XXXIV.

⁷¹ Václav Dusil a kol., *Spolky, shromáždění a politické strany*, Praha 1936, str. 15-112.

politickými a nepolitickými, ale například se vůbec nezabýval spolky obchodními, s výdělečným charakterem, podpůrnými a náboženskými společnostmi. Pokud okresní či obecní úřady spolek do stanovené lhůty výslovně nezakázaly, předpokládalo se, že jeho existence byla povolena. Rakouský zákon sice nedával úřadům výslovně právo udílet souhlas se vznikem spolku, ale pokud se nějaká společnost zdála být státu nebezpečná, úřady měly právo spolek zakázat.⁷² Zákon platil až do rozpadu habsburské monarchie, a dokonce jej převzalo po první světové válce v roce 1918 Československo. V novelizované formě platil po druhé světové válce a trval až do roku 1951, kdy se svoboda spolčování znelíbila komunistickému režimu.⁷³ V dlouhém období od roku 1867 až do první světové války, kdy bez přestávky platil výše zmíněný zákon č. 134/1867, proběhla v letech 1870-1879 hospodářská krize, která donutila mnohé spolky ukončit svou činnost.⁷⁴ Naopak rozmezí let 1918-1939 je označované jako „zlatý věk“ spolkového života,⁷⁵ ačkoli v tomto období proběhla další hospodářská krize.⁷⁶

Po mnichovské dohodě v rámci redukce základních demokratických práv došlo i na omezování spolků, kdy bylo 27. 1. 1939 vydané vládní nařízení, které s okamžitou platností rozpustilo všechny politické spolky, zamezilo svobodě spolčování a dokonce se řada spolků, které svým jménem jakkoli připomínaly první republiku nebo ztracenou svobodu a nezávislost, musela s okamžitou platností přejmenovat a jejich členové je museli zaregistrovat.⁷⁷ mn

Jak již bylo řečeno, po druhé světové válce se Československo vrátilo k zákonu z roku 1867, dekretem prezidenta Československé republiky č. 81/1945 Sb., O některých opatřeních v oboru spolkovém (25. 9. 1945),⁷⁸ díky kterému dokonce došlo k obnovení některých spolků zrušených v době okupace.⁷⁹ Po válce se tedy spíše obnovují dříve rozpadlé spolky, než aby lidé zakládali úplně nové společnosti. Pochopitelně všechny německé spolky na československém území zanikly.

Svoboda spolčování ale opět neměla trvat dlouho. Hned od roku 1948 se komunisté snažili všemožně omezit spolkové právo a jakkoli ovládnout spolčování.

⁷² Karel Malý, *České právo v minulosti*, Praha 1995, str. 240.

⁷³ Marek Laštovka a kol., *Pražské spolky*, Praha 1998, str. IX-XX.

⁷⁴ Tamtéž, str. XXXVI.

⁷⁵ Tamtéž, str. LI.

⁷⁶ Milan Sekanina, *Kdy nám bylo nejhůře? Hospodářská krize 30. let 20. století v Československu*, Praha 2004.

⁷⁷ Marek Laštovka a kol., *Pražské spolky*, Praha 1998, str. IX-XX.

⁷⁸ <http://www.epravo.cz/vyhledavani-aspi/?Id=11946&Section=1&IdPara=1&ParaC=2> (vyhledáno dne 23. 3. 2015)

⁷⁹ Marek Laštovka a kol., *Pražské spolky*, Praha 1998, str. IX-XX.

Komunistický režim se totiž bezpochyby cítil ohrožený autonomií a nezávislostí spolků, a proto je začal označovat za jakýsi buržoazní přežitek a začal proti spolčování zbrojit. Dne 12. 7. 1951 vyšel nový komunisticky laděný spolkový zákon č. 68/1951 Sb., O dobrovolných organizacích a shromážděních.⁸⁰ Všechny spolky se měly řídit organizačním řádem národních výborů a ne svými stanovami, veškerá spolková činnost měla mít výrazný budovatelský charakter, kdy jako reakce na socialistický tlak začaly po roce 1956 vznikat aktivity pro péči o spolkovou činnost. Dle citovaného zákona dále mají vznikat velké centrálně řízené organizace. Již existující spolky, pokud byly pohodlné pro komunisty, mohly být ministerstvem vnitra prohlášené za dobrovolné organizace a posléze mohly pod svá křídla přijímat všechny příbuzné spolky, které by bez jejich patronátu zanikly. Druhou možností, jak zachovat svou existenci, jak jsem již naznačila, bylo včlenění do nějaké stávající dobrovolné organizace, případně mohl spolek přijmout pod svou záštitu nějaký podnik, jeho odborová organizace - ROH. Bohužel nemalý počet spolků se s novou organizací spolkového života neshodl, resp. nenašel organizaci, pod kterou by mohl dále rozvíjet svou činnost, a po roce 1951 se celá řada spolků rozpadla. Samozřejmě ale zůstaly i takové spolky, které režim tak úplně neposlechly, nevčlenily se, ani se nerozpadly a i tak komunistickou éru přežily a po celou dobu se řídily zákonem z roku 1867.⁸¹

Mezi nejstarší spolky zatím nepodléhající žádným jasným ustanovením patřila v českých zemích nejrůznější literární a pohřební bratrstva, pěvecké sbory a střelecké společnosti, které v těchto případech většinou zastupovaly jakousi pořádkovou službu města. Až ve 2. polovině 18. století se začaly objevovat první tajné spolky a oficiální osvěcensky smýšlející vědecké společnosti a akademie. Následující půlstoletí byla spolková činnost země částečně omezená a vznikaly především humanitární organizace navazující na původní církevní charitativní spolky, a dále se vyskytlo několik podpůrných a penzijních spolků, především mezi židovským obyvatelstvem. Až po revoluci v roce 1848 se český národ osmělil a začal zakládat celou řadu nejrůznějších spolků. Ale bohužel hned po roce 1849 s nástupem nového neoabsolutistického režimu se velká část těchto spolků musela opět rozejít. I přes to ale spolkový život neustal, do popředí se dostaly náboženské spolky a opět byly na výsluní dobročinné, podpůrné a pohřební společnosti. Naštěstí se situace ve spolkovém životě na nějaký čas uklidnila už

⁸⁰ <http://www.epravo.cz/top/zakony/sbirka-zakonu/zakon-kterym-se-meni-zakon-c-681951-sb-o-dobrovolnych-organizacich-a-shromazdenich-8198.html?mail> (vyhledáno dne 23. 3. 2015)

⁸¹ Marek Laštovka a kol., *Pražské spolky*, Praha 1998, str. IX-XX.

po roce 1861, kdy začaly být úřady smířlivější a povolovaly více spolků, ještě před vydáním liberálnějšího zákona z roku 1867. Nejvíce spolků v tomto období se založilo opět v oblasti podpůrných a pohřebních společností a dále byly velmi oblíbené spolky zápujční, zpěvácké a konzumní. Později až do roku 1880 se pro změnu začaly šířit spolky nemocenské podpůrné (především pro veterány), zemědělské, politické a dobrovolní hasiči. Počet spolků rychle narůstal ještě po zbytek 19. století a po první desetiletí 20. století, kdy kvůli zvýšené odborové organizaci dělníků vznikalo velké množství odborových spolků. Dalším novým oblíbeným typem byly spolky národní.⁸² Během světových válek lidé z pochopitelných důvodů nevěnovali spolkovému životu až takovou pozornost, spolky spíše zanikaly nebo zažívaly období hibernace. V meziválečném období naopak spolkový život zažíval své zlaté časy, kdy se zakládaly nejrůznější podpůrné a humanitární organizace, dále se lidé zaměřovali na okrašlování svých měst, na sport a hlavně na národní organizace. Ovšem spolky přeživší obě války opět zažily neklidnou dobu za komunistického režimu, jak již bylo zmíněno výše. Spolky zanikaly, sdružovaly se do nucených jednotících organizací a musely se chovat podle nastavených pravidel, jinak je úřady zakázaly.

Spolkovému životu v královském městě Rakovník se velmi podrobně věnoval ve své badatelské práci Marek Pavlík,⁸³ a proto se zmíněná práce stala stěžejním zdrojem pro zbylé odstavce této kapitoly předložené diplomové práce.

K rozvoji rakovnického spolkového života v první polovině 19. století výrazně přispělo otevření rakovnické reálky v roce 1833, založení městské knihovny v roce 1841 a v neposledním přispělo k rakovnickému společenskému životu obnovení ochotnického divadla Tyl (1840) a jeho první česká hra „Půjčka na oplátku“ uvedená v roce 1841.⁸⁴ V rakovnickém obyvatelstvu se tedy začalo výrazněji probouzet národnostní cítění, touha po vzdělání pro mladé, ale lidé se i nově chtěli začít sdružovat na základě společných zájmů, dovedností, cílů či potřeb, aby dopomohli všeobecnému rozvoji města. Jako jedna z nejdůležitějších oblastí spolkového života se začala zhruba od roku 1848 do první světové války rozvíjet oblast kulturně vzdělávacích spolků, kdy se za nejdůležitější v Rakovníku dá považovat Měšťanská beseda (1850), která dala později popud ke vzniku Měšťansko-řemeslnické besedy (1851; jako jediná v tomto

⁸² Marek Pavlík, *Vývoj spolkového života v Rakovníku v meziválečném období* (diplomová práce), České Budějovice 1999, str. 22-24.

⁸³ Tamtéž.

⁸⁴ Jan Černý (ed.), *Rakovnické paměti 19. Století. Zápisky Františka Hovorky. Kronika Ferdinanda Malce*, Praha 2010, str. 182-196.

odstavci uvedená přežila i válečné období). Další podobně zaměřené spolky založené před první světovou válkou byly například Literární a zábavní spolek Vesna (1869), Všeobecné sdružení národně sociální jednoty Pokrok (1891), Občanská dělnická vzdělávací jednota Svornost (1892), Ženský klub Osvěta (1897), Zábavní spolek Neruda (1904). Dalším důležitým odvětvím spolkového života byly hospodářské spolky, jako například Hospodářsko-průmyslový spolek (1861). Ve druhé polovině 19. století se v Rakovníku začaly objevovat i první loterijní spolky, Merkur (1869), Fortuna (1877), Concordia (1879) a Naděje (1896). O volný čas sportovně založených spoluobčanů se začaly zajímat sportovní spolky, jako byly Bruslařský klub (1882) a třeba Plavecký spolek (1883). Důležitou organizací ve městě se stal i svépomocný spotřební a výrobní spolek Oul (1868). Na dřívější církevní charitativní organizace navazují podpůrné a dobročinné spolky, jako například židovský Pohřební spolek Chewra Cadischa (1879) nebo Pohřební jednota Pomoc (1905). A ovšem nelze zapomenout ani na náboženské spolky, Farní jednota Cyrillská, Národní jednota českožidovská a Spolek Božích bojovníků při bratrské jednotě. V neposledním začaly vznikat i spolky politické, kdy mezi první patří Politický klub rakovnický, Klub obecních starších a Občanský klub. A nakonec vzhledem k tomu, že se začalo stále více dělníků sdružovat do odborů, vznikají i spolky odborové, Svaz českých hlinodělníků v Rakousku, místní odbočka Ústředního svazu obchodníků a průmyslových zřízenců. Bohužel nutno dodat, že všechny výše zmíněné spolky nepřežily první světovou válku.⁸⁵

V následujícím odstavci uvádím některé spolky také vzniklé již před první světovou válkou, ale na rozdíl od výše uvedených spolků tyto byly po válce nadále činné. Mezi vůbec nejstarší společnosti v Rakovníku můžeme bezesporu počítat Ostrostřelecký sbor, který i přes několik nečinných let existoval v Rakovníku už od 16. století. O pozvednutí kultury ve městě se v nemalém podílu angažoval především Spolek divadelních ochotníků Tyl (1812), dále Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák (1862), ale i třeba Muzejní spolek rakovnický (1911). O novou tvář města Rakovník se staraly spolky pro výstavbu, například Družstvo pro postavení dělnického domu (1901), Družstvo pro zbudování tělocvičny Sokolu rakovnickému (1887), ale i Okrašlovací spolek. Nově se objevil například Sbor dobrovolných hasičů (1873) a dále se obyvatelé města začali více specializovat zájmových spolecích (Klub fotografů-

⁸⁵ Marek Pavlík, *Vývoj spolkového života v Rakovníku v meziválečném období* (diplomová práce), České Budějovice 1999, str. 24-33.

amatérů, 1910). Sportovní spolky s o něco pevnější členskou základnou, které přečkaly i první světovou válku, jsou například Sokol (1869), Dělnická tělocvičná jednota (1912) nebo Klub českých turistů (1912). První světovou válku přežily i některé humanitární společnosti a vzájemně podpůrné spolky, jako byly Odborný spolek vlasteneckého výpomocného spolku ženského pro království České (1882), Okresní péče o mládež (1910) a Spolek vzájemně se podporujících dělníků (1873).⁸⁶

V posledním odstavci této kapitoly jsou uvedené některé spolky vzniklé teprve v meziválečném období. Po první světové válce se zájem začal obracet na mladé, takže není divu, že prorazily společnosti zaměřené na organizaci mládeže, jako YMCA (1921), místní odbočka Sdružení skautů Československé republiky (1920) a Klub mladých (1935). Mimo to vznikaly vzdělávací spolky jako Kuratorium pro vyučování laické morálky na školách (1937).

Dále za účelem oslav existence místní reálky, která Rakovníku dávala status prestižního vzdělávacího města, vznikl Sbor pro oslavu stoletého jubilea rakovnické reálky (1929). Samozřejmě v období mezi světovými válkami opět vzrostl smysl pro pomoc bližnímu svému a vznikala tak celá řada dobročinných a humanitárních klubů, Československá ochrana matek a dětí (1918), Masarykova liga proti tuberkulóze (1927) a Družstvo československých válečných poškozenců. Lidé po válce opět začali více dbát i o svou fyzickou stránku prostřednictvím nově vzniklých sportovních organizací jako například Federace dělnických tělocvičných jednot (1921). Na modernizaci města po válce se zaměřily nové společnosti pro výstavbu, například Spolek pro vybudování městského divadla (1930). A nakonec je nutné zmínit i hospodářské spolky, které se musely mimo jiné potýkat i s velkou hospodářskou krizí, a nelze zapomenout ani na spolky odborové, Spolek majitelů pronajatých živností, Československá obec úřednická (1919) a Odborové sdružení českých hudebníků (1919).⁸⁷

⁸⁶ Tamtéž, str. 33-70.

⁸⁷ Tamtéž, str. 70-84.

4. Historie Pěvecko-hudebního spolku Vítězslav Novák

4. 1. Založení Zpěváckého spolku

Rakovnický Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák vznikl v roce 1862, ještě před obnovením relativní svobody spolčování (relativní proto, že úřady měly vždy možnost vznik nepohodlného spolku zakázat, jak je popsáno výše). Z předchozí kapitoly, kde je zachycena historie spolčování, je zřejmé, že zakladatelé společnosti museli žádat příslušné úřady o povolení založit Zpěvácký spolek. Vzhledem k charakteru a určení rakovnického pěveckého spolku, kdy zakládajícím členům šlo pouze o zlepšení společenského života v královském městě a o zachování zpěvácké tradice Čechů, nebylo založení Zpěváckého spolku problémem.

V 60. letech došlo v českých zemích k uvolnění společenské atmosféry, začala vznikat celá řada nejrůznějších spolků a v neposledním došlo k velkému literárnímu a novinářskému rozvoji. Mimo jiné vznikl v roce 1862 tělocvičný spolek Sokol, který si kladl za cíl všeobecné pozvednutí českého lidu nejen na těle, ale i na duši, kdy si členové nového spolku za svůj vzor vzali tělesně i duševně zdatného muže z antického Řecka.⁸⁸ V roce 1863 vznikla v Praze Umělecká Beseda, která se zaměřila především na duševní a kulturní rozvoj svých spoluobčanů. Všemi známý podpůrce vzdělanosti, cestování a pokrokového života, Vojta Náprstek, založil v roce 1865 jeden z prvních ženských spolků, Americký klub dam, který se věnoval nejen charitativní činnosti, ale především pořádal přednášky výhradně pro dámy. Ale pro moji diplomovou práci je nejdůležitější hudební spolek, který vznikl už v roce 1861 pod názvem Hlahol a který dal popud k zakládání dalších zpěváckých spolků v širokém okolí. Menší měšťanské či vesnické zpěvácké spolky většinou se zmíněným pražským Hlaholem úzce spolupracovaly a dokonce platily členské příspěvky, stejně jako rakovnický spolek.⁸⁹

Nad založením zpěváckého spolku v Rakovníku začal hned v roce 1861 uvažovat desetičlenný komitét v čele s ředitelem rakovnické reálky Michaelem Janem Pavlem Martinovským (12. 4. 1808-7. 11. 1873). Stanovy rakovnického spolku vznikly jako kompilát stanov již existujících spolků bydžovského a žateckého, aby se předešlo případným problémům se schválením stanov a založením spolku. Ovšem tyto stanovy nikdy nebyly společně s žádostí o povolení c. k. ministerstvu odeslány. Až v roce 1862

⁸⁸ Robert Sak, *Miroslav Tyrš: sokol, myslitel, výtvarný kritik*, Praha 2012, str. 58- 68.

⁸⁹ Jan Kvirenc - Eliška Kunstová, *České dějiny do roku 1914. Historie v dokumentech*, Liberec 2006, str. 175.

byly za účasti dvou nových členů v komitétu sestaveny nové stanovy, které byly dne 7. 2. 1863 schváleny, a tak nic nebránilo založení spolku.⁹⁰

Spolek byl dočasně pojmenován pouze jako Zpěvácký spolek. A svou první valnou hromadu zakládající členové uspořádali 17. 7. 1862 na místní radnici. Schůze se účastnili všichni občané města, kteří měli zájem se stát ať už aktivním, či přispívajícím členem právě vznikajícího Zpěváckého spolku. Zatím se pochopitelně jednalo o zájemce pouze mužského pohlaví. Prvním předsedou byl zvolen na schůzi Michael Martinovský,⁹¹ vedením pěveckých zkoušek byl pověřen ředitel kůru František Klobása.⁹² Výše zmíněný Martinovský post předsedy nepřijal, ale přesto byl pro spolek nadále činný a skládal pro členy mužské sbory.⁹³ Jeden z jeho sborů (Caro mea) byl dokonce náplní prvního veřejného vystoupení, které proběhlo v kostele sv. Bartoloměje, dne 8. 12. 1862.⁹⁴ Martinovský byl významný český skladatel a představitel starší generace národního obrození, upravoval lidové písně svého přítele Karla Jaromíra Erbena pro klavírní doprovod a zhudebnil několik básní. Hrál na klavír, varhany a v roce 1834 vstoupil do kláštera na Strahově, kde začal komponovat svá první díla. Teprve v roce 1852 se nechal na svou žádost přeložit do Rakovníka do hlavní školy a v roce 1855 se již stal ředitelem reálné školy. Teprve potom začal pro chudší žáky pořádat akademie, kde se zpívaly především jeho skladby a možná právě tím dal popud k založení rakovnického pěveckého spolku.⁹⁵ Jan Pavel Martinovský je tedy pro Rakovník významný jako hlavní zakladatel později slavného spolku téměř se stoletou tradicí a některé jeho skladby se zařadily jako první do repertoáru spolku.

Jak již bylo řečeno, vést zkoušky spolku měl František Klobása působící také na místní reálné škole, tudíž se nemohl věnovat funkci ve spolku podle svých představ a vzdal se vedení zpěváckých zkoušek. Právě proto musela proběhnout další schůze společně s doplňujícími volbami a to dne 8. 10. 1862.⁹⁶ Zápis ze schůze již uvádí 28

⁹⁰ SOkA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, c) pamětní, Pamětní kniha spolku (1861) 1862–1951, inv. č. 6, rukopis, str. 1.

⁹¹ Dále byli zvoleni: místoředitel – Václav Janatta, archivář – Antonín Kopecký, pokladník – Josef Knobloch. Tamtéž, str. 2.

⁹² SOkA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, a) správní, Zápisy ze schůzí valných hromad a výboru 1862–1875, inv. č. 1, rukopis, nestr.

⁹³ Sbory byly v roce 1881 prodány nakladateli Františku A. Urbánkovi, ale některé vycházely tiskem už v roce 1864 pod záštitou samotného spolku. SOkA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, c) pamětní, Pamětní kniha spolku (1861) 1862–1951, inv. č. 6, rukopis, str. 14.

⁹⁴ Tamtéž, str. 3.

⁹⁵ Ladislav Mička, *Kulturní tvář Rakovnicka II. část*, Rakovník 1979, str. 221.

⁹⁶ SOkA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, c) pamětní, Pamětní kniha spolku (1861) 1862–1951, inv. č. 6, rukopis, str. 2.

aktivních členů spolku. Na schůzi byl zvolen nový předseda Josef Jedlička, se kterým spolek dosáhl svých prvních úspěchů. Nový rakovnický kulturní spolek začal se zpěváckými zkouškami hned 25. 10. 1862. A protože byl zpěv v Rakovníku vždy oblíbeným kulturním prvkem, již na konci roku 1862 se mohl spolek pyšnit téměř dvojnásobným počtem členů (40).⁹⁷

Rakovnický spolek se celkem rychle mezi místními zapsal a začal se rozvíjet i navzdory ne příliš příznivé době, která měla brzy přijít. V roce 1862 se totiž stal pruským předsedou vlády Otto von Bismark, který si za svůj cíl zvolil sjednocení všech německých států pod nadvládou Pruska. Ještě v roce 1864 Prusko a Rakousko bojovaly společně a vydobily si nová území: Šlesvicko a Holštýnsko, která si rozdělily. Spojenectví však nevydrželo dlouho. Prusko potřebovalo v té době již slábnoucí rakouskou monarchii pokořit, aby se posléze mohlo jednoznačně ujmout nadvlády nad spojenými německými zeměmi. Z těchto důvodů vypukla i na českém území v roce 1866 prusko-rakouská válka. Rozhodující bitva proběhla 3. 7. 1866 nedaleko Hradce Králové, následně byla podepsána mírová smlouva (23. 8.) a v neposledním došlo k rakousko-uherskému vyrovnání. K žádnému česko-rakouskému vyrovnání nedošlo, protože se Češi po celou dobu bojů stále chovali vůči monarchii loajálně a tudíž nepředstavovali až takové nebezpečí.⁹⁸ A také si Vídeň ani nemohla dovolit přijít o tak bohatý zdroj průmyslu a zemědělství, jako byly právě Čechy.⁹⁹

Jak již bylo uvedeno výše, po válce s Pruskem i do Rakovníka dorazila obrovská bída, které rakovničtí čelili díky dobrému průmyslovému a hospodářskému zázemí, jenž se právě v 60. letech navzdory válečným konfliktům slušně rozvíjelo. Ale především zájmové kroužky, organizace a zábavné spolky, jako byl například nově uskupený Zpěvácký spolek, jistě pozvedaly lidskou morálku a udržovaly místní kulturu na určité úrovni. V repertoáru rakovnického pěveckého spolku byly vždy převážně české lidové písně, nebo skladby českých hudebních skladatelů, ať už méně známých či světově uznávaných, takže pro rakovnické občany mohl být jejich koncert jakousi demonstrací české národní příslušnosti v období války.

⁹⁷ SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, a) správní, Zápisy ze schůzí valných hromad a výboru 1862–1875, inv. č. 1, rukopis, nestr.

⁹⁸ Jiří Bílek, *Bílá místa české historie/III. 19. století. Pro císaře pána a jeho slávu*, Praha 2012, str. 208-231.

⁹⁹ Vlastislav Lacina – Jan Hájek, *Kdy nám bylo nejlépe? Od hospodářské dezintegrace k integraci střední Evropy*, Praha 2002.

4. 2. První léta Pěvecko-hudebního spolku

Předseda spolku Josef Jedlička se po úspěchu z prvního koncertu v kostele sv. Bartoloměje pokoušel hned od roku 1863, pro větší kulturní rozvoj Rakovníka, vést spolek ke třem koncertům ročně, což se ovšem nezdařilo, Jedlička rezignoval a s ohledem na to se měl 13. 6. 1863 volit nový předseda. Členové spolku Josefa Jedličku odprosili, slíbili urovnat vzniklé neshody mezi sebou a Jedlička si tedy funkci ještě na nějaký čas ponechal. Mnozí páni svůj slib nedodrželi, a tak Jedlička od funkce odstoupil, i když byl na valné hromadě 4. 10. 1863¹⁰⁰ opět zvolen předsedou spolku. Spolek se také konečně 1. 8. 1863 přestěhoval do vlastního bytu v domě Karla Hackenbergra, kde členové mohli bez obtíží pravidelně zkoušet nové sbory.¹⁰¹

Nepokoje ve spolku trvaly nadále, mnoho členů ze spolku vystoupilo, a proto byl na valné hromadě ze dne 4. 4. 1864 zvolen nový předseda, současný ředitel kůru Jan Lepičovský.¹⁰² Oficiálním důvodem odchodu Josefa Jedličky z funkce předsedy ovšem byla jeho touha či potřeba literárně tvořit. Jedlička se však nevzdal pouze postu ředitele, ale definitivně odmítl jakoukoli další výkonnou funkci ve spolku, což více než jasně vypovídá o vztazích ve spolku. Ze zápisu z této valné hromady můžeme zaznamenat obrovský úpadek spolku kvůli neshodám mezi členy, neboť činných členů zůstalo pouhých 15.¹⁰³

Po odchodu předsedy Josefa Jedličky byla bohužel zanedbávána i spolková kronika, která je nejbohatším zdrojem informací o rakovnickém pěveckém spolku do roku 1951. O doplnění se zasloužil zpětně Josef Omáčka,¹⁰⁴ jak nás informuje samotný Omáčka zápisem v kronice: „*Od roku 1863 nebylo v pamětní knize žádných zápisů. Další činnost spolkovou zanesl jsem dle jednacích knihy. Jos. Omáčka, t. č. sborníka, řed. kůru*“¹⁰⁵ Josef Omáčka do Pamětní knihy doplnil informace o existenci a činnosti spolku od roku 1863 až do roku 1906.

Od roku 1863 bylo českým poslancům více než jasné, že na říšské radě nemají žádné slovo, takže jakékoli národnostní požadavky (tehdy šlo především o

¹⁰⁰ Dále byli zvoleni: místopředseda – František Klobása, jednatel – Antonín Pacák, archivář – František Vecka. SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, c) pamětní, Pamětní kniha spolku (1861) 1862–1951, inv. č. 6, rukopis, str.6.

¹⁰¹ SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, a) správní, Zápisy ze schůzí valných hromad a výboru 1862–1875, inv. č. 1, rukopis, nestr.

¹⁰² SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, c) pamětní, Pamětní kniha spolku (1861) 1862–1951, inv. č. 6, rukopis, str. 6.

¹⁰³ Tamtéž, vložené listy.

¹⁰⁴ V roce 1890 se stane ředitelem kůru. Tamtéž, str. 21.

¹⁰⁵ Tamtéž, str. 6.

zrovnoprávnění češtiny s němčinou) měly mizivou šanci na prosazení. S ohledem na to se čeští politici rozhodli říšskou radu bojkotovat a hájili se tím, že když mohou na radě chybět uherští poslanci tak oni také. Aby rakovnický zpěvácký spolek dokázal svou aktivní podporu české politiky, uspořádal 14. 5. 1864 pro poslance vracující se z Vídně krátké představení.¹⁰⁶ I když politická reprezentace státu v 60. letech stále tápala, díky pádu Bachova absolutismu a díky politickému uvolnění, docházelo k velkému rozvoji spolkového a kulturního života. Spolky často měly díky svému vlivu na společnost i vliv politický a začaly ovlivňovat chod veřejných věcí víc, než by se zdálo.¹⁰⁷ Dá se snad předpokládat, že i Zpěvácký spolek například s Divadelní ochotnickou jednotou Tyl z Rakovníka díky svým kulturním a společenským aktivitám probouzely ve svých spoluobčanech lásku k českému národu a k české zemi. Obě společnosti se totiž vždy snažily uvádět díla českých autorů a především česky, aby byla kultura přístupná široké veřejnosti a ne jen vzdělanější elitě. Nejrůznější koncerty, oslavy a představení oba spolky pořádaly v den výročí důležité české události, o narozeninách českých osobností, atd., aby rakovnickým připomněly tradici a velikost českého národa.

Další valná hromada se konala dne 8. 12. 1864, kdy byl zvolen nový výbor¹⁰⁸ k předsedovi Janu Lepičovskému a také bylo ustanoveno, že noví členové budou přijímáni s větší opatrností. V roce 1867 bylo dokonce několik členů vyloučeno, buď za nevhodné chování, nebo za neplacení pravidelných členských příspěvků.¹⁰⁹

V roce 1868 rakovnický spolek nechyběl u položení základního kamene nového Národního divadla, v jehož prospěch proběhl již 8. 4. 1866 pěvecký a hudební večer ve velké síni rakovnické reálky. Celkový výnos 70 zl. a 36 kr. se stal společně s výnosy z tisků některých sborů od Martinovského součástí rakovnického přínosu pro stavbu Národního divadla. Rakovničtí zpěváci stejně jako mnoho dalších si uvědomovali, jak obrovský význam pro českou společnost bude mít ryze české Národní divadlo, a právě proto nemohli chybět u financování stavby takového charakteru.

¹⁰⁶ SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, a) správní, Zápisy ze schůzí valných hromad a výboru 1862–1875, inv. č. 1, rukopis, nestr.

¹⁰⁷ Jiří Bílek, *Bílá místa české historie/III. 19. století. Pro císaře pána a jeho slávu*, Praha 2010, str. 206-208.

¹⁰⁸ Zvoleni byli: místopředseda - František Jirka, jednatel - Antonín Pacák, archivář - Dr. Emanuel Hryz, pokladník - Petr Kratochvíl. SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, c) pamětní, Pamětní kniha spolku (1861) 1862–1951, inv. č. 6, rukopis, str. 7.

¹⁰⁹ Tamtéž, str. 8.

V roce 1868, přesněji 19. 3., bylo umožněno ve spolku členství ženám, které se poprvé objevily na koncertě vedle mužů ve smíšeném sboru 1. 6. 1868.¹¹⁰ I když bude dlouhá léta nadále upřednostňován mužský sbor, ženám se v roce 1868 naskytla příležitost aktivně se účastnit utváření rakovnického kulturního života a nehodlaly se své pravomoci vzdát. Na valné hromadě byl 25. 3. 1869 jmenován současný archivář Florián Pába čestným členem spolku za jeho neocenitelné služby pro spolek a také za jeho cenný dar spolku. Florián Pába totiž pro spolek zakoupil první piano společné i pro řemeslnickou besedu.¹¹¹ Piáno bylo v této době jedním z nejoblíbenějších hudebních nástrojů a bezesporu bylo pro spolek velmi cenným darem.

V roce 1870 byl název spolku změněn na Pěvecko-hudební spolek. Tato změna byla prosazena dle návrhu Jana Janáka na valné hromadě 28. 3., na které byl současně Janák zvolen předsedou namísto zesnulého Jirky.¹¹² Upravené stanovy společně s novým názvem spolku byly odeslány ke schválení na c. k. místodržitelství.¹¹³

V roce 1875 se někteří zapálenější členové pěveckého spolku pokusili o pozvednutí úrovně spolku. Požadovali nové vedení, pravidelné zkoušky, horlivější aktivitu činných členů a pro oživení kulturního ruchu ve městě, chtěli zavést více hudebních akcí.¹¹⁴

Za čestné členy byli zvoleni za neobyčejné hudební úspěchy Bedřich Smetana a Zdeněk Fibich a to na valné hromadě ze dne 31. 3. 1878.¹¹⁵ Jmenování čestných členů bylo ve spolcích tou dobou zcela běžnou praxí, kdy chtěli členové vyjádřit svou úctu k významnému českému umělci, v tomto případě skladateli, a k jeho práci.

Roku 1880 spolek začal nacvičovat národní tanec Beseda ve spolupráci s žáky rakovnické reálky a v roce 1881 uspořádal spolek představení ve prospěch Matice školské. Co se týká akcí podporujících Matici školskou nebo spolupráce s místními žáky, členové jistě reagovali na současnou, neustále se zlepšující situaci ve školství. České školství totiž po dlouhém boji směřovalo k nebývalému úspěchu, kdy v roce 1882 došlo k rozdělení Karlo-Ferdinandovy univerzity na dvě samostatné školy, a to na

¹¹⁰ Tamtéž, str. 8.

¹¹¹ SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, a) správní, Zápisy ze schůzí valných hromad a výboru 1862–1875, inv. č. 1, rukopis, nestr.

¹¹² František Jirka byl zvolen předsedou spolku již na valné hromadě 8. 12. 1865. SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, c) pamětní, Pamětní kniha spolku (1861) 1862–1951, inv. č. 6, rukopis, str. 7.

¹¹³ SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, a) správní, Zápisy ze schůzí valných hromad a výboru 1862–1875, inv. č. 1, rukopis, nestr.

¹¹⁴ SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, a) správní, Zápisy ze schůzí valných hromad a výboru 1875–1884, inv. č. 2, rukopis, nestr.

¹¹⁵ Tamtéž, nestr.

německou a českou. Takže od roku 1882 měl český národ i svou vlastní českou vysokou školu.¹¹⁶

V roce 1881 přednesl také 8. 2. pan Hosberger návrh na založení instrumentálního a smyčcového orchestru a následně začal shromažďovat peníze na zakoupení basy, což byl vůbec první pokus o uvedení vznešenější orchestrální hudby v Rakovníku. A hned nato 10. 4. současný předseda spolku Karel Topinka navrhl, aby spolek nazkoušel operní představení, operu Hubička od jednoho z nejvýznamnějších českých skladatelů své doby, Bedřicha Smetany, čímž doufal, že zlepší finanční situaci spolku, ale zároveň chtěl v Rakovníku poprvé uvést prostřednictvím spolku slavné české dílo Bedřicha Smetany.¹¹⁷

Na spolkové schůzi 13. 4. 1882 byla projednávána možnost sloučení pěveckého spolku s Měšťanskou besedou a spolkem Vesna. Návrh měl být předložen k projednání na valné hromadě v roce 1883, což se ovšem nestalo, a v roce 1885 členové spolku tento plán definitivně zavrhl.¹¹⁸

V roce 1884 kvůli pomluvám spolek opustil sbormistr Karel Topinka, který se nakrátko vrátil v roce 1890, ale opět odešel, tentokrát ze zdravotních důvodů. Na oslavu 25. výročí existence spolku členové uspořádali dvoudenní akci, 29.-30. 5. 1887, kde mimo jiné účinkovali i bývalí členové spolku a pro tuto událost dr. Zikmund Winter napsal a následně přednesl proslov. Dále od roku 1890 byl ředitelem kůru Josef Omáčka, který vystřídal Karla Topinka i ve funkci předsedy spolku. Omáčkův příchod byl pro členy Pěvecko-hudebního spolku nesmírně důležitý. Byl to nejen vynikající hudebník, ale také učitel. Vyučoval zpěvu sólovému i sborovému na reálné škole, a dále učil soukromě své žáky na housle a klavír. Byl ovšem přínosem i pro repertoár vlastního spolku, neboť složil například operu Na českém mlýně, která byla divákům předvedena v roce 1909. Spolek velmi pozvedl svou dosavadní úroveň a díky zkušenostem Omáčky se dá říct, že byl mnohem profesionálnější, než kdy dřív. V roce 1890 se spolek stal členem Jednoty zpěváckých spolků českoslovanských.¹¹⁹

Po celá 80. léta a ještě minimálně do poloviny let 90. se mnohem lépe než česká politika prosazuje česká kultura a zřejmě proto ji obyvatelé naší země považují za

¹¹⁶ Jan Kvirenc - Eliška Kunstová, *České dějiny do roku 1914. Historie v dokumentech*, Liberec 2006, str. 185.

¹¹⁷ SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, a) správní, Zápisy ze schůzí valných hromad a výboru 1875–1884, inv. č. 2, rukopis, nestr.

¹¹⁸ SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, c) pamětní, Pamětní kniha spolku (1861) 1862–1951, inv. č. 6, rukopis, str. 14.

¹¹⁹ Tamtéž, str. 22.

nesmírně důležité dědictví českého národa. Spolky a kulturní organizace zastávaly neobyčejně úslužnou činnost tím, že se staraly o kulturu daného města a pozvedaly tak národního ducha českých obyvatel.

4. 3. Spolek kolem přelomu století

Josef Omáčka čelil od počátku své činnosti ve spolku nepříjemně časté malé účasti na zkouškách, a proto zavedl do spolkového repertoáru náročné, ale zajímavé skladby, čímž doufal, že přinutí činné členy pravidelně docházet na pěvecké zkoušky. K nepatrným změnám v zájmu zpěváků sice došlo, ale i tak to nevedlo ke spokojenosti Josefa Omáčky a ten se proto v roce 1894 funkce sbormistra vzdal. Josef Omáčka ale zůstal ve spolku nadále činný, měl na starost vše, co se týkalo hudby, a zpěvácké zkoušky si vzal dočasně na starost Karel Topinka, od roku 1895 opět předseda.¹²⁰

V roce 1893 na návrh ředitele Omáčky byly zkoušky mužského a ženského sboru oddělené za účelem větší pilnosti obou sborů.¹²¹ V této době také začala být důležitá otázka rovnoprávnosti žen, takže by se zřejmě dalo říct, že sbormistr Omáčka vyšel vstříc rakovnickým ženám, které vyžadovaly větší pozornost sbormistra a samostatnou práci.¹²²

O své zpěvácké kolegy se Pěvecko-hudební spolek začal zajímat v roce 1897, od kdy začal odebírat Věstník pěveckých spolků. Následující rok byly založeny tzv. pěvecké župy. A Pěvecko-hudební spolek byl začleněn do pěvecké župy Zvonařovy se sídlem v Berouně. Toho roku ochuravěl sbormistr Omáčka, takže spolek nemohl secvičit žádný samostatný koncert a byl vděčný za příležitost zpívat na koncertě v Berouně, což v budoucnosti spolku není naposledy, kdy se mohl realizovat pouze na župních koncertech.¹²³

I přes to, že členové stále příliš nerespektovali pravidelné zkoušky, probíhaly od roku 1900 diváky velmi žádané premiéry: *Stabat Mater* (Dvořák), *Hubička* (Smetana), *Edip král* (Kovařovic), *Prodaná nevěsta* (Smetana), *Na českém mlýně* (Omáčka). Právě tyto premiéry předznamenaly vznik pozdější Rakovnické opery, která konečně splnila požadavek publika toužícího po něčem náročnějším.

¹²⁰ Tamtéž, str. 24.

¹²¹ František Fenc, *Historie pěvecko-hudebního spolku Vítězslav Novák v Rakovníku a Rakovnické opery I*. Knihovna SOkA Rakovník, sign. D 682I R, Rakovník 1987, strojopis, str. 41-43.

¹²² J. V. Novák, Arne Novák, *Přehledné dějiny literatury české*, Olomouc 1936-1939, str. 833.

¹²³ SOkA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, c) pamětní, Pamětní kniha spolku (1861) 1862–1951, inv. č. 6, rukopis, str. 27.

V roce 1904 se celkem 33 členů spolku zúčastnilo prvního hudebního festivalu ve výstavním paláci v Praze, který proběhl 4. 4. Na festival mimo rakovnické zpěváky dorazilo dalších 3000 zpěváků, kteří byli doprovázeni členy České filharmonie, kdy v orchestru účinkovalo celkem 150 hudebníků. První pražský festival měl obrovský úspěch a Češi se opět ukázali jako kulturní, především zpěvácký národ.¹²⁴ Podle všeho byl festival obrovskou manifestací sounáležitosti českých umělců, přesněji hudebníků. Pro české vlastence to byla jistě nezapomenutelná událost, vidět pohromadě zpívat takové množství českých pěvců a k tomu hrála již dobře známá Česká filharmonie.

Podle návrhu z valné hromady roku 1906 měl spolek každoročně uspořádat několik večírků pro členy, kde bylo umožněno dle libosti zpívat i hrát. Večírky nakonec byly ustanovené na každé první a třetí úterý v měsíci. Ačkoli večírky sklidily řadu pochval od všech členů, na zkoušky nikoho nepřilákaly a vedení muselo namísto pravidelného druhého koncertu uspořádat koncert houslové virtuosky slečny Rosické a pěveckého kvarteta Kytara.¹²⁵ Tato zkušenost spolkového vedení bohužel poukazuje na to, že český lid se velmi rád baví, ale už nemá rád přespříliš povinností, takže pravidelné zkoušky byly zřejmě pro členy přítěží. Nehledě na to, že už se pomalu blížila dosti nepříznivá doba, která na několik let spolek ochromila úplně.

Následující roky došlo k všeobecnému úpadku činnosti spolku, na pořádaných koncertech byli hlavními účinkujícími hosté a ne členové spolku. Vyřešit tuto situaci se pokusil sbormistr Josef Omáčka v roce 1908, když požádal město o nové prostory, kde by mohl spolek vystupovat. Dosavadní prostory byly totiž příliš malé a každá pořádaná akce končila finančním deficitem. Prostor ovšem nebyl jediným problémem, se kterým se spolek potýkal. Zmíněný sbormistr Josef Omáčka totiž vážně onemocněl a nemohl se plně věnovat spolku. Sbory tedy téměř nezkoušely a nebylo možné, aby samostatně vystupovaly na koncertech.¹²⁶ I přes to nadále v roce 1909 vedení spolku apeluje na své členy, aby pilněji docházeli na zkoušky a mohla se tak rozvinout spolková činnost. Téhož roku se také sbormistr a předseda Josef Omáčka chtěl vzdát své funkce, ale protože pod jeho vedením spolek hudebně prospíval, zbytek vedení Omáčku ukonejšil a ten ve funkci zůstal. I tak ale náhlý odchod hned několika členů na konci roku 1909 a na začátku roku 1910 nasvědčuje, že ve spolku přetrvávaly neshody. Situace se konečně vyřešila až v roce 1911, kdy odstoupil Josef Omáčka a na jeho místo byl zvolen

¹²⁴ Tamtéž, str. 34.

¹²⁵ 13. 12. 1907. Tamtéž, nestr.

¹²⁶ SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, II. Spisový materiál, a) správní záležitosti, Jednatelské zprávy 1886-1943, inv. č. 1-6, rukopis, nestr.

Ladislav Holý. Následovalo velké oživení uvnitř spolku, zejména co se týče činnosti, což je potvrzeno i neobvykle vysokým počtem nově přijatých členů. Také byla odsouhlasena změna stanov, která zvyšovala roční členský příspěvek.¹²⁷

V roce 1914 se spolek v prvním pololetí nadále aktivně účastnil společenských akcí a dokonce založil fond na koupi nového piana. Během války se však činnost spolku utišila, neboť velká část mužského členstva byla povolána na vojnu a ženský sbor nebyl natolik silný, aby mohl zastávat činnost celého spolku. Řada místních žen musela zaujmout místa svých mužů v zaměstnání. Po celé zemi byla za války hmotná nouze, všude se projevoval vojenský nátlak a cenzura. A právě v době, kdy je hlavním úkolem kultury pozvednout národní sebevědomí, rakovnický spolek zažívá období absolutní nečinnosti. Ale hned v roce 1918, těsně po vyhlášení samostatnosti Československa, se spolek opět snaží zaujmout svou pozici ve společenském a kulturním životě Rakovníka a snaží se být opět s Josefem Omáčkou v čele aktivní. Nutno podotknout, že kultura všeobecně se v roce 1918 vrátila víceméně do předválečných kolejí, protože rok 1918 byl významný především politicky a ne kulturně.¹²⁸ Vedení spolku,¹²⁹ které bylo zvoleno na poslední valné hromadě v roce 1914, přetrvalo až do valné hromady roku 1919, neboť do té doby nebyla možnost uskutečnit volby nové. Sbormistr Ladislav Holý dle zápisů v pamětní knize chtěl rezignovat již roku 1914, ale až roku 1918 se rezignace mohla projednat a o jeho zastoupení byl tedy požádán bývalý sbormistr Josef Omáčka. Zvýšenou aktivitu v roce 1918 lze považovat za obnovu spolkové činnosti a na valné hromadě v roce 1919 se přání činných členů, aby se spolek znovu aktivně účastnil na společenském životě města, vyplnilo. První poválečná valná hromada byla svolána na den 9. 5. 1919 do Jandačova sálu v rakovnické Sokolovně.¹³⁰

Následující dva roky nejsou v knize zápisů ze schůzí vůbec zaznamenány. Další zápis je věnován až valné hromadě z roku 1922 a František Fencel se domnívá, že důvodem by mohlo být, že se pan sbormistr Omáčka více věnoval orchestru,¹³¹ který

¹²⁷ SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, a) správní, Zápisy ze schůzí valných hromad a výboru 1906–1937, inv. č. 3, rukopis, nestr

¹²⁸ J. V. Novák – Arne Novák, *Přehledné dějiny literatury české*, Olomouc 1936-1939, str. 475.

¹²⁹ Předseda – Václav Trejbal, jednatel – Bohdan Podolka, sbormistr – Ladislav Holý. SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, c) pamětní, Pamětní kniha spolku (1861) 1862–1951, inv. č. 6, rukopis, nestr.

¹³⁰ SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, a) správní, Zápisy ze schůzí valných hromad a výboru 1906–1937, inv. č. 3, rukopis, nestr.

¹³¹ Orchester se později nazýval Rakovnická filharmonie.

sám založil v rámci Pěvecko-hudebního spolku, než samotným zpěvákům.¹³² Otázkou však je, zda se Omáčka začal věnovat orchestru potom, co na pěvecké zkoušky opět přestala docházet většina činných členů, nebo naopak členové přestali chodit kvůli nezájmu sbormistra Omáčky. Tato situace byla projednávána na valné hromadě v roce 1922, kdy se volilo nové vedení poprvé od roku 1919, a nový předseda Trejbal¹³³ kladl členům na srdce, aby měli větší zájem o zkoušky, a tak i o veřejnou činnost spolku. Na valné hromadě se také projednávala oslava¹³⁴ spolku, neboť v tomto roce Pěvecko-hudební spolek existoval již celých 60 let. U příležitosti oslav byly uspořádány dva velkolepé koncerty, dne 9. 12. proběhl koncert zpěvákých sborů a 10. 12. se oslav zúčastnil nově uskupený rakovnický orchestr, který měl (souzeno dle výdělku) mnohem větší návštěvnost jistě proto, že byl něčím novým, neobvyklým a na rakovnické obyvatele působil vznešeně. Tato skutečnost naznačuje to, že diváci si žádají složitější představení, jak zmínil pan předseda Trejbal na valné hromadě v roce 1923, ale také zdůraznil, že případná produkce opery je finančně náročná a bylo by potřeba, aby členové pečlivěji docházeli na zkoušky.¹³⁵

4. 4. Meziválečná doba

Na valné hromadě v roce 1924 byly především probírány jubilejní oslavy Bedřicha Smetany, které se staly hlavním bodem činnosti spolku na následující rok. Definitivní tečkou za oslavami Bedřicha Smetany byla instalace bronzového poprsí skladatele v rakovnickém parku. Bustu zhotovil zdarma pro Rakovník mistr Josef Fojtík a Pěvecko-hudební spolek ji pak měl na vlastní náklady umístit v parku. S výdaji spolku samozřejmě vypomohlo město a spořitelna. Pomník Bedřicha Smetany¹³⁶ byl slavnostně

¹³² František Fencl, *Historie pěvecko-hudebního spolku Vítězslav Novák v Rakovníku a Rakovnické opery I.* Knihovna SOkA Rakovník, sign. D 682I R, Rakovník 1987, strojopis, str. 77.

¹³³ Václav Trejbal st. (4. 9. 1861-11. 11. 1941) byl zasloužilým učitelem a ředitelem místní školy. Byl členem pěveckého spolku bezmála 40let. Po celý život svou pozornost zaměřoval jako správný pedagog hlavně na děti, kdy se přičinil nejednou k objevení nového talentu, ať už pěveckého, uměleckého nebo technického. Ladislav Mička, *Kulturní tvář Rakovnicka II.* část, Rakovník 1979, str. 352.

¹³⁴ 9. – 10. 12. 1922 v sále Sokolovny. SOkA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, c) pamětní, Pamětní kniha spolku (1861) 1862–1951, inv. č. 6, rukopis, nestr.

¹³⁵ SOkA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, a) správní, Zápisy ze schůzí valných hromad a výboru 1906–1937, inv. č. 3, rukopis, nestr.

¹³⁶ V roce 1986 byl tento pomník neznámým pachatelem svržen a našel se u nedalekého potoka. Byl opraven a znovu usazen na podstavec, kde stojí dodnes.

odhalen 24. 9. 1924 v městských sadech a celá akce byla doprovázena bohatým programem pěveckého spolku.¹³⁷

V letech 1926 a 1927 členové spolku přestali docházet na pravidelné zkoušky a činnost spolku se tak na dvě léta opět úplně zastavila. Až s nástupem Karla Lukeše na místo jednatele se spolek vrátil do kulturního dění v Rakovníku.¹³⁸ Nový jednatel vyburcoval členy k větší aktivitě a také vyjednal znovuzavedení pravidelných zkoušek. Hned od roku 1928 je spolek opět plně aktivní, v roce 1929 došlo k obnovení filharmonie a byl nově zaveden post archiváře a dvou sbormistrů. Po pěvecké stránce tedy spolek vedli místo Josefa Omáčky pánové Bohumil Hampl a Vojtěch Kadlec.¹³⁹ Archivářem spolku se stal František Spurný, převzal správu nad veškerým materiálem od Josefa Omáčky a archiv byl nově uložen v místnosti továrny firmy Otta.¹⁴⁰

V roce 1930 se spolek účastnil oslav¹⁴¹ narozenin prezidenta Tomáše Garrigue Masaryka a při této příležitosti byl spolek přítomen i při pokládání základního kamene pomníku Masaryka v místním parku. Do základů pomníku byly vloženy vybrané fotografie spolku. Narozeniny prvního prezidenta naší republiky si totiž vlastenecky založený spolek nemohl nechat ujít, a proto přijal pozvání místního odboru Sokol, aby se spolupodílel na organizaci oslav. Toho roku se ještě slavily 60. narozeniny významného českého skladatele, mistra Vítězslava Nováka. Jednatel spolku si posléze ovšem stěžoval na nevalnou účast diváků i zpěváků na oslavném koncertě.¹⁴²

Již na schůzi 15. 4. 1930 padl návrh, aby se spolek pojmenoval podle nějakého význačného hudebního skladatele, a dokonce ing. František Otta navrhl právě Vítězslava Nováka, což s největší pravděpodobností souviselo s oslavou narozenin skladatele, kterou spolek právě uspořádal. Na schůzi v roce 1930 se ovšem výbor usnesl pouze na tom, že se návrh odloží na příští schůzi.¹⁴³ Teprve až 21. 2. 1931 navrhl Bohumil Hampl změnu názvu, a to na konečný Pěvecko-hudební spolek Vítězslav

¹³⁷ SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, c) pamětní, Pamětní kniha spolku (1861) 1862–1951, inv. č. 6, rukopis, nestr.

¹³⁸ Tamtéž, nestr.

¹³⁹ Vojtěch Kadlec je sbormistrem pro ženský sbor.

¹⁴⁰ SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, a) správní, Zápisy ze schůzí valných hromad a výboru 1906–1937, inv. č. 3, rukopis, nestr.

¹⁴¹ 27. 2. 1930 – 11. 3. 1930. SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, c) pamětní, Pamětní kniha spolku (1861) 1862–1951, inv. č. 6, rukopis, nestr.

¹⁴² SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, c) pamětní, Pamětní kniha spolku (1861) 1862–1951, inv. č. 6, rukopis, nestr.

¹⁴³ SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, a) správní, Zápisy ze schůzí valných hromad a výboru 1906–1937, inv. č. 3, rukopis, nestr.

Novák.¹⁴⁴ Byla uspořádaná mimořádná valná hromada 14. 5., kam dorazil i samotný Vítězslav Novák, aby převzal svou čestnou adresu a vyslechl koncert secvičený speciálně na tuto akci. Sbory nacvičily především skladby Vítězslava Nováka. Pěvecko-hudební spolek byl ovšem nemile překvapen nezájmem místního tisku k návštěvě takového formátu. V místních novinách nevyšla žádná kritika zaměřená na tento koncert, i přestože skladatel Theodor Kösse sepsal kritiku pro Národní listy.¹⁴⁵

Následující rok (1932) chtělo vedení spolku pojmout nanejvýš slavnostně, neboť tomu bylo právě 70 let od založení tehdy ještě Zpěváckého spolku v Rakovníku. Vedení chtělo obnovit samostatné koncerty a pořádalo za tímto účelem pravidelné zkoušky, ale ve výroční zprávě si jednatel Karel Lukeš stěžoval na nedbalou účast činných členů a na to, že jejich vinou nemohl být oslavný samostatný koncert uveden. Situaci zachránila alespoň částečně odnož Pěvecko-hudebního spolku, Rakovnická filharmonie. Významnými a velmi úspěšnými akcemi byly tři župní koncerty, které mohou být také považovány za jakousi oslavu 70. výročí.¹⁴⁶ V roce 1931 rakovnickí pěvci přestoupili z župy Zvonařovy do župy Foestroy a okamžitě společně začali pořádat koncerty.¹⁴⁷

Následující rok uplynul ve znamení čestných jmenování a vyznamenání pro věrné členy, čímž vedení spolku chtělo své členy povzbudit k pilnější práci. Dne 26. 5. 1933 se konala slavnostní valná hromada, na které byl předán předsedovi Václavu Trejbalovi titul čestného předsedy Pěvecko-hudebního spolku Vítězslav Novák a dále bylo uděleno nemálo zlatých, stříbrných a bronzových medailí a dalších vyznamenání za příkladnou činnost aktivním členům od Pěvecké obce československé. V tomto roce se v červenci Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák účastnil oslav 100. výročí existence rakovnické reálky.¹⁴⁸ Ale krom této významnější akce spolek opět na rok upadl v nečinnost a tentokrát lenivost na zkouškách zasáhla i jindy pilné členy

¹⁴⁴ Vítězslav Novák byl vždy okouzlen lidovými písněmi a snažil se zachovat tradici a možná i to přispělo k tomu, že rakovnický spolek přijal jeho jméno. Jan Dostál, *Dějina hudby na lidových školách uměleckých*, Praha 1967.

¹⁴⁵ SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, c) pamětní, Pamětní kniha spolku (1861) 1862–1951, inv. č. 6, rukopis, nestr.

¹⁴⁶ Hlasatel Radiožurnálu zmínil výročí rakovnického spolku v rozhlasě před zahájením koncertu. František Fencel, *Historie pěvecko-hudebního spolku Vítězslav Novák v Rakovníku a Rakovnické opery I*. Knihovna SOKA Rakovník, sign. D 682I R, Rakovník 1987, strojopis, str. 120.

¹⁴⁷ SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, c) pamětní, Pamětní kniha spolku (1861) 1862–1951, inv. č. 6, rukopis, nestr.

¹⁴⁸ Tamtéž, nestr.

Rakovnické filharmonie, která tedy v tomto roce také pohořela.¹⁴⁹ Svou reputaci spolek příliš nezlepšil ani v roce 1934, kdy jediným důvodem vyšší aktivity členů byl festival Pěvecké obce československé v Praze.¹⁵⁰

Od založení spolku, i po vzniku ženského sboru, byl vždy s ohledem na dobu, upřednostňován mužský sbor bez ohledu na kvality ženských hlasů. Mužskému sboru byly dopřávány pravidelné a kvalitnější zkoušky na úkor zkoušek ženského sboru. V roce 1935 došla trpělivost ženám i sbormistrům, kteří se nesmířili s nezájmem mužů o zkoušky a následné koncerty a ženy naopak chtěly spolek úplně opustit, protože se jim nikdo dostatečně nevěnoval a neměly vážnost, kterou si bezpochyby zasloužily. V roce 1935 se tedy poprvé v historii spolku zaměřila pozornost sbormistrů na ženský sbor, aby se tak zabránilo zániku ženského sboru, a také do žen začali všichni členové vedení vkládat své naděje na obrození Pěvecko-hudebního spolku Vítězslav Novák. Členky ženského sboru ke zpěváckým zkouškám přistupovaly velmi zodpovědně a během několika měsíců dokonce vzrostl počet členek z 26 na 40. Do zkoušek byla pro ženy zavedena také teoretická část, kde se ženy například učily, jak při zpěvu dýchat, a dokonce i tato část zkoušky byla ženami přijata velmi vlídně. Ani narůstající ambice ženského sboru pány nevyburcovaly k větší aktivitě, takže se nadále i v roce 1936 pozornost zaměřila na ženy. Ovšem hned roku 1936 aktivitu ženského sboru narušila nedbalost výboru, který po šest měsíců neuspořádal žádnou zkoušku. Na to zareagoval sbormistr ženského sboru Karel Stádník,¹⁵¹ který žádal větší pravomoc pro sbormistra. Mimo jiné bylo schváleno, že si sbormistr může ke zkoušce svolat dámy sám bez ohledu na vedení.¹⁵²

Rokem 1937 končí bohatý tok informací prostřednictvím knihy zápisů a dále je možné se řídit pamětní knihou a některými porůznu sehnanými zápisky samotných členů. Od roku 1937 tedy informace nejsou tak bohaté a ucelené. Na tento rok ovšem připadly i oslavy 75. výročí Pěvecko-hudebního spolku Vítězslav Novák, které měly být doprovázené samostatným koncertem, jenž ovšem již nikde zmíněný není, a za

¹⁴⁹ SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, II. Spisový materiál, a) správní záležitosti, Jednatelské zprávy 1886-1943, inv.č. 1-6, rukopis, nestr.

¹⁵⁰ SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, a) správní, Zápisy ze schůzí valných hromad a výboru 1906–1937, inv. č. 3, rukopis, nestr.

¹⁵¹ Karel Stádník byl především ředitelem rakovnického finančního úřadu, psal biografie významných osobností Rakovníka a zabýval se i historií a kulturou města, byl spoluzakladatelem Rakovnických novin a dokonce sám publikoval. Ladislav Mička, *Kulturní tvář Rakovníka I. část*, Rakovník 1979, str. 146.

¹⁵² SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, a) správní, Zápisy ze schůzí valných hromad a výboru 1906–1937, inv. č. 3, rukopis, nestr.

slavnostní koncerty se opět považují župní koncerty v Rakovníku, ve Slaném a na Kladně.¹⁵³

S příchodem roku 1938 ovšem končí veškeré naděje na pokojný rozvoj českých zemí. Naopak nastala přísná kontrola a cenzura v zemi, lidé měli opět poznat bídu, hlad a beznaděj. Rakovnický pěvecký spolek se účastnil několika podpůrných akcí pro uprchlíky ze Sudet, jezdil koncertovat do měst, kde převládalo německé obyvatelstvo, aby místní Čechy povzbudil a utužil jejich víru v sílu českého národa.

4. 5. Období 2. světové války až do nástupu komunismu

V roce 1938 na sebe spolek vzal roli vesměs politickou. Jezdil do pohraničních měst nebo do měst, kde převládalo německé obyvatelstvo, jak bylo řečeno výše. Mimo tyto drobnější,¹⁵⁴ ale neméně významné akce se konečně po letech podařilo uspořádat samostatný koncert spolku.¹⁵⁵ Rokem 1939 přišla pohroma pro celý stát, kdy 15. 3. obsadila naši zemi německá vojska a vznikl tak Protektorát Čechy a Morava.¹⁵⁶ Každý, kdo se vzepřel, byl krutě pronásledován a tak tomu bylo i u vlasteneckých spolků. Tudíž i Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák byl pod mnohem větším dozorem, než kdy dřív. I tak se mu ale podařilo přestát tuto nepříznivou dobu, a dokonce v městě Rakovník byla pod záštitou spolku založena Městská hudební škola.¹⁵⁷ Škola byla nesmírně důležitá pro kulturní život ve městě, oživila zájem o zpěv u mladší generace, dodala nové adepty na členství v Pěvecko-hudebním spolku a co víc, noví zájemci o vstup do spolku měli hudební vzdělání a již jisté zkušenosti s vystupováním na veřejnosti. Prvním ředitelem školy se nestal nikdo jiný než Zdeněk Tomáš, absolvent pražské konzervatoře a sbormistr sboru Křížkovský v Praze. Zdeněk Tomáš také začal vyučovat hudební výchovu na Rakovnické reálce a zasloužil se o rehabilitaci Rakovnické filharmonie. Již na valné hromadě v roce 1940 byl Zdeněk Tomáš zvolen namísto Vojtěcha Kadlece sbormistrem pro mužský sbor.¹⁵⁸ Možná i díky tomu, že se

¹⁵³ František Fencel, *Historie pěvecko-hudebního spolku Vítězslav Novák v Rakovníku a Rakovnické opery I.* Knihovna SOKA Rakovník, sign. D 682I R, Rakovník 1987, strojopis, str. 236.

¹⁵⁴ např.: červenec 1938 zájezd do Jesenic. SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, c) pamětní, Pamětní kniha spolku (1861) 1862–1951, inv. č. 6, rukopis, nestr.

¹⁵⁵ Koncert se konal 9. 4. 1938 v Rakovníku. Tamtéž, nestr.

¹⁵⁶ 15. 3. 1939–5. 5. 1945 Tamtéž, nestr.

¹⁵⁷ Založení školy schváleno 4. 11. 1939 zemským úřadem v Praze. František Fencel, *Historie pěvecko-hudebního spolku Vítězslav Novák v Rakovníku a Rakovnické opery I.* Knihovna SOKA Rakovník, sign. D 682I R, Rakovník 1987, strojopis, str. 137.

¹⁵⁸ V čele mužského sboru Zdeněk Tomáš stál od 30. 3. 1940. SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, c) pamětní, Pamětní kniha spolku (1861) 1862–1951, inv. č. 6, rukopis, nestr.

rakovnický zpěvácký spolek držel tradice a nehrnul se do nových uměleckých směrů, nebyl zakázán. Adolf Hitler totiž chtěl mít pod kontrolou i kulturu, což se týkalo i české kultury po obsazení Němci. Hitler odmítal veškerou modernost v umění, tudíž kulturu spíš brzdil a vše moderní zakázal.¹⁵⁹

Rakovnický spolek, který se držel tradice a mnohdy zpíval staré lidové písně, tedy nijak nevybočoval a možná díky tomu přežil. Ovšem čeští Němci vždy jen neradi viděli jakoukoli českou kulturu, takže vše české bojkotovali a preventivně zakazovali. Naštěstí tohle nebyl úplně příklad z Rakovníka, protože zde vždy bylo jen pomálu Němců a ti hlas českého národa v královském městě nepřekřičeli. V rámci poněmčení českých obyvatel se také uzavíraly české školy, vznikaly seznamy zakázaných autorů knih, divadelních her, ale i hudebnin a filmů. Cílem bylo odvrátit českou kulturu od západního vzoru (většinou byli zakázáni francouzští a angličtí autoři) a nasměrovat české autory k německým vzorům.¹⁶⁰

Vraťme se ale k významné osobnosti spolku, Zdeňku Tomášovi, který se již jako sbormistr začal zajímat o operní činnost v Rakovníku, a tu se mu nakonec také podařilo obnovit. Vznikla tedy konečně odnož pěveckého spolku, Rakovnická opera a co víc, následující roky se téměř veškerá pozornost členů spolku věnovala výhradně opeře. Až do roku 1945 byl hlavní náplní zkoušek nácův další nové premiéry některé ze slavných oper od významných českých skladatelů, jako byli Antonín Dvořák nebo Bedřich Smetana. V období války ovšem všechny plakáty na hudební představení byly dvojjazyčné a dokonce na nich bylo drobným písmem upozorněno, že je představení nepřístupné pro příslušníky židovského vyznání.¹⁶¹

Pro operní činnost bylo velmi důležité, ač se to zpočátku nezdálo, otevření Tylova domu v roce 1939, který měl být k dispozici Pěvecko-hudebnímu spolku Vítězslav Novák a také Divadelní ochotnické jednotě Tyl. Ani jeden ze spolků od otevření vlastního domu nadále neměl problémy se zkouškami, ani s prostory pro vystoupení konaná v Rakovníku, kromě těch problémů, které si budou později tropit navzájem. Tylův dům však nebyl zcela vyhovující pro pěvecké koncerty a pro opery už vůbec ne. Proto následující roky proběhly rozsáhlé úpravy velkého sálu i jeviště tak, aby byly prostory mnohem lépe akusticky zařízené a především se do hlediště po úpravě

¹⁵⁹ Jiří Šafařík a kol., *Dějiny hudby 20. století (III. díl)*, Brno 2001.

¹⁶⁰ Jiří Doležal, *Česká kultura za protektorátu, Školství, písemnictví, kinematografie*, Praha 1996, str. 11-30.

¹⁶¹ SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, a) správní, Zápisy ze schůzí valných hromad a výboru 1937–1947, inv. č. 4, rukopis, nestr.

vešlo mnohem více diváků. I když byly opravy z větší části zařizovány či sponzorovány samotnými členy spolků, další náklady činily 150000 Kč.¹⁶² Členům spolků ovšem výdaje jistě brzy vynahrádily nadšené ovace, které sklízeli od svého publika v novém kulturním domě.

Bohužel dne 4. 3. 1945 bylo v Tylově domě přerušeno představení *Rusalka*, protože kvůli náletům na Drážďany byl vyhlášen generální poplach a mělo dojít k všeobecnému útlumu hudební produkce. S tím se ale sbormistr Zdeněk Tomáš nemohl jen tak smířit a s několika žáky z Městské hudební školy založil „chlapeckou dechovou muziku“. Společně několikrát vystupovali, ale nálety poslední koncert 1. 5. 1945 opět přerušily a chlapci se zřejmě ze strachu již nikdy nesešli. Ale ani to nebyla překážka pro hudební realizaci Zdeňka Tomáše, neboť už od března plánoval obnovit zkoušky sborů, kde chtěl oživit sbory k *Prodané nevěstě*. Kvůli připravovanému orchestrálnímu koncertu se nakonec sbory začaly scházet až koncem dubna, ale i tak by se dalo říct, že Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák žádnou hudební odmlku na konci války nezažil, ba naopak vedení spolku neustále připravovalo nové akce.¹⁶³

Po osvobození vlasti byl spolek připraven okamžitě oslavit znovunabytí svobody a samostatnosti třemi vystoupeními 19. 5. večer a 20. 5. odpoledne a večer, kdy spolek konečně uvedl *Prodanou nevěstu* se vším všudy. Na všech vystoupeních byla sedadla v prvních řadách vyhrazena pro bývalé vězně z koncentračních táborů a 20. 5. dokonce v roli Kecalů zpíval pan Hanuš Thein (17. 1. 1904 - 30. 12. 1974), který se vrátil po sedmi dlouhých měsících z Terezína.¹⁶⁴ Pan Hanuš Thein byl zaslužitý umělec a operní pěvec. Studoval na Univerzitě Karlově a na konzervatoři v Praze. Již od roku 1927 byl angažován v Národním divadle, kde se později stal i režisérem a od roku 1964 dokonce zástupcem šéfa opery. Od roku 1951 vyučoval na pražské konzervatoři opernímu herectví. V době okupace ovšem musel odjet z Prahy do Zbečna, kam za ním dojížděl Zdeněk Tomáš, rakovnický sólisté a on díky svým zkušenostem a neobyčejnému talentu dokázal, ač tajně, vést a zušlechťovat Rakovnickou operu.¹⁶⁵

Následující rok 1946 byl pro spolek ve všech ohledech obtížný. Na konferenci v Postupimi bylo rozhodnuto o odsunu Němců z Československa, takže se mnoho

¹⁶² Tamtéž, nestr.

¹⁶³ František Fencl, *Historie pěvecko-hudebního spolku Vítězslav Novák v Rakovníku a Rakovnické opery I*. Knihovna SOkA Rakovník, sign. D 682I R, Rakovník 1987, strojopis, str. 164-171.

¹⁶⁴ SOkA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, c) pamětní, Pamětní kniha spolku (1861) 1862–1951, inv. č. 6, rukopis, nestr.

¹⁶⁵ Ladislav Mička, *Kulturní tvář Rakovnicka*, Rakovník 1979, str. 265-266.

obyvatel nejen z Rakovníka odstěhovalo do nově osidlovaného pohraničí, tudíž spolek přišel o více než 40 činných členů (zpěváků, tanečníků i muzikantů z orchestru), téměř o 3000 potenciálních diváků a také nebylo nadále možné počítat s finanční podporou některých významných obyvatel města. Před řešením těchto závažných otázek bylo nutné zvolit nové vedení, které by vystřídalo vyčerpané organizátory všech akcí za uplynulá válečná léta. Valná hromada za tímto účelem byla uskutečněna 19. 6. 1946. V tomto roce spolek společně s jednotou Tyl začal shánět a nakupovat vlastní kostýmy a rekvizity do šatny Rakovnické opery a jednoty Tyl.¹⁶⁶ Následující roky se osvobozená Československá republika snažila vypořádat s válečnými léty, probíhaly mimořádné soudy s válečnými zločinci, nově se formovala vláda, kdy se k moci nově probjovali představitelé komunistické strany v čele s Klementem Gottwaldem a celá země začala směřovat k socialistickým tendencím, což vyvrcholilo v roce 1948 volbou nového prezidenta země, kterým se stal právě Klement Gottwald.¹⁶⁷

V roce 1946 byly na programu spolkové činnosti hned tři opery, a to již secvičená *Rusalka* od Dvořáka, *Jakobín* od téhož autora a nakonec *Lazebník sevillský* od Gioacchina Rossiniho.¹⁶⁸ Na již zmíněné valné hromadě byl mimo jiné zvolen jako sbormistr ženského sboru Antonín Vaniš¹⁶⁹ a ten dal pro následující trvání spolku počín k organizaci tzv. Hudebních střed. První hudební středa proběhla 9. 10., na programu byly pouze Dvořákovy skladby, ale bohužel neměla takový úspěch, jaký si Antonín Vaniš představoval. Třetí hudební středa proběhla 4. 12. 1946 a byla zasvěcena skladateli a jmenovci spolku Vítězslavu Novákovi a tentokrát měla akce konečně zasloužené ohlasy.¹⁷⁰ Bohužel pro náročnou přípravu a za nepravdělné podpory diváků bylo nemožné s pravidelnými koncerty pokračovat i nadále. Hudebních střed bylo tedy nakonec uspořádáno pouze devět, program šesté musel být nahrazen koncertem sólové pěvkyně Věry Vlčkové.¹⁷¹ Poslední akce tohoto typu proběhla 10. 12. 1947 a nadále se

¹⁶⁶ SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, c) pamětní, Pamětní kniha spolku (1861) 1862–1951, inv. č. 6, rukopis, nestr.

¹⁶⁷ Karolína Adamová - Pavel Mates, *České dějiny v letech 1945-1999*, Praha 2000, str. 7-13.

¹⁶⁸ SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, II. Spisový materiál, a) správní záležitosti, Zprávy o činnosti 1938-1952, inv. č. 1-11, strojopis, nestr.

¹⁶⁹ Antonín Vaniš byl středoškolským profesorem a ve všech místech svého působení se snažil vždy zapojit do kulturního života, především tedy hudebního, a nejenak tomu bylo i v Rakovníku. Jeho asi nejvýraznějším počinem v Pěvecko-hudebním spolku byly tzv. Hudební středy, které v Rakovníku na krátký čas zavedl. Ladislav Mička, *Kulturní tvář Rakovnicka*, Rakovník 1979, str. 271.

¹⁷⁰ SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, c) pamětní, Pamětní kniha spolku (1861) 1862–1951, inv. č. 6, rukopis, nestr.

¹⁷¹ Věra Vlčková byla významnou sopranistkou. Studovala na pražské konzervatoři a na německé hudební akademii. Nejprve se uchýlila v operním souboru Německého divadla v Praze, později přešla do

koncert v podobném duchu uskutečnil jen příležitostně a ne v takovém rozsahu. Jak již bylo částečně naznačeno, v roce 1947 byly hlavní náplní hudebních akcí zmíněné hudební středky a dále reprízy již secvičených oper. Až po prázdninách se Zdeňku Tomášovi podařilo připravit pole pro nový nácvik opery *Carmen* od Georgese Bizeta.¹⁷²

4. 6. Poslední léta Pěvecko-hudebního spolku

V roce 1948 se na valné hromadě začala projednávat možnost, že se Rakovnická opera oddělí od spolku, a nakonec se dospělo k tomu, že byl zřízen pouze samostatný výbor pro operu.¹⁷³ Samostatný výbor se zpětně zdá jako jediná bezproblémovější akce ve vedení spolku, kvůli situaci, která nastala v únoru v roce 1948 v celé zemi. Prezident Edvard Beneš 25. 2. souhlasil s vytvořením nové vlády Národní fronty pod vedením Klementa Gottwalda. Národní fronta zřídila akční výbory a ty měly za úkol upravit, vylepšit či vést politické strany, hospodářské, ale i společenské instituce. To znamená, že se i Pěvecko-hudební spolek 25. 2. 1948 ocitl pod nadvládou akčního výboru a ne pod svým zvoleným uměleckým vedením. Rakovnický akční výbor zbavil funkce nepohodlného sbormistra Antonína Vaniše, předsedu spolku Karla Vlčka a několik dalších členů za „protiidolové postoje“ vyloučil úplně.¹⁷⁴ Další úlohou akčního výboru bylo uklidnit spory mezi pěveckým spolkem a Divadelní ochotnickou jednotou Tyl, které vznikly kvůli společným prostorům v Tylově domě a majetku. Rostoucí aktivita Rakovnické opery totiž zapříčinila to, že se některá vystoupení křížila s vystoupením Tylu, a tak se spolky hádaly buď o jeviště, nebo o kostýmy a kulisy. Úkolem akčního výboru, jak si ho stanovil, bylo rozdělit veškerý společný majetek mezi spolky a zajistit dohody o možnosti zápůjčky. Dále vznikl tříčlenný koordinační sbor, který měl do budoucna schvalovat všechna vystoupení a zabránit tak možnému křížení dvou představení v jeden den a také měl usnadňovat dohody o zapůjčení rekvizit mezi spolky.¹⁷⁵ Komunisté také od roku 1948 bránili veškerému pronikání vlivů ze západu do české kultury, čeští umělci se směli inspirovat jedině na východě, tedy v Sovětském

Smetanova divadla (v té době Velká opera) a posléze od roku 1948 byla sólistkou v plzeňském divadle. Ladislav Mička, *Kulturní tvář Rakovnicka*, Rakovník 1979, str. 272.

¹⁷² SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, II. Spisový materiál, a) správní záležitosti, Zprávy o činnosti 1938-1952, inv. č. 1-11, strojopis, nestr.

¹⁷³ SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, c) pamětní, Pamětní kniha spolku (1861) 1862–1951, inv. č. 6, rukopis, nestr.

¹⁷⁴ SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, II. Spisový materiál, a) správní záležitosti, Písemnosti akčního výboru PHS 1948, inv. č. 1-7, strojopis.

¹⁷⁵ SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, c) pamětní, Pamětní kniha spolku (1861) 1862–1951, inv. č. 6, rukopis, nestr.

svazu, takže lze říct, že za komunistického režimu se vývoj české kultury zpomalil stejně jako za 1. a 2. světové války. Situace se zlepšila až v 60. letech, ale i tak umělci stále nesměli příliš experimentovat.¹⁷⁶

Hned 31. 3. 1948 byl sice akční výbor rozpuštěn, ale dříve odstranění členové se již do vedení nevrátili.¹⁷⁷ Tudíž musela proběhnout mimořádná valná hromada, na místa ve vedení spolku se probojovali bývalí členové akčního výboru. Novým předsedou pěveckého spolku se stal ing. František Fencl, bývalý předseda akčního výboru, a novým sbormistrem byl Karel Paris, bývalý člen akčního výboru. Karel Paris skvěle hrál na housle, čemuž se naučil na soukromé konzervatoři. V Rakovníku se snažil zapojit do každé významnější kulturní akce, podílel se například i na sokolském orchestru, spolupracoval s divadelními ochotníky Tyl a pochopitelně nejvíce se zabýval Pěvecko-hudebním spolkem. Jeho největším přínosem pro hudební život v Rakovníku byla příprava Večerů národních písní a organizace Smetanovy oslavy.¹⁷⁸

V roce 1949 byl Pěvecko-hudební spolek pověřen organizací důstojných oslav 125. narozenin Bedřicha Smetany.¹⁷⁹ K této příležitosti spolek připravil celkem tři vystoupení, a to Smetanův večer, cyklus „Má vlast“ a operu Prodaná nevěsta. Dále se v tomto roce několik členů spolku účastnilo pohřbu významného českého skladatele Vítězslava Nováka, svého patrona a čestného člena.¹⁸⁰

S jedním z nejúspěšnějších roků (1951) pro Rakovnickou operu, tedy i pro spolek, měla přijít mimo úspěchy i smrtelná rána. Dle již komentovaného zákona č. 68/1951 Sb. nastalo hromadné rušení spolků, které nebyly začleněny do nějaké jednotící organizace či závodního klubu. A aby této skutečnosti Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák unikl, bylo dohodnuto v první polovině roku 1951 přiřazení k závodní organizaci ROH Rakona.¹⁸¹ Jednání o včlenění Pěvecko-hudebního spolku a Rakovnické opery do ROH Rakony se účastnili především Jiří Heinz (člen Rakovnické opery), Karel Paris (sbormistr spolku) a ing. František Fencl (předseda spolku), dále

¹⁷⁶ Jiří Šafařík a kol., *Dějiny hudby 20. století (III.díl)*, Brno 2001.

¹⁷⁷ SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, c) pamětní, Pamětní kniha spolku (1861) 1862–1951, inv. č. 6, rukopis, nestr.

¹⁷⁸ SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, a) správní, Zápisy ze schůzí valných hromad a výboru 1906–1937, inv. č. 3, rukopis, nestr. 230.

¹⁷⁹ Bedřich Smetana je od roku 1948 prosazován komunisty. Naďa Hřčková, *Dějiny hudby V. Hudba 19. století*, Praha 2011.

¹⁸⁰ SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, c) pamětní, Pamětní kniha spolku (1861) 1862–1951, inv. č. 6, rukopis, nestr.

¹⁸¹ 16. 5. 1951. František Fencl, *Historie pěvecko-hudebního spolku Vítězslav Novák v Rakovníku a Rakovnické opery II*. Knihovna SOKA Rakovník, sign. D 682II R, Rakovník 1987, strojopis, str. 225.

samozřejmě představitelé závodní organizace Rakona¹⁸² a také členové KSČ. Pro Rakonu bylo přijetí Pěvecko-hudebního spolku Vítězslav Novák a Rakovnické opery velmi přínosné z hlediska reklamy. Spolek a opera se staly samostatným odborem národního podniku Rakona, nad svým majetkem měl nadále moc pouze spolek a Rakona se zavázala jen k nevelké podpoře spolku. Veřejnosti se vstup spolku a opery do ROH Rakona oznámil při premiéře opery Libuše,¹⁸³ která byla zároveň oslavou 10. výročí existence Rakovnické opery.¹⁸⁴

Spolek i opera očekávaly od vstupu do Rakony nával nových zpěváků z řad rakovnických pracovníků, aby se tak celkově omladily oba sbory i operní soubor. K ničemu takovému ovšem nedošlo a dnes už můžeme jen stěží říct, zda byl právě nedostatek nováčků smrtelný pro oba sbory, nebo zda byla Rakovnická opera pro sbory už natolik nedosažitelná, že se raději rozhodly odstoupit, anebo byla prostě nepřekonatelná ztráta svobody a začlenění jako pouhý odbor do závodního klubu. Je pochopitelné, že lidé scházející se kvůli lásce ke zpěvu, a kteří chtěli nějak přispívat svému okolí, se jen tak nemohli smířit s neustálou kontrolou, zákazy a omezeními, které komunistický režim bezesporu přinesl. Jisté je, že po květnu 1951 ženský i mužský sbor definitivně ukončil svou pěveckou činnost a nadále zůstala pouze Rakovnická opera.¹⁸⁵

O prázdninách 15. 8. 1951 zakoupil dirigent Zdeněk Tomáš čistě pro potřeby Rakovnické opery rekreační chatu v Opolenci u Sušice. Za komunistické éry byla sice velká móda tzv. podnikových rekreačních chat, kdy to často byla jediná možnost nějaké dovolené. Na nutnou rekonstrukci zpěvácké chalupy byla uspořádaná sbírka v řadách členů opery. Tento počín byl ovšem kýmsi udán a celá sbírka i vlastnictví nového domu mělo být šetřeno, neboť Rakona neměla žádné informace o sbírce ani o chalupě. Nakonec ale vyšlo najevo, že neinformovanost vedení Rakony nebylo vinou Rakovnické opery, ale laxnosti členů zastupitelstva z řad představitelů ROH Rakony a opera také doložila, že dle dohody si smí v rámci souboru hospodařit sama. Vše se vysvětlilo, k vyšetřování nedošlo a Rakovnická opera směla opravit svou rekreační chatu na Šumavě.¹⁸⁶

¹⁸² Vedení závodu a závodní rady. Tamtéž, str. 226-229.

¹⁸³ 6. 2. 1951. Tamtéž, str. 221.

¹⁸⁴ Tamtéž, str. 226-239.

¹⁸⁵ SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, c) pamětní, Pamětní kniha spolku (1861) 1862–1951, inv. č. 6, rukopis, nestr.

¹⁸⁶ František Fencel, *Historie pěvecko-hudebního spolku Vítězslav Novák v Rakovníku a Rakovnické opery II*. Knihovna SOKA Rakovník, sign. D 682II R, Rakovník 1987, strojopis, str. 240-243.

Rokem 1953 začala ochabovat i činnost Rakovnické opery. Dostavil se totiž problém, kterému se dost dobře nedalo čelit. Již od vstupu do ROH Rakony se v zápisech objevují stížnosti, že mladí se nijak zvlášť nezajímají o kulturu, obzvlášť o hudbu a do spolku nepřichází žádná nová krev. Ve skutečnosti mladí o hudbu i o kulturu zájem měli, ale ne zrovna o tu hudbu, kterou mohl nabídnout spolek a ne o kulturu, která byla ve své době úplně legální. Za komunistické éry mladé přitahovalo cokoli, co přicházelo ze západu, co bylo nové a vybočovalo ze zastaralých kolejí. Takže je dnes pro nás, na rozdíl od členů spolku, zcela pochopitelné, že zpěvácká organizace s téměř stoletou tradicí nebyla pro mladé ani v nejmenším populární. V roce 1953 vše vyvrcholilo tím, že dirigent Zdeněk Tomáš téměř neměl koho obsazovat do hlavních rolí mladých a musel shánět sólisty z jiných souborů. A samozřejmě mnozí již vypracovaní umělci z řad zpěváků i orchestru odcházeli za lepší budoucností do profesionálních souborů. Nakonec i Zdeněk Tomáš dostal příležitost uplatnit se v Praze a tím byla prakticky činnost Rakovnické opery potažmo i symfonického orchestru ukončena. Nějakou dobu Tomáš do Prahy pouze dojížděl, ale v roce 1962 se definitivně přestěhoval do Prahy a následně se spolek skutečně rozpadl.¹⁸⁷

Ještě v roce 1955 se Rakovnická opera na okamžik vzpamatovala a nacvičila novou operu Radúz a Mahulena. Dokonce se v tomto roce jednoho koncertu zúčastnil i smíšený sbor pěveckého spolku a na to konto se v roce 1956 začalo uvažovat o obnovení obou sborů. Bohužel členové vedení spolku byli přímo svědky upadajícího zájmu o tradiční zpěv mezi českými dětmi. Ing. František Fencel společně se sbormistrem Karlem Parisem vyučovali na místní Hospodářské škole hudební výchovu a oba s hrůzou sledovali, jak starší žáci a dobří zpěváci odcházejí ze školy, tedy ze školního sboru, ale žádní noví do sboru už nepřichází. Oba podvědomě tušili, že je to konec zpěvácké tradice v Rakovníku. Dne 26. 2. 1957 se sešlo pouhých 17 členů bývalého mužského sboru, ale i tak se dohodly pravidelné zkoušky. Po dvouleté odmlce se muselo se vším prakticky začít od začátku, ale to pro staré kádry nebylo překážkou. Zpěváci se do svých řad snažili nalákat mladé talenty, ale to se opět nepodařilo a starší členové si museli nějak vystačit.¹⁸⁸

I když byl Pěvecko-hudební spolek pořád přiřčen do ROH Rakona, nově uspořádaný mužský sbor vystupoval pod záštitou Sdružení rodičů a přátel Hospodářské

¹⁸⁷ Tamtéž, str. 252-258.

¹⁸⁸ Tamtéž, str. 259-260.

školy v Rakovníku. Nakonec se Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák 13. 10. 1959 přičlenil k Městské osvětové besedě v Rakovníku.¹⁸⁹

V roce 1960 se mužský sbor opět ocitl před existenčním problémem, když ing. František Fencel přišel o svůj post správce Hospodářské školy a spolek tak najednou přišel o své zkušební prostory. Naštěstí pohotový předseda Bohuslav Podolka obratem zajistil zkušebnu v Městské hudební škole. S dalším rokem se však vytratil zájem i mezi těmi nejvěrnějšími členy. Většina pracujících nastoupila na třísměnný provoz, takže se nadále nemohli zúčastňovat pravidelných zkoušek, a členové z vyšších postů byli zase příliš zaměstnáni politikou, takže zájem o zpěv také ochabnul. Ke 100. výročí trvání spolku se nakonec podařilo uspořádat pouze členskou besedu 15. 12. 1961, která podle všeho nedopadla nijak slavně.¹⁹⁰

Dne 14. 6. 1962 byla na výborové schůzi odsouhlasená likvidace Rakovnické opery, tudíž zanikl celý Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák pouhý měsíc před svým stoletým výročím. Jeden z nejstarších členů Pěvecko-hudebního spolku, dirigent Karel Paris údajně o jednání ohledně likvidace spolku ani nevěděl a nemohl tak této skutečnosti zabránit.¹⁹¹

4. 7. Pokus o obnovení

V listopadu v roce 1963 do Rakovníka došel dopis z Krajského osvětového střediska v Praze, který žádal o informace o veškerých pěveckých souborech ve městě, i za předpokladu že jsou momentálně v nečinnosti. Vedení spolku v čele s Karlem Parisem odpovědělo, že by velmi rádi obnovili alespoň smíšený sbor kdysi slavného spolku, ovšem pod jménem Pěvecký sbor při Osvětové besedě Městského národního výboru Rakovník, a také se podle toho začali zařizovat.¹⁹² Na dlouhá léta pak zájem o obnovení pěveckého spolku utichl a není se čemu divit. Lidé se do roku 1968 zajímali spíše o to, zda se podaří vymanit ze spárů komunistů a po ruském zásahu byla doba natolik nepříznivá pro sebemenší aktivitu mimo komunistické předpisy, že není divu dlouholetému ochabnutí zájmu o zpěv.

Další zmínky o tomto novém sboru se objevily až v roce 1979, kdy to vypadá, že po celá ta dlouhá léta se několik nadšenců snažilo hlavně získat nové členy buďto z řad místních gymnazistů, nebo bývalé členy Rakovnické opery. V roce 1979 se

¹⁸⁹ Sbor je pod ochranou školy od roku 1957 až do 13. 10. 1959. Tamtéž, str. 206-268.

¹⁹⁰ Tamtéž, str. 268-270.

¹⁹¹ Tamtéž, str. 336.

¹⁹² Tamtéž, str. 338-341.

smíšenému sboru také podařilo vyjednat přiřazení k Městskému kulturnímu středisku, a tedy nový název sboru byl Rakovnický smíšený pěvecký sbor Městského kulturního střediska. Jedinou aktivitou nového pěveckého uskupení tedy byl nábor nových talentů a pravidelné zkoušky, jinak se na veřejnosti příliš neobjevili. Ani v letech 1980 a 1981 se činnost sboru nijak nezměnila, zájem mladých byl o spolek stále nepříznivý, smíšenému sboru chyběl sbormistr, takže se v roce 1983 sbor opět rozpadl a tím i definitivně skončila činnost bývalých členů Pěvecko-hudebního spolku Vítězslav Novák.¹⁹³

Tradiční pěvecký spolek v této době už ani prorazit nemohl, byl pro novou generaci žalostně nemoderní. Zájem mladých se obracel k inovacím, které se k nám dostávaly ze západu a nikoli k lidovému zpěvu. Podobný zpěvácký spolek měl v této době šanci jedině na mnohem tradičnějším venkově a ne ve městě.

¹⁹³ Tamtéž, nestr.

5. Činnost Pěvecko-hudebního spolku Vítězslav Novák

5. 1. Činnost v 2. polovině 19. století

Po pádu Bachova absolutismu došlo tedy k politickému uvolnění a nejspíš se poprvé výrazně objevily tendence sjednotit různá kulturní odvětví pod jedinou institucí. Touto institucí se stala v roce 1863 Umělecká beseda, k jejímuž vzniku dali impuls hlavně hudebníci, ale nakonec spolupracovali umělci z oboru hudebního, výtvarného a v neposledním i literáti. Prvním starostou Besedy byl Josef Wenzig a až do 20. století si organizace udržela své postavení. V Umělecké besedě se tedy sešla asi největší masa osobností, které hodlaly pokračovat v národně buditeltské tendenci českého národa na modernější úrovni. Ovšem měšťané se museli teprve naučit chápat kulturu jako nejvyšší symbol velikosti českého národa.¹⁹⁴

*„Hudební klasicismus měl v českém prostředí hluboké kořeny a dosáhl v reprodukčním umění i původní tvorbě uznání i v cizině. Ovládal styl hudebního projevu nadlouho a byl v souladu s elementy lidové hudebnosti. Odpovídal i vkusu českého prostředí z první poloviny 19. století.“*¹⁹⁵ Klasicistní česká hudba si tedy dokázala získat srdce nejen českých posluchačů, ale vybojovala si své místo i ve světě a nejen díky tomu svět získal povědomí o českém národě, jeho hudbě, tedy kultuře. Mnozí se jistě shodnou, že česká politika po celé 19. století nebyla zdaleka tak výrazná jako česká kultura. Podle Jana Dostála je například potřeba vyučovat klasicistní hudbu na lidových školách, aby se v dětech vzbudil pocit vlastenectví, neboť právě klasicistní hudba dokáže plně ukázat velikost českých umělců 18. století.¹⁹⁶

V období romantismu, který do české hudby pronikl mnohem snadněji než do literatury (protože hudba neměla žádné jazykové bariéry), se hudba začala vymykat ze služebnosti vůči vyšším vrstvám a aristokracii, obrací se k obyčejným lidem, pro které začíná být skladatel významný jako umělecký tvůrce a ne pouhý zaměstnanec šlechty. Hudba se liší podle svého národního zakořenění a podle stylu, který v dané zemi či oblasti zrovna dominuje. Pro Čechy začalo být nesmírně důležité označení národní hudby, která jim dávala právo označit se za kulturní národ. Národní hudbu již lze označit jako moderní, ale pořád jí náležel důležitý úkol posílit národní vědomí a dovolávat se práva o zařazení mezi vyspělé národy. Česká společnost však byla dlouho neschopná rozeznat skutečně kvalitní hudbu a proto stále národní hudbu spatřovala

¹⁹⁴ Jaroslav Marek, *Česká moderní kultura*, Praha 1998, str. 151-153.

¹⁹⁵ Tamtéž, str. 154.

¹⁹⁶ Jan Dostál, *Dějiny české hudby na lidových školách umění*, Praha 1967.

nadále jen v citaci lidové hudby, ale naopak bohatství národní kultury tkví právě v tom, že umělci sledovali různé a mnohdy protichůdné proudy. „*Na rozdíl od velkých epoch minulosti nebylo už možno vývoj hudby 19. a 20. století přirovnat k proudu tekoucímu jedním řečištěm.*“¹⁹⁷ A zřejmě z těchto důvodů jsme dlouho nedokázali kvalitně ocenit dva ze svých nejlepších skladatelů 19. století, Antonína Dvořáka a Bedřicha Smetanu.

198

Původně byl nejoblíbenějším stylem hudebního projevu právě zpěv vokální, především pak zpěv sborový, který preferoval ze začátku i rakovnický zpěvácký spolek. Vokální zpěv byl základem české hudby i potom, co v 60. a 70. letech přišla do módy hudby orchestrální a operní.¹⁹⁹ „*Zpěv a tanec byly hlavní náplní společenských setkání, zpěv lidových i uměleckých vlasteneckých písní byl poutem mezi stejně cítícími. Zpěv byl manifestací českosti a demonstroval, že se setkávají lidé stejně smýšlející.*“²⁰⁰

Jak již bylo řečeno, ve druhé polovině 19. století byl rozvoj českým lidem oblíbené lidové hudby dovršen a následovalo jeho pečlivé uchování a především odborné studium. Postupně začali přebírat lidové písně i měšťané, a pro ty měly písně po dobu trvání obou světových válek představovat pomyslný návrat k jednotě národa a vyjadřovat víru v nadčasovost národa. Naopak však v druhé polovině 20. století převládal názor, že lidová hudba je lidem vnucená režimem, svou nastolenou dominancí české kultury brzdí modernizaci hudby ovlivněnou ze západu. Takže se vlastně kvůli komunistickému nátlaku úplně převrátil názor na tak dlouho obdivovanou lidovou hudbu. Nicméně je nutné podotknout, že pro prosperitu státu je nutný vývoj ve všech směrech a především v kultuře, která vždy byla jedním z předních ukazatelů vyspělosti země.²⁰¹

Již stanovy rakovnického spolku z roku 1862 byly sestaveny tak, aby bylo jasné, že zakládajícím členům nejde o nic víc, než o kulturní vzestup občanů královského města Rakovník a popřípadě okolních měst a vesnic. Podle zakládajících členů jsou Slované dle tradice zpěvný národ a povinností komitétu tedy bylo založit spolek, ve kterém se znovu projeví nepopíratelný hudební talent a pěvecké nadání českých, v tomto případě rakovnických občanů, pro začátek pouze mužů.

¹⁹⁷ Jaroslav Marek, *Česká moderní kultura*, Praha 1998, str. 156.

¹⁹⁸ Tamtéž, str. 154-156.

¹⁹⁹ Naďa Hřčková, *Dějiny hudby V. Hudba 19. století*, Praha 2011.

²⁰⁰ Jaroslav Marek, *Česká moderní kultura*, Praha 1998, str. 157.

²⁰¹ Tamtéž, str. 33.

Když shrneme veškerou činnost probíraného spolku během jeho existence, dojdeme k závěru, že se skutečně velmi zasloužil o kulturní život v Rakovníku. Nejen pro své členy pořádal pravidelné výlety do okolí města, ať už do přírody nebo na pamětihodnosti v bezprostřední blízkosti města. Pro své členy pořádal každý rok alespoň jeden společenský večer s doprovodným programem, většinou zakončený taneční zábavou. Během programu mohli vystupovat samotní členové spolku, ale povětšinou měli sjednaná i hostující hudební představení. Zmíněné večery sice byly zamýšlené pro členy spolku, ale nečlenům v žádném případě zapovězené nebyly. Dále se vedení spolku snažilo dbát na to, aby proběhl každý rok veřejný koncert, někdy i lidový koncert, kdy měli diváci vstup zdarma. Ani na těchto koncertech však neúčinkovali striktně jen členové spolku. Výbor příležitostně vyjednával s umělci z okolí, kteří, pochopitelně za honorář, vystoupili pro rakovnické obyvatele. Někdy se tímto způsobem do Rakovníka dostaly ve své době velmi obdivované osobnosti, jako například Pepa Bartoň, dětský virtuóz. Pěvecko-hudební spolek jen nerad odmítal příležitost spoluúčasti na akci jiné zájmové organizace ve městě, ať už se jednalo o každoroční akci (Mikulášská či věneček) nebo šlo o oslavu význačné české osobnosti, výročí či slavné události. Spolek často spolupracoval s Tělocvičnou jednotou Sokol, Měšťanskou Besedou a Divadelní ochotnickou jednotou Tyl.

Rakovničtí zpěváci se ovšem neomezili pouze na kulturní život ve svém rodném městě, ale využili každé příležitosti vyjet do okolních měst či vesnic, aby potěšili svým uměním i vzdálenější milovníky hudby. Rakovnické zpěváky si na výpomoc několikrát přizval například spolek z Loun, Žatce, ale i z Prahy. Samozřejmě i rakovničtí si na oplátku mnohokrát povolali na pomoc zpěvácké spolky nebo jednotlivé hudebníky z okolí.

Jak již bylo uvedeno v předchozí kapitole, členové Zpěváckého spolku začali s pěveckými zkouškami hned v říjnu roku 1862 a již v prosinci proběhl první veřejný koncert v kostele sv. Bartoloměje. V euforii z nečekaného úspěchu a kladného ohlasu publika ředitel Josef Jedlička přislíbil, že budou pořádat hned od roku 1863 celkem tři veřejné koncerty ročně, ale to se prakticky nikdy po celou dobu existence spolku nepodařilo dodržet. Vždy se našlo něco, co snažení činných členů překazilo. Buď se objevily nečekané spory mezi členy, kteří tím pádem začali zanedbávat zkoušky, a bez zkoušek pochopitelně nemohli ani vystupovat, nebo pravidelné koncertování překazila nějaká dobová událost, jako například první světová válka, kdy spolek prakticky neexistoval. Až do založení Rakovnické opery se ale spolek snažil udržet alespoň dva

velké veřejné koncerty ročně a samozřejmě se účastnil či sám pořádal drobnější kulturní akce. Rozhodnutí o pořádání dvou koncertů ročně bylo ustanoveno až na valné schůzi v roce 1881 a platilo do roku 1893, kdy se nový sbormistr Omáčka začal potýkat s nepříjemně malou účastí na zkouškách, a proto se nestihl secvičit pravidelný koncert. Následující roky, hlavně po roce 1900, se již valná většina členů začala zajímat spíše o operní tvorbu, takže na nácvik velkých veřejných koncertů nezbývalo mnoho času.²⁰²

V roce 1864 bylo kromě menších akcí asi nejdůležitějším počinem krátké hudební dostaveníčko 14. 5. 1864 pro české politiky vracející se z Vídně, jak bylo řečeno v předchozí kapitole.²⁰³ Následující roky však začala aktivita spolku upadat. Jednou významnější akcí z tohoto období byl pouze hudební večer 8. 4. 1866, kdy výtěžek šel na podporu stavby Národního divadla.²⁰⁴ A další významnější událostí v roce 1868 bylo uspořádání hudební akademie na oslavu založení Národního divadla.²⁰⁵ U tak významných akcí žádný ze zpěváků či kulturních spolků, jako byl ten rakovnický, nemohl chybět. Dá se tušit, že špatná situace ve spolkovém životě se odvíjela od současné situace země. Zde míním prusko-rakouskou válku, následné zklamání Čechů z rakousko-uherského vyrovnání, takže v dobách, kdy by se měl spolek snažit své spoluobčany povzbuzovat, sám víceméně rezignoval. Zároveň v roce 1872 Rakovník silně poničily rozsáhlé povodně, se kterými se město také muselo vypořádat. Stav nečinnosti trval až do roku 1874, kdy se spolek skutečně účastnil pouze drobnějších akcí a výletů, ale neuspořádal žádný velký veřejný koncert.

V roce 1875 se konečně horlivější členové začali více zajímat o aktivity spolku, požadovali nové vedení, přísnou kázeň členů a více samostatných vystoupení ročně. Nově zvolené vedení²⁰⁶ spolku se prokázalo jako neobyčejně schopné. Do společenství spolku začalo proudit velké množství nových členů, zkoušelo se pravidelně v hostinci „U Iva“, spolek zakoupil nové piáno, uspořádal opět dva velké veřejné koncerty²⁰⁷ a snad na všech akcích se spolku dařilo konečně dobře, takže do společné

²⁰² SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, a) správní, Zápisy ze schůzí valných hromad a výboru 1875–1884, inv. č. 2, rukopis, nestr.

²⁰³ SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, c) pamětní, Pamětní kniha spolku (1861) 1862–1951, inv. č. 6, rukopis, vložené listy.

²⁰⁴ SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, a) správní, Zápisy ze schůzí valných hromad a výboru 1862–1875, inv. č. 1, rukopis, nestr.

²⁰⁵ Tamtéž, nestr.

²⁰⁶ Předseda spolku – c. k. okresní hejtman Josef Sallač, sbormistr – prof. Josef Sallač ml., místopředseda – Petr Kratochvíl, pokladník – Gabriel Jaroš, jednatel – Karel Topinka. SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, c) pamětní, Pamětní kniha spolku (1861) 1862–1951, inv. č. 6, rukopis, str. 10.

²⁰⁷ 2. 5. 1875; 21. 11. 1875. Tamtéž, str. 10.

pokladny začaly proudit peníze i z koncertů a nejen z členských příspěvků. Jedním z významných nově příchozích činných členů byl Zikmund Winter, historik, spisovatel a současný profesor rakovnické reálky, který příležitostně v rámci koncertů či drobných hudebních produkcí také přednášel. Následující léta byl spolek velmi aktivní, pořádal pravidelné veřejné koncerty a účastnil se co nejvyššího počtu akcí ročně.²⁰⁸

V roce 1879 si členové spolku poprvé přizvali na dva koncerty hosta, operní pěvkyni Národního divadla Irmu Rejchovou. Obě akce měly obrovský úspěch a možná právě kladný ohlas diváků na operní pěvkyni můžeme považovat za předzvěst budoucí Rakovnické opery, vzniklé v rámci Pěvecko-hudebního spolku, která navíc kromě operního zpěvu nabízela divákům i děj, tedy i vizuální zážitek.²⁰⁹

Jak již bylo naznačeno, spolek se začal již dříve zajímat o operní zpěv, ale údaje o prvních operních představeních se v pramenech liší a detailně bude operní činnost spolku rozepsána až v kapitole věnované Rakovnické opeře. Mezi první představení patřily zřejmě opery Hubička od Bedřicha Smetany a V studni od Viléma Blodka.²¹⁰ V obou případech se ale stále ještě nejedná o počín budoucí Rakovnické opery, která ještě dlouhou dobu nebude oficiálně existovat.

V roce 1884 zasáhla člena spolku ztráta jednoho z čestných členů, Bedřicha Smetany. Na jeho počest uspořádali hudební večer, kde se zpívalo a hrálo výhradně Smetanovo dílo. Ve stejném roce spolek opustil Zikmund Winter, který se odstěhoval do Prahy. Na valné hromadě 25. 7. byl Winter jmenován čestným členem spolku a před odjezdem do Prahy uspořádal dva hudební večery,²¹¹ kterých se členové spolku v hojném počtu zúčastnili.²¹²

Za velký osobní úspěch členové spolku považovali vystoupení ze dne 3. 1. 1892 uspořádané při příležitosti návštěvy velmi uznávaného umělce Antonína Dvořáka. Nešlo o žádné velké vystoupení, ale pro spolek bylo o to důležitější, neboť amatérské zpěváky mistr Antonín Dvořák velmi chválil.²¹³ Poslední zmíněné akce spolku ukazují, jak si členové rakovnické zpěvácké organizace vážili českých národních umělců a

²⁰⁸ Tamtéž, str. 10.

²⁰⁹ Tamtéž, str. 13.

²¹⁰ SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, a) správní, Zápisy ze schůzí valných hromad a výboru 1875–1884, inv. č. 2, rukopis, nestr.

²¹¹ 12. 7. 1884; 4. 9. 1884. SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, c) pamětní, Pamětní kniha spolku (1861) 1862–1951, inv. č. 6, rukopis, str. 16.

²¹² Tamtéž, str. 15.

²¹³ Tamtéž, str. 23.

vzdělanců a svými koncerty se jim po celou dobu trvání spolku snažili vzdát čest a zároveň tak rakovničanům přibližovali slavné české osobnosti.

Bohužel od roku 1895 následovalo opět období nečinnosti spolku, kvůli nepravidelným zkouškám sborů, které ukončil až rok 1897, kdy se konečně podařilo realizovat znovu dva veřejné koncerty ročně a zároveň byl předsedou zvolen znovu Josef Omáčka, který byl jednou z nejvlivnějších osobností ve spolku po dobu celé jeho existence.²¹⁴

Nečinnost by se také možná dala připsat soudobé situaci v zemi, kdy se silně rozrostla nevraživost Němců vůči všemu českému. V Rakovníku sice nikdy tolik Němců nežilo, ale i tak je možné, že spolková činnost utichla právě kvůli německé nenávisti v okolí. V roce 1895 se totiž stal předsedou rakouské vlády Kazimír Felix Badeni a ten se snažil urovnat rakousko-české vztahy tím, že upravil volební právo a na českém území částečně zrovnoprávnil češtinu s němčinou. Proti těmto nařízením se ovšem zvedla vlna odporu českých Němců, neúměrně rostla jejich nenávist k Čechům a všemu českému, takže dokonce vypalovali místnosti některých českých spolků. Nakonec musel Badeni odstoupit a stejně dopadli i jeho nástupci podobně smýšlející, Paul Gautsch a kníže Franz Anton Thun-Hohenstein.²¹⁵

5. 2. Činnost od prvních operních představení až po vstup do ROH Rakony

Jak bude z následujících odstavců patrné, spolek se od přelomu století zajímal výrazněji o operu než o sborové koncerty a od založení Rakovnické opery v roce 1940 se zpěváci začínou téměř výhradně věnovat opeře. Operní představení v této kapitole ovšem opět pouze zmíním a blíže popíši až v kapitole následující.

Hned v roce 1900 na návrh předsedy spolku Josefa Omáčky spolek začal secvičovat významné dílo skladatele Antonína Dvořáka *Stabat Mater*. Velmi úspěšná premiéra tohoto dlouho očekávaného představení za klavírního doprovodu proběhla tedy 8. 4. 1900. Po obrovském úspěchu kantáty *Stabat Mater* se členové spolku nadšeně vrhli na nazkoušení nové opery *Hubička*, tentokrát od skladatele Bedřicha Smetany. Premiéra *Hubičky* proběhla 30. 12. 1900 a operu opakovali ještě 6. 1. 1901.²¹⁶

²¹⁴ František Fencl, *Historie pěvecko-hudebního spolku Vítězslav Novák v Rakovníku a Rakovnické opery I*. Knihovna SOkA Rakovník, sign. D 6821 R, Rakovník 1987, strojopis, str. 42-44.

²¹⁵ Jiří Bílek, *Bílá místa české historie/III. 19. století. Pro císaře pána a jeho slávu*, Praha 2012, str. 366-370.

²¹⁶ František Fencl, *Historie pěvecko-hudebního spolku Vítězslav Novák v Rakovníku a Rakovnické opery I*. Knihovna SOkA Rakovník, sign. D 6821 R, Rakovník 1987, strojopis, str. 49-50.

Mimo pravidelné povinné dva koncerty ročně a několika dalších společenských akcí začal spolek v říjnu 1902 secvičovat další velmi známou operu *Prodaná nevěsta* od Bedřicha Smetany. *Prodaná nevěsta* se stala jedním z nejúspěšnějších představení pěveckého spolku, byla kladně hodnocena hned v několika novinových článcích²¹⁷ a také se dočkala nejvíce repríz.

K další důležité události došlo v roce 1905, kdy pan Josef Omáčka u příležitosti koncertu v domě u Zlaté koruny sestavil první orchestr z domácích zdrojů. Koncert proběhl 8. 12., ovšem kvůli nedbalosti a nedostatku píle členů orchestru se tento podnik neudržel a orchestr se hned po koncertě rozpadl.²¹⁸

V období války se z pochopitelných důvodů mnoho veřejných vystoupení nekonalo. Muži byli odvedeni a ženy musely zaujmout jejich místa v zaměstnání. Poslední předválečné vystoupení spolkových sborů proběhlo 4. 7. 1914. Na žádost organizátorů akce měl spolek zazpívat několik sborů při příležitosti přednášky o mistru Janu Husovi.²¹⁹ Během celého válečného období spolek nesvolával žádné schůze a veřejně vystupoval jen minimálně. Většinou šlo o koncerty spolkem organizované, ale ne zpívané.²²⁰ Spolek začal být opět aktivnější až roku 1918 a to předznamenalo jeho opětovné zapojení do kulturní činnosti města. Ovšem roky 1920 – 22 byly stále málo aktivní, neboť větší pozornost než zpěvákům se věnovala nově založené Rakovnické filharmonii.²²¹ První koncert orchestru společně s dalšími zpěváky proběhl dne 4. 2. 1920.²²²

Významnou událostí pro spolek byly jubilejní oslavy našeho národního umělce Bedřicha Smetany, na které se spolek pečlivě připravoval. Zároveň požádal všechny rakovnické organizace a spolky o spolupráci a také, aby nepořádaly v daném termínu žádné jiné samostatné akce, které by mohly narušit průběh oslav. Oslavy byly rozdělené do šesti večerních cyklů²²³ a na koncertech mohlo publikum shlédnout mužský i ženský

²¹⁷ Národní listy, Politika, Dalibor. Tamtéž, str. 32.

²¹⁸ Tamtéž, str. 37.

²¹⁹ SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, c) pamětní, Pamětní kniha spolku (1861) 1862–1951, inv. č. 6, rukopis, nestr.

²²⁰ 6. 12. 1914 – koncert kvarteta Ševčíka-Lhotského, 12. 3. 1915 – koncert Kociánův, 6. 5. 1917 – koncert Pepy Bartoně, 24. 2. 1918 – koncert Olgy Borové-Valouškové a Jaroslava Jeremiáše. Tamtéž, nestr.

²²¹ Filharmonie byla založena v roce 1919, ale jako Rakovnická filharmonie byla označovaná až od roku 1920.

²²² SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, a) správní, Zápisy ze schůzí valných hromad a výboru 1906–1937, inv. č. 3, rukopis, nestr.

²²³ První večer cyklu - 24. 2. 1924; druhý večer - 9. 3. 1924; třetí večer - 23. 3. 1924; čtvrtý večer - 13. 4. 1924; pátý večer - 4. 5. 1924; šestý a poslední večer cyklu - 18. 5. 1924. SOKA Rakovník, fond Pěvecko-

sbor spolku, sólisty, Rakovnickou filharmonii, několik hudebních hostů a vrcholem celé akce byl koncert České filharmonie dne 18. 5. 1924.²²⁴ Zpěváci rakovnického Pěvecko-hudebního spolku se také účastnili několika akcí pořádaných na oslavu Bedřicha Smetany v okolních městech. Členové spolku byli ovšem zklamaní naprostým nezájmem rakovnických obyvatel. Nejen že akce skončila obrovským finančním deficitem, který teď spolek musel zaplatit, ale ve vedení spolku se začaly objevovat hlodavé myšlenky, zda má vůbec smysl vynakládat tolik úsilí v malém a zdánlivě kulturou pohrdajícím městě.²²⁵

I přes počáteční skepsi členové v roce 1925 nazkoušeli znovu operu *Hubička* s novým obsazením a za doprovodu Rakovnické filharmonie. Premiéra sice měla obrovský úspěch, ale o dvě následující reprízy už takový zájem nebyl a nejen to nejspíš zapříčinilo i hibernaci činnosti spolku v letech 1926 a 1927.²²⁶ Jak píše pan František Fencel, zpěvákům se totiž také nelíbilo, že pěvecké zkoušky jsou pořádány v pozdních večerních hodinách, kdy jedině měl čas sbormistr Omáčka, takže na zkoušky postupně přestali docházet, až byly zkoušky zrušeny úplně. V Pamětní knize je naopak uvedeno, že předseda spolku byl dlouhodobě nemocný, takže sbormistr Omáčka nebyl nijak kontrolován a na pravidelné zkoušky přestal docházet.²²⁷

Činnost se po několika neúspěšných pokusech začala obnovovat až po valné hromadě v roce 1928. Za jednatele spolku byl zvolen Karel Lukeš, který se s veškerou pilí ujal svého nového postu a jeden z nejstarších pěveckých spolků v Čechách tak donutil k aktivitě.²²⁸ V zápise z jednatele knihy z roku 1930 můžeme vyčíst úspěchy a bohatou činnost spolku už za rok 1929. Karel Lukeš všechny pilné členy chválil, nabádal k pravidelným zkouškám a vyzýval méně vzorné členy k větší aktivitě. Naproti tomu oba sbormistři (Kadlec, Hampl) si stěžují, že především mužský sbor je na roztrhání a pro četné večírky a drobné koncerty není čas začít řádně cvičit naplánované

hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, c) pamětní, Pamětní kniha spolku (1861) 1862–1951, inv. č. 6, rukopis, nestr.

²²⁴ Tamtéž, nestr.

²²⁵ SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, a) správní, Zápisy ze schůzí valných hromad a výboru 1906–1937, inv. č. 3, rukopis, nestr.

²²⁶ Příčinou nečinnosti spolku zřejmě byly i důsledky měnové deflace na české obyvatele (např. vzrostla nezaměstnanost). Milan Sekanina, *Kdy nám bylo nejhůře? Hospodářská krize 30. let 20. století v Československu a některá její východiska*, Praha 2004.

²²⁷ SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, c) pamětní, Pamětní kniha spolku (1861) 1862–1951, inv. č. 6, rukopis, nestr.

²²⁸ Tamtéž, nestr.

skladby k hlavním koncertům.²²⁹ Mimo to se spolek začal aktivně podílet na všech národních oslavách. Spolek slavil 11. výročí národního osvobození 26. 10. 1929 a ve stejném roce ještě slavil narozeniny generála Štefánika (4.-5. 5.)²³⁰

Rok 1930 se nesl v duchu oslav. Spolek se účastnil hned několika akcí, kde se slavily většinou narozeniny či výročí některých významných osobností, včetně samotného Vítězslava Nováka²³¹ nebo 80. narozeniny Tomáše Garrigue Masaryka, které vyvrcholily položením základního kamene²³² k podstavci pomníku T. G. Masaryka.²³³ V roce 1931 byla nejdůležitější akcí slavnostní beseda 14. 5., na které bylo uděleno skladateli Novákovi čestné členství, a ve stejném roce se spolek přejmenoval, jak již bylo řečeno v předchozí kapitole.²³⁴

V roce 1932 se členové výboru snažili zajistit, co nejdůstojnější oslavu 70. výročí založení spolku, což se ovšem kvůli nezájmu činných členů úplně nepovedlo, a prestiž spolku zachránila svým samostatným koncertem pouze Rakovnická filharmonie.²³⁵ Členové orchestru za poměrně krátkou dobu šesti měsíců secvičili velmi náročné představení, které bylo uvedené 4. 6. 1932 v Sokolovně,²³⁶ a reputace celého spolku byla naoko zachráněna, ale i tak se vedení a věrní zpěváci museli cítit zahanbeně, že jejich slavné výročí připomněla pouze odnož spolku. Pro zpěváky byly úspěšnější akce župní koncerty, zmíněné v předchozí kapitole. Nejúspěšnějším společným koncertem byl až rakovnický koncert 27. 11. 1932, který se díky přičinění ing. Františka Otty vysílal v rozhlase.²³⁷ V rámci koncertu dostal rakovnický spolek také zlatou medaili s diplomem za zásluhy o českou sborovou kulturu v Rakovníku. Asi největším vyznamenáním pro členy byla účast skladatele Vítězslava Nováka, který zde věnoval ženskému sboru svou skladbu „Za soumraku“.²³⁸ Neméně významné bylo pro

²²⁹ SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, a) správní, Zápisy ze schůzí valných hromad a výboru 1906–1937, inv. č. 3, rukopis, nestr.

²³⁰ Tamtéž, nestr.

²³¹ 20. 11. 1930. SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, c) pamětní, Pamětní kniha spolku (1861) 1862–1951, inv. č. 6, rukopis, nestr.

²³² 9. 3. 1930. Tamtéž, nestr.

²³³ SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, II. Spisový materiál, a) správní záležitosti, Jednatelské zprávy 1886–1943, inv.č. 1-6, rukopis, nestr.

²³⁴ SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, c) pamětní, Pamětní kniha spolku (1861) 1862–1951, inv. č. 6, rukopis, nestr.

²³⁵ SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, a) správní, Zápisy ze schůzí valných hromad a výboru 1906–1937, inv. č. 3, rukopis, nestr.

²³⁶ Tamtéž, nestr.

²³⁷ SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, II. Spisový materiál, a) správní záležitosti, Jednatelské zprávy 1886–1943, inv.č. 1-6, rukopis, nestr.

²³⁸ SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, a) správní, Zápisy ze schůzí valných hromad a výboru 1906–1937, inv. č. 3, rukopis, nestr.

členy i to, že za vysílání obdrželi finanční odměnu 1000kč.²³⁹ Župní koncerty se i na další roky stanou jednou z významnějších a pravidelně dodržovaných aktivit.

Následující roky opět iniciativa členů pohasla, nedocházeli na zkoušky, a tudíž nemohli být uspořádány ani žádné velké samostatné akce. V roce 1933 slavila místní reálka 100. výročí své existence a spolek se oslav probíhajících první týden v červenci aktivně účastnil, aby podpořil místní školství. Následující rok začal vypadat slibně, když členové začali zkoušet na hudební festival Pěvecké obce československé v Praze, ale bohužel nadšení brzy opadlo a spolek tentokrát neuspořádal ani jinak oblíbené župní koncerty.²⁴⁰

Od roku 1935 se vedení spolku, ve snaze obnovit píli členů, zaměřilo více na ženský sbor, který ke zkouškám přistupoval mnohem zodpovědněji, než sbor mužský. Následující rok již se ženy aktivně podílely na více koncertech než muži.²⁴¹ Výbor doufal, že se muži nebudou chtít nechat zahanbit ženským sborem a začnou opět docházet do zkoušek, ale to se bohužel nestalo. Celkovou morálku ve spolku se příliš pozvednout nepodařilo a ničemu nepomohla ani politická situace. Od roku 1938 za svou nejdůležitější povinnost členové považovali výjezdy do měst zabraných Němci, kde se svým zpěvem snažili podpořit místní vlastence, a dokonce uspořádali několik koncertů na podporu uprchlíků z okupovaného území.²⁴²

K jistému oživení spolkové činnosti došlo v roce 1939, kdy byl otevřen Tylovův dům a Pěvecko-hudební spolek se stal jeho spolumajitelem. Vůbec poprvé v historii měl spolek k dispozici vlastní prostory vhodné pro veřejná vystoupení, takže již nebyl závislý na tom, zda bude v den koncertu volná Sokolovna nebo nějaký sál po místních hospůdkách. Tylovův dům jakoby vlil členům do žil novou krev a ještě v roce 1939 se zde pořádaly dva koncerty.²⁴³

Velký sál v Tylově domě byl 11. 1. 1940 zasvěcen geniálnímu skladateli Bedřichu Smetanovi a na jeho počest byl v sále uspořádán koncert, během kterého účinkovaly sbory mužský, ženský i smíšený. Program tohoto velkého koncertu se

²³⁹ SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, c) pamětní, Pamětní kniha spolku (1861) 1862–1951, inv. č. 6, rukopis, nestr.

²⁴⁰ František Fencl, *Historie pěvecko-hudebního spolku Vítězslav Novák v Rakovníku a Rakovnické opery I.* Knihovna SOKA Rakovník, sign. D 682I R, Rakovník 1987, strojopis, str. 123-130.

²⁴¹ SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, a) správní, Zápisy ze schůzí valných hromad a výboru 1906–1937, inv. č. 3, rukopis, nestr.

²⁴² František Fencl, *Historie pěvecko-hudebního spolku Vítězslav Novák v Rakovníku a Rakovnické opery I.* Knihovna SOKA Rakovník, sign. D 682I R, Rakovník 1987, strojopis, str. 130-134.

²⁴³ 11. 3. 1939 - první koncert v Tylově domě; 13. 5. – Večer milostných písní. SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, c) pamětní, Pamětní kniha spolku (1861) 1862–1951, inv. č. 6, rukopis, nestr.

skládal výhradně z tvorby Bedřicha Smetany.²⁴⁴ Dne 26. 1. uspořádal v Tylově domě Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák ve spolupráci s Městskou hudební školou velmi úspěšný Foerstrův večer na oslavu mistrových 80. narozenin.²⁴⁵ Další významný koncert v Tylově domě uspořádalo vedení Národního souručenství v Rakovníku za spolupráce s osvětovými spolky. Koncert byl propagován pod názvem Český hudební máj a připadl na den 25. 5. 1940. V neposledním v roce 1940 Zdeněk Tomáš konečně založil ochotnické těleso Rakovnickou operu, ale pouze jako odnož Pěvecko-hudebního spolku Vítězslav Novák. A nakonec se 21. 12. spolku podařilo prostřednictvím koncertu oslavit i 70. narozeniny svého jmenovce Vítězslava Nováka.²⁴⁶ Shrnutí tedy jasně ukazuje, že se spolek během válečných let snažil pozvednout morálku a lásku k vlasti tím, že spoluobčanům připomínal české velikány a jejich tvorbu.

V roce 1942 byl do města přidělen vládní komisař Karel Czerný, který naštěstí obdivoval českou kulturu. Podporoval i pěvecký spolek a jeho aktivity všemožně obhajoval, aby mohl i on sám v poklidu navštěvovat hlavně operní představení. Následující roky se tedy nesly hlavně ve znamení opery, kdy členové spolku do konce války secvičili hned několik oper, například Čert a Káča, Prodaná nevěsta, Dalibor, Rusalka a Hubička.²⁴⁷

Sborové koncerty nemohly být uskutečněné kvůli zákazu shromažďování z roku 1944, který vydaly německé úřady. Spolek tedy neměl možnost se scházet a cvičit cokoli, takže je jen zázrak, že se dirigentu Zdeňku Tomášovi i pod hrozbou trestu podařilo nastudovat operu Rusalka, a dokonce ji dokázal protlačit i na jeviště, i když jen částečně pod nálepkou „průřez operou“. Důležitým počinem pro další zkoušky, vystoupení a vůbec existenci spolku bylo, že koncem roku se spustila druhá vlna rozsáhlých oprav Tylova domu, což přislíbilo budoucí snadnější zkoušky i pohodlnější vystupování.²⁴⁸

V roce 1945 se zdánlivě nemělo uvnitř spolků nic dít, ale díky Zdeňku Tomášovi rakovnický hudební spolek nezakrňel a hned po osvobození byl schopný se znovu objevit na jevišti s představením opery Prodaná nevěsta i s doprovodnými sbory,

²⁴⁴ Tamtéž, nestr.

²⁴⁵ SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, II. Spisový materiál, a) správní záležitosti, Jednatelské zprávy 1886-1943, inv.č. 1-6, rukopis, nestr.

²⁴⁶ SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, c) pamětní, Pamětní kniha spolku (1861) 1862–1951, inv. č. 6, rukopis, nestr.

²⁴⁷ František Fencl, *Historie pěvecko-hudebního spolku Vítězslav Novák v Rakovníku a Rakovnické opery I*. Knihovna SOKA Rakovník, sign. D 682I R, Rakovník 1987, strojopis, str. 151-171.

²⁴⁸ SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, a) správní, Zápisy ze schůzí valných hromad a výboru 1937–1947, inv. č. 4, rukopis, nestr.

v kostýmech a s kulisami. Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák ještě v roce 1945 uvedl *Prodanou nevěstu* hned jedenáctkrát v Rakovníku i v okolních městech a vesnicích.²⁴⁹ To znamená, že díky neuvěřitelné pílí Zdeňka Tomáše a jeho sólistů mohl spolek hned po vyhlášení míru uvést oblíbenou českou operu na oslavu právě nabyté svobody.

Rok 1946 se nadále nesl hlavně v duchu opery, ale i tak se podařilo členům spolku účastnit se některých důležitých akcí především pro připomenutí našich významných osobností. Například 17. 2. se několik členů zapojilo do provedení slavnostního koncertu na počest Vítězslava Nováka ve Smetanově síni v Praze.²⁵⁰ Dále 3. 4. byl uspořádán reprezentační ples spolku pod záštitou samotného Vítězslava Nováka. A dne 9. 5. členové spolku nesměli chybět u slavnostního odhalení pomníku T. G. Masaryka v rakovnickém parku.²⁵¹

Nově zvolený sbormistr Antonín Vaniš připravil částečný program akcí na další dva roky. Vymyslel takzvané Hudební středy a ty se staly až do konce roku 1947 hlavní náplní spolku, jak již bylo uvedeno dříve. Příprava byla náročná a publikum nevděčné, takže spolek od těchto pravidelných koncertů upustil a věnoval se opět hlavně Rakovnické opeře. Na valné hromadě v roce 1947 byla dokonce Rakovnická opera jednatelům vyzdvižena a neméně tak dirigent a zakladatel opery Zdeněk Tomáš.²⁵² Operní činnost u spolku výrazně převládala až do roku 1949, kdy se pro změnu členové spolku začali chystat na významné jubileum českého skladatele, tedy 125. narozeniny Bedřicha Smetany.²⁵³

Po Smetanově oslavě byla i nadále Rakovnická opera hlavním přínosem pro spolek. V roce 1950 se opakovaly již zaběhnuté opery a připravovala se opera *Libuše*. Počátek nového desetiletí jakoby členy spolku vyburcoval k větší aktivitě a ten začal pořádat více hudebních akcí pro rakovnické diváky. Opera *Libuše* byla obecnstvu představena až v roce 1951 a jedna z repríz byla uvedena jako 250. představení Rakovnické opery. V první polovině roku tedy spolek vystupoval především prostřednictvím Rakovnické opery, která na poli domácím i na zájezdech předváděla

²⁴⁹ SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, c) pamětní, Pamětní kniha spolku (1861) 1862–1951, inv. č. 6, rukopis, nestr.

²⁵⁰ Tamtéž, nestr.

²⁵¹ Tamtéž, nestr.

²⁵² SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, a) správní, Zápisy ze schůzí valných hromad a výboru 1937–1947, inv. č. 4, rukopis, nestr.

²⁵³ František Fencel, *Historie pěvecko-hudebního spolku Vítězslav Novák v Rakovníku a Rakovnické opery II*. Knihovna SOKA Rakovník, sign. D 682II R, Rakovník 1987, strojopis, str. 203-207.

Smetanovu Libuši a dále melodrama Námluvy Pelopovy, které spolek nastudoval ve spolupráci s Divadelní ochotnickou jednotou Tyl.²⁵⁴

5. 3. Pěvecko-hudební spolek po vstupu do ROH Rakony

V roce 1951 nakonec skončila volná aktivita spolku, když nový spolkový zákon nařídil všem spolkům povinnost přidružit se k nějaké jednotící spolkové organizaci či k závodnímu podniku, který bude spolek řídit. Většina spolků v té době zanikla, nebo alespoň pod novým vedením ztratila právo samostatně rozhodovat. Naštěstí v případě pěveckého spolku tomu tak nebylo. Podařilo se vyjednat přičlenění k závodnímu podniku ROH Rakona, který přislíbil vedení spolku volnou ruku v řešení spolkových záležitostí. Takže v případě Pěvecko-hudebního spolku Vítězslav Novák by se dalo říct, že přičlenění pod závodní organizaci bylo spíše symbolické. Na druhou stranu ale Rakona neslíbila spolku žádnou podporu, takže se nadále musel spoléhat sám na sebe a na svoje finanční prostředky.

Po vstupu pod ROH Rakonu se však veškerá činnost ženského i mužského sboru odmlčela a jedinou památkou na kdysi slavný Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák zůstala pouze Rakovnická opera, nyní pod novým označením Závodní klub ROH n. p. Rakona – odbor Rakovnická opera a také občasné samostatné koncerty operního orchestru nebo koncert některých sólistů, ale to opravdu jen výjimečně.²⁵⁵ S ohledem na předešlou činnost spolku to nebyla zase taková změna. Kvůli nadměrné zaměstnanosti sbormistrů i členů spolku ohledně nácviku operních představení se již před včleněním do Rakony příliš mnoho sborových koncertů nekonalo. Již po dlouhá léta byla středem pozornosti všech hlavně Rakovnická opera.

V roce 1953, kromě jedné nové operety Netopýr, se znovu na pódiu objevila Rusalka a Čert a Káča. Ale ke konci roku i opera začala upadat. Ne kvůli aktivitě starých členů, ale kvůli nezájmu mladých a soudobému pohledu na operu. Soubor Rakovnické opery neúprosně stárnul, mladí členové nepřicházeli a naopak skvělí hudebníci odcházeli za kariérou, včetně dirigenta Zdeňka Tomáše.²⁵⁶ Mladí nepřicházeli z důvodů, které jsem uváděla již dříve. Zkrátka sborový zpěv nebyl zrovna tím pravým a přitažlivým pro soudobou společnost.

²⁵⁴ SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, c) pamětní, Pamětní kniha spolku (1861) 1862–1951, inv. č. 6, rukopis, nestr.

²⁵⁵ František Fencel, *Historie pěvecko-hudebního spolku Vítězslav Novák v Rakovníku a Rakovnické opery II*. Knihovna SOKA Rakovník, sign. D 682II R, Rakovník 1987, strojopis, str. 258.

²⁵⁶ Tamtéž, str. 252-258.

Vyprchávací nadšení se projevilo hned v roce 1954, kdy se nepřipravovala žádná další opera a spolek se účastnil pouze dvou akcí, na kterých zpívali pouze jednotliví sólisté Rakovnické opery. Až v roce 1955 se spolek projevil o něco aktivněji. Rakovnická opera secvičila melodrama Radúz a Mahulena a dokonce byl uspořádán koncert, kde společně zazpívali žáci z Městské hudební školy a přechodně obnovený smíšený sbor Pěvecko-hudebního spolku Vítězslav Novák.²⁵⁷

Někteří staří členové pěveckého spolku se chtěli opět aktivně účastnit rozvoje kultury v Rakovníku, a tak se od března 1957 začal znovu scházet mužský sbor, a dokonce se objevoval i na menších koncertech uspořádaných Hospodářskou školou. A v témže roce 1957 se ještě podařilo sbormistru Karlu Parisovi vyjednat přátelskou spolupráci s pěveckým kroužkem Václav z nedaleké obce Čistá. V letech 1957 a 1958 spolek, tedy mužský sbor, vystupoval především při Hospodářské škole a dále byly uspořádané dva přátelské koncerty společně se spolkem Václav z Čisté, který v té době byl již oblíbenější než ten rakovnický.²⁵⁸ Lze soudit, že na vesnici se zřejmě daleko lépe udržela pěvecká tradice českého národa než ve městě, kde mladí toužili především po západní kultuře.

Rok 1959 proběhl pro rakovnické zpěváky téměř bez povšimnutí. Jedinou akcí, kterou pěvecký spolek s vypětím všech sil zorganizoval, byla oslava 100. narozenin skladatele J. B. Foerstra. V Rakovníku proběhl koncert 28. 11. a v Čisté Foerstrův večer s mírnou obměnou v programu byl až 12. 12. 1959. Téhož roku sbormistr Karel Paris také začal společně s panem Vojtěchem Jägrem z Čisté vymýšlet oslavu 100. výročí existence rakovnického Pěvecko-hudebního spolku na rok 1962. Mělo se jednat o akci nebývalých rozměrů, mělo vystoupit hned několik spřátelených sborů,²⁵⁹ ale bohužel k oslavám nikdy nedošlo.²⁶⁰

Dne 14. 6. 1962 se výbor ROH Rakona rozhodl rozpustit Rakovnickou operu a tím zanikl i Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák, který v té době držela při životě již jen opera. Zpěváci z Rakovníka se nechtěli jen tak vzdát a pokusili se obnovit kdysi slavný spolek, ale ani po několikaletém úsilí nebyla patrná nějaká významnější aktivita

²⁵⁷ Tamtéž, str. 258-259.

²⁵⁸ Tamtéž, str. 260-266.

²⁵⁹ Např. pěvecké sbory vojenské posádky ze Senomat, z Mutějovic, z Křivokláta, ze Slaného a z Kladna.

²⁶⁰ František Fencel, *Historie pěvecko-hudebního spolku Vítězslav Novák v Rakovníku a Rakovnické opery II*. Knihovna SOkA Rakovník, sign. D 682II R, Rakovník 1987, strojopis, str. 336-338 .

sborů, takže se spolek opět a tentokrát definitivně rozpadl, jak již bylo uvedeno, v roce 1983.²⁶¹

²⁶¹ Tamtéž, str. 335-345.

6. Rakovnická opera

6. 1. Počáteční kroky k opeře v Rakovníku

Česká operní představení byla již od roku 1823 uváděná ve Stavovském divadle, dále po krátké pauze se znovu hrálo od roku 1845, ale stále šlo o české překlady německých operních děl. Teprve v roce 1862 se vznikem Prozatímního divadla došlo k jistému uvolnění, kdy měli čeští umělci možnost vystupovat pravidelněji. Vůbec první českou operu Vladimír (1862) složil František Zdeněk Skuherský a následoval jej Bedřich Smetana s jeho Branibory v Čechách (1866) a Daliborem (1868). Od roku 1868 se lidé mohou pravidelně obdivovat české opeře v Plzni a teprve od roku 1876 v Brně.²⁶² „*Přes proklamovaný odstup od německého vlivu souvisela česká opera s německou kulturní oblastí a přes německé vydavatelské domy vedla do světa i česká hudba.*“²⁶³

Díky vzestupu moderní hudby vznikala velmi složitá a náročná skladatelská díla, která se mohla nejlépe projevit právě v koncertních sálech a především na jevišti. Novým trendem české hudby 19. století bylo, že se prostřednictvím uměleckých děl dostávala do povědomí lidí témata z českých dějin (Libuše, Braniboři v Čechách).

Od prvních náznaků až do roku 1945 členové rakovnického pěveckého souboru až na dvě výjimky,²⁶⁴ uváděli opery českých skladatelů. Lidé tedy bez problému rozuměli námětu a zároveň tak rakovničtí ochotníci reprezentovali českou kulturu.

Jak již bylo naznačeno výše, členové rakovnického pěveckého spolku s myšlenkou založit v rámci již existujícího Pěvecko-hudebního spolku novou odnož zaměřenou na operu polemizovali již hodnou chvíli. Podle Františka Fencla bylo prvním náznakem přizvání operní pěvkyně jako hosta ke dvěma koncertům v roce 1879. Tyto koncerty byly neobyčejně úspěšné, a proto se nejspíše zrodila myšlenka na vlastní operní produkci.²⁶⁵ Antonín Vaniš ovšem sepsal pro brožuru divadelních ochotníků článek Z historie sta let operní činnosti v Rakovníku, kde uvádí jako první operní představení ve městě operu Božena od současného sbormistra Františka Janáka, kdy premiéra proběhla pod patronací Měšťanské besedy již 24. 3. 1872. Poté měla Beseda uvést další dvě opery a to v roce 1876 Alessandro Stradella od Friedricha von Flotow a dále v roce 1883 operetu Morduňk při měsíčku od skladatele Antonína Valenty

²⁶² Jaroslav Marek, *Česká moderní kultura*, Praha 1998. str 158-160.

²⁶³ Tamtéž, str. 159.

²⁶⁴ Poustevníkův zvonek od skladatele Maillarta a Alessandro Stradella od Friedricha von Flotow.

²⁶⁵ František Fencel, *Historie pěvecko-hudebního spolku Vítězslav Novák v Rakovníku a Rakovnické opery I.* Knihovna SOkA Rakovník, sign. D 682I R, Rakovník 1987, strojopis, str. 26.

Mělnického.²⁶⁶ Výše uvedená představení ovšem nejsou zachycená v archivních záznamech spolku. Vždy je měli sice vést sbormistři spolku, ale text přímo neuvádí, zda i zpívali členové Zpěváckého spolku.

Dle pamětí Historie od Františka Fencla vše začalo, když sbormistr spolku Karel Topinka přednesl návrh na nazkoušení první opery, a to Hubičky od Bedřicha Smetany. Představení mělo nebývalý úspěch, pro spolek bylo velmi výnosné, a proto se opera několikrát po celou dobu trvání spolku opakovala. Dále Fencl uvádí, že v roce 1883 proběhla premiéra druhé opery nazkoušené spolkovými členy, opery V studni. Vystoupení mohlo být realizováno i díky pomoci organizací jako Městská beseda a Divadelní spolek Tyl, které členům spolku zapůjčily kostýmy, jeviště a doplňkovou dekoraci.²⁶⁷ V roce 1885 spolek představil už svou třetí operu Starý ženich od Karla Bendla.²⁶⁸ Ovšem ve zbylých archivních záznamech je uvedená jako první opera až Blodkova V studni. Informace o následné operní činnosti se v záznamech již neliší.

Dále následovala opera Poustevníkův zvonek (Aimé Maillart), uvedená v prosinci 1887.²⁶⁹ Operní představení byla velmi úspěšná a žádaná, takže se stala běžnou součástí repertoáru spolku.

Rozhodujícím pro vývoj opery v Rakovníku byl v roce 1890 příchod nového ředitele kůru a pozdějšího předsedy spolku Josefa Omáčky (30. 3. 1869 - 20. 10. 1939). Jednalo se o neobyčejně nadaného hudebníka, který se již od dětství učil hře na housle, varhany, klavír, ale i zpěvu. Od roku 1887 byl Josef Omáčka varhaníkem v Praze u Maltézů a dále od roku 1888 ředitelem kůru ve Zbraslavi a později v Kouřimi. V roce 1890 přišel do Rakovníka také jako ředitel kůru a ředitel soukromé hudební školy. Začal vyučovat zpěv na místní reálce a stal se sbormistrem rakovnického pěveckého spolku. Okamžitě díky svému hudebnímu vzdělání začal spolek profesionálně pozvedat a již během období svého prvního významného působení ve spolku (1900-1909) nastudoval a provedl hned šest oper a operet.²⁷⁰ Teprve v roce 1918 se Josef Omáčka opět ujal funkce sbormistra, ale tentokrát se věnoval především nově uskupené Rakovnické

²⁶⁶ Antonín Vaniš, *Z historie sta let operní činnosti v Rakovníku*, in: Jaroslav Janata (ed.), *Ochotnické divadlo Rakovník 1812-1972*, Rakovník 1972, str. 43.

²⁶⁷ SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, c) pamětní, Pamětní kniha spolku (1861) 1862–1951, inv. č. 6, rukopis, str. 14.

²⁶⁸ SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, II. Spisový materiál, a) správní záležitosti, Jednatelské zprávy 1886-1943, inv.č. 1-6, rukopis, nestr.

²⁶⁹ SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, c) pamětní, Pamětní kniha spolku (1861) 1862–1951, inv. č. 6, rukopis, str. 19.

²⁷⁰ Hubička, Dobrou noc pane Pantalone, Žádný muž a tolik děvčat, Prodaná nevěsta, Na českém mlýně, V studni.

filharmonii, která pro něho byla na prvním místě až do roku 1929, kdy pro nemoc musel odstoupit z funkce. Jeho obrovský přínos pro hudební obec byl oceněn až v roce 1939 udělením Zlaté medaile Pěvecké obce československé a čestného uznání ministerstva školství.²⁷¹

Josef Omáčka se tedy v Rakovníku zasloužil o první profesionální provedení oper, ale i o založení Rakovnické filharmonie. Díky svému hudebnímu vzdělání²⁷² přistupoval ke zkouškám profesionálněji než jeho předchůdci a celkově tak pozvedl úroveň již tak skvělého a oblíbeného hudebního tělesa. Navíc měl jisté pedagogické zkušenosti, takže si dokázal alespoň částečně poradit i s náročnějšími dospělými „studenty“. Členy spolku ovšem dokázal bezchybně vést jen, co se týče hudby, jejich kázeň a pravidelnou docházku na zkouškách už zajistit nedokázal. Pokusil se o to tedy tak, že do repertoáru Pěvecko-hudebního spolku zavedl složité operní skladby a doufal, že členy na zkoušky přivede potřeba pilnějšího studia skladeb. Operní hudba členy zaujala, ale na zkoušky docházelo stále málo členů.²⁷³

V roce 1900 proběhly konečně dvě významné premiéry operních kusů,²⁷⁴ které byly vůbec prvním významnějším krokem ke slavné operní tradici v Rakovníku, ale stále ještě nemůžeme mluvit o Rakovnické opeře, kterou oficiálně založil až o mnoho let později Zdeněk Tomáš. Není ovšem pochyb o tom, že Rakovnická opera vždy existovala pod vedením Pěvecko-hudebního spolku. Teprve až po přičlenění k ROH Rakona by se dalo mluvit o osamostatnění, ale pouze v tom smyslu, že Pěvecko-hudební spolek přestal koncertovat. Víceméně zanikl a kdysi slavný spolek nadále reprezentovala právě opera. Rakovnická opera byla vždy plnohodnotnou odnoží Pěvecko-hudebního spolku a veškeré úspěchy měly být navždy společné. I přesto je dnes v povědomí rakovnických občanů známější Rakovnická opera než samotný Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák. Opera se do historie nejspíše zapsala tím, že během představení byl sluchový vjem doprovázený i vizuálním a opera byla ve své době něčím jiným, žádaným a moderním.

²⁷¹ Ladislav Mička, *Kulturní tvář Rakovnicka II. část*, Rakovník 1979, str. 227.

²⁷² Varhanická škola v Praze, hra na housle a klavír u soukromníků, Pivodova pěvecko-hudební škola. Tamtéž, str. 227.

²⁷³ František Fencel, *Historie pěvecko-hudebního spolku Vítězslav Novák v Rakovníku a Rakovnické opery II*. Knihovna SOkA Rakovník, sign. D 682II R, Rakovník 1987, strojopis, str. 276-277.

²⁷⁴ *Stabat Mater* (8. 4. Dvořák), *Hubička* (30. 12. Smetana), SOkA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, c) pamětní, Pamětní kniha spolku (1861) 1862–1951, inv. č. 6, rukopis, str. 28.

Rakovnická opera, či zatím jen pěvecký spolek, se svou činností po dobu trvání úzce spolupracovala i s dalšími rakovnickými kulturními spolky, a to s Měšťanskou besedou a divadelním spolkem Tyl, od kterých si členové pěveckého spolku půjčovali kostýmy, jeviště a různé doplňky.²⁷⁵ Vztah obou ochotnických spolků byl ovšem proměnlivý. Sice spolu hojně spolupracovaly, ale když opera začala jednotě Tyl konkurovat, tak si začaly i částečně škodit (ničily si rekvizity; zabíraly si navzájem jeviště, aby druhý spolek nemohl vystoupit; schválně pořádaly akce na premiéry druhého spolku, aby odlákaly obecenstvo).²⁷⁶

Po založení Rakovnické opery se sbory Pěvecko-hudebního spolku zaměřily hlavně na činnost opery a samostatné koncerty se odsunuly do pozadí. Opera byla pro spolek mnohem výhodnější, protože byla zajímavější pro obecenstvo, které nenechávalo v hledišti žádná volná místa. Ale příprava každé nové opery byla velmi náročná časově i finančně, takže není divu, že se i v historii operní činnosti pěveckého spolku objevila dlouhá období stagnace. Až po oficiálním založení Rakovnické opery v roce 1940 se spolek orientoval především na operu.

V roce 1900 proběhla premiéra *Stabat Mater*, kdy se členové spolku společně s místními studenty do zkoušek vložili celou svou duší. Účinkujících díky studentské podpoře bylo nakonec celkem 90 a skladba byla kvůli absenci jakéhokoli orchestru doprovázena pouze klavírem. Dále k této příležitosti sepsal ředitel Josef Omáčka stručný popis celé kantáty společně s krátkým životopisem samotného autora, jenž byl vydáván tiskem jako jakýsi provizorní program akce. Představení mělo takový úspěch, že bylo následující rok znovu uvedeno 31. 3. 1901.²⁷⁷ Dalším představením byla v roce 1900 *Hubička*. K této akci museli být přizváni někteří sólisté z Prahy,²⁷⁸ ale jinak všechny role a tentokrát i orchestr obstarali členové Pěvecko-hudebního spolku. Orchester byl kvůli nedostatku prostoru v domě u Zlaté koruny (kde spolek momentálně zkoušel) menší, ale i tak plnohodnotný. Byl sestaven nejen ze členů spolku, ale také z dobrovolníků z řad obyvatel města Rakovník,²⁷⁹ ale i z Křivokláta.²⁸⁰ Zapojil se též i

²⁷⁵ Tamtéž, nestr.

²⁷⁶ Tamtéž, nestr.

²⁷⁷ Tamtéž, str. 22-30.

²⁷⁸ Eduard Krůčka a Václav Chmel z Prahy. SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, c) pamětní, Pamětní kniha spolku (1861) 1 862–1951, inv. č. 6, rukopis, str. 28.

²⁷⁹ Václav Vosyka, František Tvrdý, Dr. Brendler. Tamtéž, str. 29.

²⁸⁰ Dr. Mikeš. Tamtéž, str. 29.

rakovnický houslový virtuos Jiří Herold.²⁸¹ Významně pomohl i dlouholetý starosta města Rakovník Josef Čermák, který si vyžádal pro všechny rakovnické sólisty možnost shlédnout tuto operu v provedení profesionálů v Praze přímo v Národním divadle.

6. 2. Opera v Rakovníku do konce 2. války

V roce 1901 pokračoval spolek ve stejné notě jako rok předchozí. Nejenže opakoval obě operní představení z minulého roku, ale také nacvičil další neméně úspěšné operetní představení od Karla Kovařovice Edip král. Představení bylo, stejně jako předchozí kusy, doprovázeno pouze na klavír, ale všechny role byly poprvé obsazené výhradně domácími členy spolku. Operní díla se pro spolek začala stávat středem zájmu, a proto nebylo pro nikoho překvapením, že hned v říjnu 1902 začal spolek zkoušet Smetanovu operu Prodaná nevěsta. Díky starostovi města Josefu Čermákovi se mohli i tentokrát všichni účinkující zúčastnit představení Prodaná nevěsta v Praze v Národním divadle. Své zážitky z profesionálního provedení opery využili jako vzor pro vlastní vystoupení. Činný člen pěveckého spolku Tomáš Kratochvíl si ve prospěch spolku zapůjčil od svého přítele, divadelního ředitele pana Trnky, orchestrální partituru. Ovšem materiály měl spolek půjčené na pouhý týden, takže členové museli pilně přepisovat často dlouho do noci, aby měli vůbec šanci operu nazkoušet.²⁸² I přes počáteční obtíže byla opera Prodaná nevěsta v provedení rakovnického Pěvecko-hudebního spolku představena už 4. 1. 1903 poprvé za doprovodu filharmonie, sestavené z rakovnických hudebníků, a s pomocí jen jediného pražského sólisty.²⁸³ Prodaná nevěsta byla nejúspěšnější operou rakovnických ochotníků a mnohokrát se k ní během své existence vrátili.

Další dvě spolkem nastudované opery byly představeny 15. a 16. 5. 1909. Tentokrát se jednalo o operu Na českém mlýně od samotného člena spolku Josefa Omáčky a s novým obsazením opera V studni od Viléma Blodka. Při příležitosti

²⁸¹ Jiří Herold byl nejen skvělý houslista, ale i violista a právě díky svému osobitému stylu hry na violu se proslavil po celé zemi. Působil mimo jiné i v České filharmonii. A dále kromě samotné hudební tvorby se zabýval uměleckou výrobou smyčcových nástrojů, kdy za svou práci získal Říšskou cenu na Mezinárodní výstavě ve Frankfurtu nad Mohanem. Ladislav Mička, *Kulturní tvář Rakovnicka II. část*, Rakovník 1979, str. 188-189.

²⁸² SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, c) pamětní, Pamětní kniha spolku (1861) 1862–1951, inv. č. 6, rukopis, str. 31.

²⁸³ V. Pospíšil z Prahy. František Fencl, *Historie pěvecko-hudebního spolku Vítězslav Novák v Rakovníku a Rakovnické opery I*. Knihovna SOKA Rakovník, sign. D 6821 R, Rakovník 1987, strojopis, str. 52.

premiéry opery Na českém mlýně členové spolku předali panu Omáčkovi diplom čestného člena spolku.²⁸⁴

Potom následovalo pro operu dlouhé období nečinnosti, kdy od roku 1909 mezi členy spolku přetrvávaly neshody, takže se příliš nezkoušelo. V období války by se dalo mluvit téměř o zániku spolku. Po celou dobu se nesešlo ani vedení spolku. Ani po válce se opera v Rakovníku hned tak nevzpamatovala, protože se pozornost pro změnu zaměřila na nově uskupenou Rakovnickou filharmonii.

Až v roce 1925 spolek opět zkouší operu Hubičku. Premiéra opery proběhla 12. 4. 1925 již za doprovodu Rakovnické filharmonie a s drobnými komplikacemi byla opera téhož roku ještě dvakrát zopakovaná, ale o reprízy již nebyl velký zájem. V roce 1925 bylo také do budovy Sokolovny, kde premiéra proběhla, zavedeno elektrické osvětlení, díky čemuž představení nabylo zcela nových rozměrů.²⁸⁵

Bohužel však následovalo další období, kdy spolek nenacvičil žádné nové představení a maximálně vystoupil s dílem, které měl připravené již dříve. V těžkém období během a po měnové deflaci členové spolku zřejmě neměli dostatek prostředků na přípravu finančně náročného představení. Ve 30. letech se spolek zaměřil více na oslavné koncerty významných českých událostí nebo osobností, takže na náročnou operu opět nezbyvalo mnoho času, což si ovšem zpěváci vynahradili v letech pozdějších. V letech 1934-1936 nastudoval spolek tři operety od skladatele Piskáčka, kdy Slovácká princezka a Perly panny Serafinky se na jevišti objevily třikrát a opereta Paní Marjánka, matka pluku byla uvedena pouze dvakrát.²⁸⁶

Ač tedy operní činnost, stejně jako Rakovnická filharmonie, zažila dobu útlumu a všeobecné nečinnosti, rokem 1940 se vše změnilo. Do Rakovníka se přistěhoval jako ředitel hudební školy Zdeněk Tomáš (5. 10 1915 – 29. 10. 1999), což znamenalo konečný krok k založení Rakovnické opery. Zdeněk Tomáš pocházel z hudebnické rodiny a byl neobyčejně hudebně nadaný. Uměl hrát na klavír, varhany, housle a zpíval. Ještě za studia na pražské konzervatoři se stal členem sboru Národního divadla a byl uměleckým vedoucím Aimova pěveckého kvarteta-madrigalistů.²⁸⁷ O svém příchodu do Rakovníka řekl Evě Laitnerové: „*Když jsem se v roce 1939 vrátil*

²⁸⁴ SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, a) správní, Zápisy ze schůzí valných hromad a výboru 1906–1937, inv. č. 3, rukopis, nestr.

²⁸⁵ SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, c) pamětní, Pamětní kniha spolku (1861) 1862–1951, inv. č. 6, rukopis, nestr.

²⁸⁶ Jaroslav Janata, *Ochotnické divadlo Rakovník 1812-1972*, Rakovník 1972.

²⁸⁷ Ladislav Mička, *Kulturní tvář Rakovnicka II. část*, Rakovník 1979, str. 267.

z vojny, byl vypsán konkurs na místo ředitele nově založené městské hudební školy v Rakovníku. Profesor Aim mi tehdy řekl, abych se konkursu zúčastnil, protože v Rakovníku potřebují hlavně dirigenta vynikajícího pěveckého sboru Vítězslav Novák, jehož dirigent je už starý pán a úroveň spolku pomalu upadá. Zúčastnilo se nás celkem 17 a já jsem zvítězil. Na základě tohoto konkursu jsem pak v září 1939 nastoupil do Rakovníka.²⁸⁸

Zdeněk Tomáš se okamžitě začal zajímat o trosky Rakovnické filharmonie, kterou nakonec obnovil, a co víc, díky nadšení a skvělým organizačním schopnostem se mu podařilo v roce 1940 založit odbor Pěvecko-hudebního spolku, Rakovnickou operu. Nové hudební těleso mohlo vzniknout i díky úzké spolupráci s Divadelní ochotnickou jednotou Tyl.²⁸⁹ Zdeněk Tomáš secvičil se souborem celkem 24 zpěvoher a vedl 451 představení, z toho 222 na zájezdech po celých Čechách.²⁹⁰

Zdeněk Tomáš byl nejen ředitelem hudební školy, ale stal se i profesorem hudební výchovy na místním gymnáziu Zikmunda Wintra. V obou školách si rychle získal srdce svých studentů a ty pak lehce přivedl i k lásce k opeře. Ve sborníku rakovnického gymnázia srdečně vzpomíná Milan Daniel na léta spolupráce své a svých spolužáků s operou, kdy se dle jeho názoru vzdělávali nejen v hudbě, ale měli možnost poznat i velké umělce z Národního divadla. Poznávali se i jako mládež mezi sebou. Mnoho bývalých gymnazistů prý i po letech rádo vzpomínalo na své taneční a sborové úspěchy na jevišti vedle ochotníků z Rakovnické opery.²⁹¹

Mimo Rakovník byl Tomáš nadále činný i v Praze. V roce 1940 se stal sbormistrem zdejšího pěveckého sboru Křížkovský, s nímž nacvičil více než 300 koncertů, dokonce v roce 1946 získal na Mezinárodních pěveckých závodech první cenu a v roce 1947 se sborem podnikl turné po Holandsku a Belgii. Dále se v roce 1948 stal sbormistrem pražského Hlaholu, kde působil až do roku 1980.²⁹²

²⁸⁸ Eva Laitnerová, *Ochotnická opera v Rakovníku* (absolventská práce), Plzeň 1981, str. 9.

²⁸⁹ Díky spojení s jednotou Tyl nebylo nadále potřeba řešit, kde bude zamýšlená opera uvedena. Ochotníci nabídli k dispozici svůj divadelní sál v Tylově domě. Ten se však zakrátko projevil jako nevyhovující a bylo nutné provést alespoň nejnutnější úpravy, dokud se nepodaří prosadit návrh na samostatnou divadelní budovu.

²⁹⁰ František Fencel, *Historie pěvecko-hudebního spolku Vítězslav Novák v Rakovníku a Rakovnické opery II*. Knihovna SOKA Rakovník, sign. D 682II R, Rakovník 1987, strojopis, str. 278-279.

²⁹¹ Milan Daniel, *Rakovnická opera a studenti Wintrova gymnázia*, in: Zdeněk Brůžek - Tomáš Bednařík - Jaroslav Černý - Jaroslava Pechová - Libuše Skoupá - Eliška Voříšková (edd.), *Reálka - gymnázium 1833-1983*, Rakovník 1983, str. 114-116.

²⁹² František Fencel, *Historie pěvecko-hudebního spolku Vítězslav Novák v Rakovníku a Rakovnické opery II*. Knihovna SOKA Rakovník, sign. D 682II R, Rakovník 1987, strojopis, str. 278-279.

Pro Rakovník byl Zdeněk Tomáš významný nejen jako vynikající učitel hudby, ale především se zasloužil o založení ochotnického tělesa, Rakovnické opery. Dále obnovil kdysi slavnou Rakovnickou filharmonii, která nadále fungovala jako doprovod pro nově založenou operu a v neposlední řadě umělecky pozvedl v té době chátrající Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák. Díky svým zkušenostem z konzervatoře a své pražské činnosti vnesl do spolku duch profesionality, do souboru přivedl své mladé žáky a celkově oživil hudební život v Rakovníku i v tak těžké době, ve které se do Rakovníka přistěhoval.

I přes všeobecný zájem a nadšení pro operu nebylo vůbec snadné, s ohledem na dobu, nějakou operu začít zkoušet. Ale Zdeněk Tomáš se nezalekl žádné překážky a díky jeho odhodlanosti se v dubnu 1940 začala zkoušet Dvořákova opera Čert a Káča.²⁹³ Nácvič opery byl nesmírně náročný, neboť téměř nikdo ze zúčastněných neměl žádné zkušenosti s divadelní průpravou, a tak se režie ujal zkušený divadelník Karel Lukeš (17. 12. 1898-25. 5. 1965). Karel Lukeš byl výborný herec a režisér, člen Divadelní ochotnické jednoty Tyl. Realizoval se i v Praze při činohře v Národním divadle a v neposlední řadě sepsal paměti divadelní činnosti v Rakovníku.²⁹⁴

Jako další překážka se jevily doprovodné baletní části, jejichž vedení nakonec připadlo vynikajícímu tanečníkovi Arnoštu Lorberovi. Vytvořením originálních kulis nemohl být pověřen nikdo jiný než ing. arch. Jiří Vopršal (28. 10. 1912-29. 12. 1957), který se do svého úkolu vložil s nebyvalou chutí. Jiří Vopršal byl nejen divadelním výtvarníkem, ale i hercem a režisérem. Měl vysokoškolské vzdělání technické a k architektuře jako takové přistupoval velmi pokrokově a moderně. Mimo Rakovnickou operu a Divadelní ochotnickou jednotu Tyl spolupracoval s divadly v Praze (Národní, Osvobozené, Karlínské, Vinohradské), ale i v Plzni, Pardubicích a na Kladně. Účastnil se i filmových staveb a objevil se ve spolupráci například s pány Voskovcem a Werichem.²⁹⁵

Zkoušek s orchestrem k operě Čert a Káča se neujal nikdo jiný než sám Zdeněk Tomáš.²⁹⁶ Po několikaměsíční dřině všech zúčastněných se ukázalo, že s velkým nadšením a pílí se dá zvládnout i téměř nemožné a nově uvedená opera Čert a Káča

²⁹³ Opera Čert a Káča byla vůbec prvním společným počinem ochotníku z Pěvecko-hudebního spolku Vítězslav Novák a Divadelní ochotnické jednoty Tyl.

²⁹⁴ Ladislav Mička, *Kulturní tvář Rakovnicka I. část*, Rakovník 1979, str. 142.

²⁹⁵ Tamtéž, str. 152-153.

²⁹⁶ SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, c) pamětní, Pamětní kniha spolku (1861) 1862–1951, inv. č. 6, rukopis, nestr.

očarovala své publikum již během druhé generální zkoušky, která byla určena pro místní školy. Dlouho očekávanou premiéru pak mohli rakovníčtí diváci shlédnout 11. 1. 1941 v Tylově domě na oslavu 100. narozenin Antonína Dvořáka.²⁹⁷ Premiéra sklidila obrovský úspěch, kladnou kritiku místního tisku a dále je úspěch opery potvrzen dalšími 12 reprízami. Na jednom představení se dokonce objevil jako host přední barytonista Jan Konstantin²⁹⁸ z Národního divadla v Praze.²⁹⁹

Opera Čert a Káča byla velkým počinem a také se zasloužila o oficiální uskupení baletního souboru v Rakovníku. Díky opeře se na světlo jeviště dostalo nemalé množství tanečních talentů a ty se nechtěly jen tak vytrátit z povědomí rakovnických diváků. Tanečníci se nepřestali scházet, a dokonce secvičili samostatné vystoupení „Z pohádky do pohádky“³⁰⁰ od Oskara Nedbala.³⁰¹ I toto představení se ukázalo jako velmi zdařilé, diváky obdivované, a baletní soubor si jím upevnil přední postavení v operním souboru, které mu právem patřilo. Na uskutečnění tohoto díla se opět podíleli Lorber jako choreograf, Lukeš jako režisér, Vopršal se zasloužil o pohádkové kulisy a doprovodný orchestr vedl samozřejmě Tomáš.³⁰²

Zpěváci ovšem nezůstali nečinní a hned po prázdninách v roce 1941 začali znovu nacvičovat jednu z nejoblíbenějších, ale také nejnáročnějších oper od Bedřicha Smetany, Prodanou nevěstu. Opera byla uvedena 3. 1. 1942 opět pod vedením Tomáše ve spolupráci s Lukešem, Lorberem a Vopršalem a za pomoci Divadelní ochotnické jednoty Tyl a Městské hudební školy.³⁰³ Během pouhých dvou let bylo odehráno v Rakovníku i v okolních městech celkem 30 repríz. Jedno z pražských představení si nenechal ujít ani jmenovec rakovnického spolku, skladatel Vítězslav Novák.³⁰⁴

Opera Prodaná nevěsta se ovšem z povědomí členů spolku rokem 1943 nevytratila. Po osvobození od německých vojsk byla opět secvičena a znovu uvedena na

²⁹⁷ SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, II. Spisový materiál, a) správní záležitosti, Jednatelské zprávy 1886-1943, inv.č. 1-6, rukopis, nestr.

²⁹⁸ Představil se v roli čerta Marbuela na představení z 22. 1. 1941.

²⁹⁹ František Fencl, *Historie pěvecko-hudebního spolku Vítězslav Novák v Rakovníku a Rakovnické opery I.* Knihovna SOKA Rakovník, sign. D 682I R, Rakovník 1987, strojopis, str. 140- 150.

³⁰⁰ 31. 5. 1941 proběhla premiéra, následovalo 6 repríz. Tamtéž, str. 140-144.

³⁰¹ SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, c) pamětní, Pamětní kniha spolku (1861) 1862–1951, inv. č. 6, rukopis, nestr.

³⁰² František Fencl, *Historie pěvecko-hudebního spolku Vítězslav Novák v Rakovníku a Rakovnické opery I.* Knihovna SOKA Rakovník, sign. D 682I R, Rakovník 1987, strojopis, str. 148-150.

³⁰³ SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, II. Spisový materiál, a) správní záležitosti, Zprávy o činnosti 1938-1952, inv.č. 1-11, strojopis, nestr.

³⁰⁴ SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, c) pamětní, Pamětní kniha spolku (1861) 1862–1951, inv. č. 6, rukopis, nestr.

jeviště. Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Prodanou nevěstu nakonec uvedl celkem ve 103 reprízách, z toho 32 v Rakovníku a 71 na zájezdech.³⁰⁵

Jak již bylo řečeno v předchozích kapitolách, během léta roku 1942 se konečně začalo s úpravami jeviště v Tylově domě a zároveň byl do města přidělen nový vládní komisař Karel Czerný, který velmi obdivoval činnost rakovnických operních ochotníků, takže se je nesnažil nijak omezovat a opera mohla fungovat i v nejtěžším válečném období. Ve stejném roce tedy spolek začal nacvičovat další Smetanovu operu Dalibor, jejíž příprava se chýlila ke konci společně s kalendářním rokem.³⁰⁶ Přípravy na další operní premiéru spolek zaměstnaly natolik, že členové dokonce dobrovolně odložili oslavy 80. výročí existence spolku. Premiéra byla představena 27. 2. 1943. Opera měla takový úspěch, že ještě v roce 1943 proběhlo 23 představení a stejně jako v Prodané nevěstě se v některých rolích objevili hosté z pražského Národního divadla. Opera Dalibor v podání rakovnických pěvců byla uvedena i v Praze ve Vinohradském divadle, kde rakovnický spolek sklídl obrovský úspěch a představení opět navštívil skladatel Vítězslav Novák.³⁰⁷ Aby spolek docílil stoprocentního pochopení Smetanovy opery, pozval do Rakovníka hudebního znalce Mirka Očadlíka, který odborně rozebral celý příběh a dokonce popsal Smetanovy pohnutky během tvorby.³⁰⁸

Rakovničtí by jistě neměli šanci nacvičit operu Dalibor tak skvěle, pokud by v té době již bývalý režisér z Národního divadla nesouhlasil s anonymní spoluprací. V roce 1932 totiž musel utéct z Prahy Hanuš Thein, který se nově zabydlel ve Zbečně, nedaleko Rakovníka. Zdeněk Tomáš požádal svého starého přítele o pomoc, ten neodmítl a tím začala anonymní, později nebezpečná, spolupráce Rakovnické opery a bývalého režiséra pražské opery z Národního divadla, Hanuše Theina.³⁰⁹

V roce 1944 byl vyhlášen zákaz shromažďovat se, takže ani spolek nemohl nijak zvlášť zkoušet, ale i přesto byla 1. 3. 1944 uvedena premiéra Smetanovy opery Hubička.³¹⁰ Spolek se dlouho nemohl rozhodnout, zda začít nacvičovat operu Hubička na oslavu výročí Smetanova narození i skonu, či raději zvolit Rusalku a vzdát tak hold

³⁰⁵ František Fenc, *Historie pěvecko-hudebního spolku Vítězslav Novák v Rakovníku a Rakovnické opery II*. Knihovna SOKA Rakovník, sign. D 682II R, Rakovník 1987, strojopis.

³⁰⁶ SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, c) pamětní, Pamětní kniha spolku (1861) 1862–1951, inv. č. 6, rukopis, nestr.

³⁰⁷ Tamtéž, nestr.

³⁰⁸ SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, a) správní, Zápisy ze schůzí valných hromad a výboru 1937–1947, inv. č. 4, rukopis, nestr.

³⁰⁹ Hanuš Thein, *Vzpomínky na Rakovnickou operu*, in: Jaroslav Janata (ed.), *Ochotnické divadlo Rakovník 1812-1972*, Rakovník 1972, str. 52-53.

³¹⁰ SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, c) pamětní, Pamětní kniha spolku (1861) 1862–1951, inv. č. 6, rukopis, nestr.

skladateli Dvořákovi při výročí jeho smrti. Nakonec se členové spolku rozhodli kvůli nedostatku času na zkoušení pro jednodušší Hubičku. Premiéra ale i přes obtíže nakonec dopadla obstojně. Zkoušky na premiéru by se daly přirovnat k závodu o čas a stejně tak i všechny reprízy, kdy bylo uvedeno přesně 25 představení za pouhé 4,5 měsíce.³¹¹

Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák ovšem nikdy neměl v úmyslu na výročí skladatele Dvořáka zapomenout a hned po derniéře Hubičky se začalo s přípravami opery *Rusalka*. Její uvedení se ovšem setkalo s nečekanými překážkami. Opera měla být uvedena již v září roku 1944 jako sté představení Rakovnické opery, ale v té době bylo nemožné vystupovat na divadelním jevišti, takže skutečná premiéra v kostýmech, v divadelním provedení a s kulisami směla proběhnout až 26. 12. 1944. Zpočátku byly některé nacvičené árie z opery uvedené pouze během koncertního představení bez kostýmů a bez hereckých projevů a po dlouhém a obtížném vyjednávání bylo spolku povoleno uvést jakýsi průřez operou v kostýmech a s kulisami od architekta Vopršala.³¹²

Rusalka se i nadále nesla v neklidném duchu. V roce 1945 spolek předvedl ještě několik repríz tzv. průřezu operou, kdy poslední rakovnická repríza 4. 3. musela být dokonce v půlce přerušena, kvůli vyhlášení generálního poplachu, jak již bylo řečeno výše.³¹³ Na závěr se však přeci jen podařilo *Rusalku* uvést jako sté vystoupení Rakovnické opery, a to 15. 1. 1945.³¹⁴ Na tomto představení byly sice nadále zakázané doprovodné sbory, opera byla přerušována zhasínajícím světlem nebo zvukem sirén, ale i tak zpěváci *Rusalku* úspěšně dozpívali.³¹⁵

Se vsí krásou a noblesou byla opět uvedena opera *Prodaná nevěsta* po osvobození 19. a 20. 5. 1945, kdy se na jednom z vystoupení dokonce znovu objevil pan Hanuš Thein, který se vrátil z koncentračního tábora v Terezíně.³¹⁶ Konečně se Hanuš Thein nemusel schovávat před Němci za anonymitu a mohl rakovnickému pěveckému souboru hrdě pomáhat pod svým vlastním jménem a zcela veřejně. Později dokonce napsal, že z pochopitelných důvodů na čas okupace nevzpomíná s oblibou, ale na

³¹¹ František Fencl, *Historie pěvecko-hudebního spolku Vítězslav Novák v Rakovníku a Rakovnické opery I*. Knihovna SOKA Rakovník, sign. D 6821 R, Rakovník 1987, strojopis, str. 160.

³¹² SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, c) pamětní, Pamětní kniha spolku (1861) 1862–1951, inv. č. 6, rukopis, nestr.

³¹³ Bombardování Drážďan

³¹⁴ SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, c) pamětní, Pamětní kniha spolku (1861) 1862–1951, inv. č. 6, rukopis, nestr.

³¹⁵ SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, a) správní, Zápisy ze schůzí valných hromad a výboru 1937–1947, inv. č. 4, rukopis, nestr.

³¹⁶ SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, c) pamětní, Pamětní kniha spolku (1861) 1862–1951, inv. č. 6, rukopis, nestr.

spolupráci s Pěvecko-hudebním spolkem Vítězslav Novák bude vždy vzpomínat „upřímně rád“.³¹⁷

Rakovnická opera byla během celé okupace hlavní oporou kulturního života v Rakovníku a okolí. Členové si již od počátku Rakovnické opery svědomitě vybírali především díla českých skladatelů a pokud možno taková, která podporovala české vlastenectví. Operní představení byla jednou z mála možností, jak se lidé mohli svobodně shromažďovat a třeba se i hudebně vzdělávat. Okupační operní představení byla také ohromným lákadlem pro místní mládež, která jen nerada vynechala některé vystoupení, a to členové spolku považovali za svůj největší úspěch. Zájem mladší generace o hudbu ovšem nebyl zásluhou pouze Rakovnické opery, ale také Městské hudební školy, která prostřednictvím učitelů vzbuzovala v dětech lásku k tradiční české hudbě již ve školním věku.

6. 3. Poslední léta Rakovnické opery

V roce 1946 se začala připravovat mimo jiné opera *Lazebník sevillský* (Gioacchino Rossini), a to na doporučení Hanuše Theina, nyní opět umělce Národního divadla. Na premiéře také většinu hlavních rolí obsadili pěvci z Národního divadla, Thein byl hlavním režisérem a premiéra proběhla 22. 2. 1946.³¹⁸ Až v obnoveném silvestrovském představení se objevili především rakovničtí zpěváci bez pražské výpomoci.³¹⁹ Druhou operou, která provázela rok 1946, byla Dvořákova *Rusalka*. V předchozím roce měla *Rusalka* velký úspěch už jako tzv. průřez operou a nyní se divákům předvedla v plném pohádkovém provedení. Zapojily se všechny sbory, baletní soubor, zpěváci měli kostýmy a pan Jiří Vopršal vytvořil perfektní kulisy. Premiéra *Rusalky* v plném provedení proběhla 13. 4. 1946.³²⁰ Několik členek spolku 28. 8. uskutečnilo veřejnou peněžní sbírku ve prospěch Rakovnické opery a všichni byli mile překvapení, když tato akce vynesla pro spolek celých 29000Kč, což vyjádřilo obrovskou podporu publika k nastudování nové opery.³²¹ Spolek nastudoval ještě jednu

³¹⁷ Hanuš Thein, *Vzpomínka na Rakovnickou operu*, in: Jaroslav Janata (ed.), *Ochotnické divadlo Rakovník 1812-1972*, Rakovník 1972, str. 52-53.

³¹⁸ SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, a) správní, Zápisy ze schůzí valných hromad a výboru 1937–1947, inv. č. 4, rukopis, nestr.

³¹⁹ SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, c) pamětní, Pamětní kniha spolku (1861) 1862–1951, inv. č. 6, rukopis, nestr.

³²⁰ Tamtéž, nestr.

³²¹ Do finanční tísně se spolek dostal především proto, že jej po osvobození nemohli podporovat žádné podniky nebo majetnější sponzoři, nikdo již nechtěl vystupovat zadarmo, několik členů orchestru Rakovník opustilo, takže se za ně musela hledat placená náhrada, atd.

operu během roku 1946, tentokrát šlo o Jakobína od skladatele Antonína Dvořáka.³²² Představení se aktivně zúčastnila i Městská hudební škola, kdy děti ve hře představovalo 30 žáků hudební školy. Premiéra Jakobína následně proběhla 28. 10. 1946. Představení mělo obrovský úspěch a na všechny reprízy bylo vždy vyprodáno. Repríza opery Jakobín z 12. 4. 1947 se posléze stala 150. operním představením rakovnických ochotníků.³²³

V roce 1947 až do prázdnin se pouze opakovaly již nastudované opery, ale po prázdninách se dirigentu Zdeňku Tomášovi konečně podařilo sehnat notový materiál ke studiu Bizetovy opery Carmen. Neuvěřitelně rychle se souborům podařilo vše secvičit a premiéra tak mohla proběhnout již 1. 11. 1947.³²⁴ Opera Carmen nakonec byla tak oblíbená, že v roce 1948 spolek chtěl jezdit do okolních měst pouze s představením Carmen. Ovšem účinkující měli vypůjčené kostýmy z pražského Národního divadla a to brzy chtělo své kostýmy zpět, takže zbylá představení byl Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák nucen zrušit.³²⁵

Rakovnická opera však nezhálela a okamžitě začala zkoušet tři nové kusy. Aidu od Giuseppe Verdiho, Polskou krev od Oskara Nedbala a nakonec Bohému Giacoma Pucciniho. Ve stejném roce bylo na valné hromadě dohodnuto, že bude pro Rakovnickou operu zvolen pro následující roky samostatný správní výbor. Ale až na valné hromadě 25. 1. 1950 byl odhlasován „Jednací řád operního odboru Pěvecko-hudebního spolku Vítězslav Novák v Rakovníku“, jenž upravoval vedení a podmínky činnosti Rakovnické opery.³²⁶

Opereta Polská krev měla i přes jisté problémy při zkouškách premiéru 27. 3. 1948.³²⁷ Spolek uspořádal i několik repríz v Rakovníku a v okolí, ale na četné požadavky se muselo odpovědět záporně, neboť musel být navrácen notový materiál, tzv. universum. Již během repríz se spolek připravoval na premiéru opery Aida, která nakonec byla uvedena již 19. 6.³²⁸ Před premiérou se pro inspiraci někteří členové spolku zajeli podívat na představení Aidy v Národním divadle v Praze. S představením

³²² SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, a) správní, Zápisy ze schůzí valných hromad a výboru 1937–1947, inv. č. 4, rukopis, nestr.

³²³ SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, c) pamětní, Pamětní kniha spolku (1861) 1862–1951, inv. č. 6, rukopis, nestr.

³²⁴ Tamtéž, nestr.

³²⁵ František Fencel, *Historie pěvecko-hudebního spolku Vítězslav Novák v Rakovníku a Rakovnické opery II*. Knihovna SOKA Rakovník, sign. D 682II R, Rakovník 1987, strojopis, str. 190.

³²⁶ Tamtéž, str. 202–215.

³²⁷ SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, c) pamětní, Pamětní kniha spolku (1861) 1862–1951, inv. č. 6, rukopis, nestr.

³²⁸ Tamtéž, nestr.

Aida spolek jel dokonce 26. 9. do Teplic, a to se opeře v provedení rakovnických ochotníků stalo osudným. Při cestě zpět došlo ke ztrátě a poškození některých kulis, takže se Aida již nemohla opakovat. Na tento popud však byl zřízen sklad pro kulisy, šatna pro kostýmy a obnoven archiv pro notový materiál.³²⁹

Poslední operou nastudovanou v roce 1948 byla Bohéma. Spolek začal zkoušet v říjnu a premiéra proběhla již 18. 11.³³⁰ Kvůli nedostatku času byla opera špatně secvičená, premiéra neměla žádný valný úspěch stejně jako několik repríz, a proto se vedení rozhodlo nezařadit ji do programu na následující rok, a dokonce odmítlo i několik zájezdů do okolních měst.³³¹

V roce 1949 se Rakovnická opera chystala svému publiku představit další Pucciniho operu *Italka* v Alžíru. Protože se však měly v tomto roce slavit 125. narozeniny Bedřicha Smetany, od zkoušek na novou operu spolek upustil a věnoval se přípravám na oslavu.³³² Až v říjnu tohoto roku se začala zkoušet nová opera a to Eugen Oněgin od Petra Iljiče Čajkovského. Premiéra byla uvedena až 10. 12., ale bohužel se již začal projevovat nový vkus publika a opera se nedočkala takového uznání, na které byla zvyklá.³³³

Eugen Oněgin byl sice na programu Rakovnické opery ještě další rok, stejně jako vždy úspěšná *Prodaná nevěsta*, ale i tak se začalo zkoušet nové představení. Dne 27. 5. proběhla premiéra Kovařovicovy opery *Na starém bělidle*. František Fencel ve své *Historii* polemizuje, zda to bylo jarním počasím nebo pro publikum nezajímavým námětem, že ani tahle opera neměla takový úspěch, jaký soubor očekával.³³⁴

Ovšem pravdou je, že opera do dalších let již neměla žádnou valnou budoucnost. Po nastolení komunistického režimu se měla opera stát nepopulárním druhem zábavy, nově měl být oblíbenější především sborový zpěv lidových písní, které jsou blízké každému. Naopak opera nebo orchestrální hudba byla v době socialistického realismu vnímána jako příliš složitá a náročná pro pracujícího člověka.³³⁵ Právě proto je

³²⁹ František Fencel, *Historie pěvecko-hudebního spolku Vítězslav Novák v Rakovníku a Rakovnické opery II*. Knihovna SOkA Rakovník, sign. D 682II R, Rakovník 1987, strojopis, str. 360.

³³⁰ SOkA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, c) pamětní, Pamětní kniha spolku (1861) 1862–1951, inv. č. 6, rukopis, nestr.

³³¹ František Fencel, *Historie pěvecko-hudebního spolku Vítězslav Novák v Rakovníku a Rakovnické opery II*. Knihovna SOkA Rakovník, sign. D 682II R, Rakovník 1987, strojopis, str. 363.

³³² SOkA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, c) pamětní, Pamětní kniha spolku (1861) 1862–1951, inv. č. 6, rukopis, nestr.

³³³ Tamtéž, nestr.

³³⁴ František Fencel, *Historie pěvecko-hudebního spolku Vítězslav Novák v Rakovníku a Rakovnické opery II*. Knihovna SOkA Rakovník, sign. D 682II R, Rakovník 1987, strojopis, str. 211.

³³⁵ Jiří Knapík, *Kdo byl kdo v naší kulturní politice 1948-1953*, Praha 2002.

zajímavé, že se v tomto období držela při životě hlavně Rakovnická opera a ne sbory pěveckého spolku, i když se spolek v roce 1948 ocitl pod dohledem akčního výboru a následně se do vedení spolku dostali bývalí členové výboru. Dokonce v roce 1951 po včlenění do ROH Rakony existenci kdysi slavného spolku reprezentovala až na výjimky výhradně Rakovnická opera. Dalším zajímavým postřehem je, že se po druhé světové válce do repertoáru opery dostala mnohem více díla zahraničních autorů, což přetrvalo až do jejího zániku, tedy do období komunismu. Sice i nadále převažovali čeští skladatelé, ale objevila se i díla italských, francouzských autorů i rakouského skladatele.

Rakovnická opera v roce 1950 poprvé ve své historii vyjela až do Českých Budějovic, kde původně měla odehrát dvě představení *Prodané nevěsty* a jednou Eugena Oněgina. Budějovičtí však v té době sami uváděli operní představení *Prodané nevěsty* a nechtěli, aby si oba soubory navzájem konkurovaly. Takže se rakovnický spolek po příjezdu do Budějovic dozvěděl, že místo třech vystoupení ho mělo čekat pouze jediné. Členové spolku nakonec odehráli dvakrát představení Eugena Oněgina. Budějovičtí pořadatelé ovšem na tento ústupek doplatili, neboť se zavázali uhradit spolku sumu, jakou očekával ze všech tří představení. Z představení Eugena Oněgina ovšem takový výnos nebyl, navíc divadlo muselo vrátit peníze z předprodeje na *Prodanou nevěstu*, takže vyšla budějovické Rakovnická opera celkem draho.³³⁶

Ještě v roce 1950 se začalo s nácviem nové opery, Smetanovy *Libuše*, která měla být uvedena jako oslava desetileté existence Rakovnické opery. První představení ovšem mohli diváci shlédnout až v roce 1951.³³⁷ V tomto roce Rakovnická opera uvedla ještě dvě melodramata, a to *Námluvy Pelopovy* a *Smír Tantalův*.³³⁸

K nastudování opery *Libuše* se přistupovalo s největší pílí. Jedná se přeci jen o všem známé dílo, které mělo v lidech bezpochyby probudit národní cítění, tudíž během studia nesmělo dojít k žádné chybě, ba dokonce ani k úpravám takříkajíc na tělo. Již při zkouškách se mezi členy Pěvecko-hudebního spolku Vítězslav Novák objevilo několik odborníků z pražského Národního divadla, mimo jiné baletní mistr Robert Braun. Kvůli

³³⁶ František Fencel, *Historie pěvecko-hudebního spolku Vítězslav Novák v Rakovníku a Rakovnické opery II*. Knihovna SOKA Rakovník, sign. D 682II R, Rakovník 1987, strojopis, str. 208-215.

³³⁷ SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, c) pamětní, Pamětní kniha spolku (1861) 1862–1951, inv. č. 6, rukopis, nestr.

³³⁸ Hudba - Zdeněk Fibich, slovo - Jaroslav Vrchlický. Obě melodramata byla nastudována ve spolupráci s Divadelní ochotnickou jednotou Tyl.

pražským hostům se ovšem nemohlo zkoušet podle zaběhlých zvyků a kvůli komplikacím s dojezdy na zkoušky se premiéra odložila až na 6. 2. 1951.³³⁹

V roce 1951 se pěvecký spolek společně se svým odborem Rakovnické opery včlenil do závodního klubu Rakona. Rakovnická opera se zavázala slibem důstojné spolupráce se závodem a svůj slib dodržovala, jak mohla. Zpočátku začala jezdit na mnohem více zájezdů a reprezentovat tak vedení v Rakoně. Ovšem nadšení brzy polevilo, projevil se nedostatek mladé síly v řadách spolku, takže secvičit nové představení začalo být stále těžší. Publikum se pomalu přestalo o operu zajímat, a to zapříčinilo její definitivní konec za pouhých 11 let pod vedením Rakony.³⁴⁰

Ještě v roce 1952 operní soubor nezháležel a plánoval studium tří nových a vcelku obtížných oper. Jednalo se o Psohlavce od Karla Kovařovice, Šárku od Zdeňka Fibicha a Rodinu Tarasovu od Dmitrije Kabalevského. Přípravy na první operu Psohlavci byly velmi nesnadné, protože se musel upravit sál v Tylově domě, což způsobilo, že si účinkující nemohli nacvičit vystoupení na jevišti. I přes obtíže se zkoušením a přípravami, ale dopadla premiéra 12. 2. 1952 dobře, stejně jako ostatní reprízy. Na reprízu do Loun³⁴¹ dokonce přijeli členové pražského Hlaholu a celé vystoupení nahráli na magnetofon. Nahrávku později poskytli Rakovnické opeře a ta jí využila k osobní kritice a následnému studiu.³⁴²

Druhou operou v tomto roce byla Fibichova Šárka,³⁴³ která i přes svůj poutavý námět již nevzbuzovala takový ohlas u publika a byla uvedena pouze třikrát.³⁴⁴ A nejspíš tímto představením byl předznamenán brzký konec Rakovnické opery.

„V podzimním období 1952 se připravovala opera Rodina Tarasova od D. B. Kabalevského. Podle Gorbatovova románu *‘Nepokoření’*, libreto upravil S. Cenin, přeložil Dr. Rud. Vonásek.“³⁴⁵ Premiéra opery s opět velmi náročnou přípravou proběhla 7. 11. 1952 a opět bez většího úspěchu.³⁴⁶

Následující rok soubor nově nastudoval pouze operetu Netopýr od Johanna Strausse a po letech obnovil opery Rusalka a Čert a Káča, kterými se spolek zřejmě snažil pozvednout svou pohasínající slávu. Opereta Netopýr jako nový námět pro

³³⁹ František Fencel, *Historie pěvecko-hudebního spolku Vítězslav Novák v Rakovníku a Rakovnické opery II*. Knihovna SOkA Rakovník, sign. D 682II R, Rakovník 1987, strojopis, str. 208-225.

³⁴⁰ Tamtéž.

³⁴¹ 2. 3. 1952. Tamtéž, str. 247.

³⁴² Tamtéž, str. 226-239.

³⁴³ Premiéra - 9. 7. 1952. Tamtéž, str. 249.

³⁴⁴ Tamtéž, str. 249.

³⁴⁵ Tamtéž, str. 250.

³⁴⁶ Tamtéž, str. 250.

Rakovnickou operu byla dlouho projednávána, protože podle soudobých odborníků nedostatečně poukazovala na faleš kapitalistické společnosti, a tudíž byla málo poučná pro soudobou společnost. Nakonec byl před premiérou v rozhlase přečten referát, který operetu v tomto smyslu vysvětlil. Bez referátu by spolek operetu nejspíše vůbec nemohl uvést. První představení proběhlo dne 11. 7. 1953, ovšem účinkující ji sehráli pouze dvakrát.³⁴⁷

V roce 1953 se také Rakovnická opera zúčastnila soutěže Lidové umělecké tvořivosti v Praze.³⁴⁸ Při této příležitosti Rakovnická opera předvedla dvě představení Prodané nevěsty. Na večerním představení se dokonce v hledišti objevil prezident Antonín Zápotocký s manželkou a ministr Zdeněk Nejedlý. Na konci představení oba pánové vystoupili na jeviště a osobně pogratalovali účinkujícím za skvělé výkony.³⁴⁹

Následující roky už pro operu nejsou nijak slavné. Po roční pauze začal soubor nacvičovat novou operu Radúz a Mahulena od Josefa Suka, která měla premiéru 9. 4. 1955. Následovala opět dvouletá odmlka a teprve 26. 12. 1957 proběhla premiéra komické zpěvohry Fra Diavolo od skladatele Daniela Aubera. V roce 1958 se Rakovnická opera ještě naposledy pokusila navázat na trilogii z roku 1951 (Námluvy Pelopovy, Smír Tantalův) a secvičila závěrečnou část trilogie Smrt Hippodamie. Toto představení bylo realizováno stejně jako dvě předešlé části ve spolupráci s Divadelní ochotnickou jednotou Tyl a také se stalo poslední akcí Rakovnické opery v Rakovníku.³⁵⁰

V roce 1959 byla ještě Rakovnická opera pozvána do Chebu, kde předvedla dvakrát kdysi slavnou rakovnickou inscenaci opery Rusalka, ale to bylo také úplně poslední představení rakovnického operního souboru před definitivním rozpadem spolku.³⁵¹

Nakonec po delším období nečinnosti ROH Rakona svolala výborovou schůzi, na které se projednala definitivní likvidace Rakovnické opery a následné rozdělení majetku nashromážděného operou za dlouhá léta. Rozpad Rakovnické opery znamenal i definitivní konec pro celý Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák. K rozpadu se výbor rozhodl na schůzi dne 14. 6. 1962.³⁵²

³⁴⁷ Tamtéž, str. 252.

³⁴⁸ 14. - 25. října. Tamtéž, 256-257.

³⁴⁹ Tamtéž, str. 255.

³⁵⁰ Tamtéž, str. 259-262.

³⁵¹ Tamtéž, str. 267.

³⁵² Tamtéž, str. 336.

6. 4. Zájezdy Rakovnické opery (1940-1960)

Rakovnická opera uskutečnila za celou dobu své existence celkem 222 zájezdů do 60 okolních měst a vesnic,³⁵³ ale i do velmi vzdálených míst jako jsou například České Budějovice, Cheb, Rumburk a Hradec Králové. Zájezdy byly podle paměti některých účinkujících velmi náročné kvůli velkému množství rekvizit a kostýmů, které bylo nutné dopravit do cílového města. Také bylo nutné organizovaně dovézt do hostujícího divadla účinkující. Například Milan Daniel ve svém článku o opeře píše, že jednou se svými spolužáky dokonce musel jet na představení na korbě nákladního automobilu společně s rekvizitami.³⁵⁴ Rakovnická opera se však díky zájezdům do okolí proslavila a obhájila tak rakovnickým titul hudebně a pěvecky vyspělého města.³⁵⁵ Nezanedbatelný byl i finanční přínos zájezdů. Většinou se členové souboru snažili zajistit v každém hostujícím městě dvě představení, aby se zájezd co nejvíce vyplatil. Zároveň se rakovničtí zpěváci alespoň částečně zasloužili o zachování české kultury ve válečných letech a i po válce přispěli k jejímu rozvoji a šíření. Rakovnická ochotnická opera byla pro všechny diváky něčím jiným, novým a zajímavým. Předváděla díla slavných skladatelů na profesionální úrovni, nabízela svým příznivcům zážitky vizuální, požitek ze skvěle secvičeného orchestru, výborně zvládnutých sborů a z bezvadných výkonů sólistů. Rakovnická opera byla ve své době úspěšná a mezi publikem žádaná, ovšem doplatila na proměnu doby, kdy vznešená operní hudba přestala být pro společnost populární a zároveň mladí, které by spolek tak rád přijal do svých řad, měli již jiné zájmy, než zpívat na jevišti například Smetanovu Prodanou nevěstu.

Operní soubor tedy nemilosrdně stárnul, mladí nepřicházeli a v době, kdy režim doporučoval spíše tradiční lidové písně, mladí naopak vyhledávali moderní hudbu nejlépe ovlivněnou západem, Rakovnická opera přestala v Rakovníku vystupovat, nejezdila na zájezdy a v roce 1962 byla definitivně ukončena její činnost.

Smetanova Prodaná nevěsta byla vůbec první opera, kterou rakovničtí zpěváci uvedli na jevišti již pod svým novým názvem Rakovnická opera. Už před oficiálním založením Rakovnické opery patřila Prodaná nevěsta k nejoblíbenějším inscenacím spolku a vždy byla velmi žádaná i v okolních městech. A právě při realizaci této opery

³⁵³ Ladislav Mička, *Kulturní tvář Rakovnicka II. část*, Rakovník 1979, str. 246.

³⁵⁴ Milan Daniel, *Rakovnická opera a studenti Wintrova gymnázia*, in: Zdeněk Brůžek - Tomáš Bednařík - Jaroslav Černý - Jaroslava Pechová - Libuše Skoupá - Eliška Voříšková (edd.), *Reálka - gymnázium 1833-1983*, Rakovník 1983, str. 114-116.

³⁵⁵ „...Rakovnické regio, rakovnický kraj, o němž celém jistě platí dávný Kampanův anagramm *Rakona canora – Rakovník zpěvný*“ (Antonín Lhota, *Rakovnicko českému životu hudebnímu*, Rakovník 1940, str. 3.)

si vedení spolku uvědomilo, že je mnohem výhodnější některou z repríz provedených v Rakovníku určit pro nejbližší vesnice, kdy obecnstvo přijíždělo hromadně objednaným autobusem a po představení se stejným způsobem dostalo domů. Pro spolek bylo finančně výhodnější zaplatit zmíněný autobus, než postupně objíždět všechny vesničky, které se zajímaly o představení. Tento způsob byl využíván až do zániku opery.

Opera *Prodaná nevěsta* tedy byla dílem, které se v Rakovníku dočkalo nejvíce repríz a zájezdů. Během existence celého spolku a nejen Rakovnické opery byla několikrát obnovena a vždy měla ohromný úspěch. Poprvé s prodanou nevěstou Rakovnická opera na zájezd vyjela 28. 2. 1942 do Mutějovic. Pro členy souboru bylo největším vyznamenáním představení v Praze, kam s *Prodanou operou* vyjeli 11. 3. 1942 na představení do Uranie, 14. a 15. 8. 1943 v divadle na Vinohradech a nakonec se 25. 10. 1953 zúčastnili soutěže Lidové umělecké tvořivosti v Praze, což bylo i poslední představení *Prodané nevěsty* mimo Rakovník. Soubor velmi rád zpíval také na Krakovci,³⁵⁶ kde se představení odehrávalo na provizorním pódiu přímo pod zříceninou hradu. Dále byla *Prodaná nevěsta* během let 1942 až 1953 uvedena na Kladně, v Berouně, Mostě, Lounech, Lužné, Chýši, Lokti, Trutnově, Opočnu, Novém Strašecí, Chomutově, Jičíně, Nymburku, Rumburku, Olešné, Brandýse nad Labem, Hrádku, Žatci a Kolíně. Představení mělo proběhnout i v Českých Budějovicích 26. 11. 1950, ale protože místní zpěváci zrovna také uváděli *Prodanou nevěstu*, jak již bylo řečeno, takže představení bylo zrušeno a Rakovnická opera místo *Prodané nevěsty* odehrála dvakrát Eugena Oněgina.

Hned v roce 1943 rakovnický operní soubor secvičil operu *Dalibor* opět od Bedřicha Smetany. *Dalibor* sice vzbudil mezi svými posluchači kladný ohlas, ale zřejmě ne takový jako *Prodaná nevěsta*, neboť byl na zájezdech uváděn pouze během roku 1943 a mimo reprízy v Rakovníku představení proběhlo v Berouně, Mutějovicích, Novém Strašecí, Hořovicích, Praze a na Kladně.

Stejně jako u opery *Dalibor* probíhaly zájezdy pouze během jednoho roku u většiny dalších oper. Například v roce 1944 soubor jel do Kněževsi, Berouna, Loun, Libušína a na Křívoklát s inscenací opery *Hubička*. Dále v roce 1947 rakovničtí zpěváci předvedli operu *Jakobín* v Berouně, Jesenici, Hořovicích, Chomutově a na Krakovci.

³⁵⁶ *Prodaná nevěsta* na Krakovci - 6. 7. 1945, 4. 7. 1949.

Následující rok 1948 Rakovnická opera secvičila hned několik operních představení, mezi které patřila Carmen uvedená mimo Rakovník i v Žatci, Slaném a Chomutově. Mohlo by se zdát, že opera měla menší úspěch a že nebyla tolik žádaná, ale opak je pravdou. Rakovničtí museli vrátit vypůjčené kostýmy do Prahy a ostatní zájezdy například do Berouna, Karlových Varů, Mariánských Lázní a Chebu se musely narychlo odřeknout. V roce 1948 spolek secvičil ještě Polskou krev a Aidu, ale obě skladby se hrály pouze v jednom hostujícím městě. Polská krev byla uvedena 18. 4. a 25. 4. na Kladně a Aida 26. 9. v Teplicích, což bylo vůbec poslední představení Aidy.

Opera Na starém bělidle nikdy nedosáhla žádného většího ohlasu, a proto není čemu se divit, když byla přizvána pouze na jedno vystoupení 4. 7. 1950 na Krakovec, což nakonec bylo i poslední vystoupení Rakovnické opery pod hradem Krakovec. Dále v roce 1951 na zájezdech byla představena opět tři díla, a to Libuše, Námluvy Pelopovy a Smír Tantalův. S těmito představeními spolek během celého roku dojel do Loun, Chomutova, Jičína, Děčína, Lokte a na Křivoklát. Ještě v roce 1952 byla uvedena ve dvou hostujících městech, Lounech a Hradci Králové, opera Psohlavci. Z opery Psohlavci dokonce získali rakovničtí zvukový záznam, který v Lounech pořídili členové spolku Hlahol.

U několika výjimek se stalo, že se představení protáhla až do dalšího roku, jako tomu bylo v letech 1946-1947 u Lazebníka sevillského (Chomutov, Slaný, Hořovice, Most) nebo u Eugena Oněgina v letech 1949-1950 (Nové Strašecí, Praha, Žatec, Loket, České Budějovice a Jičín).

A na úplný závěr je nutné zmínit Dvořákovu Rusalku, která byla secvičená už v roce 1946, kdy soubor zavítal 27. 5. do Berouna, 28. 5. do Mostu a 15. 6. do Slaného. Ačkoli opera nikdy nebyla tolik úspěšná jako Prodaná nevěsta, členové souboru vsadili nakonec právě na Rusalku. Chtěli skrze tuto operu nejspíše dokázat, že jsou výborní zpěváci a nezaslouží si likvidaci svého spolku, protože právě Rusalku nastudovali ještě jednou v roce 1959, a dokonce s ní vyjeli až do Chebu. Zde proběhlo 19. 11. poslední vystoupení v historii Rakovnické opery.

7. Rakovnická filharmonie

V 70. letech 19. století se do popředí zájmu české společnosti dostává hudba operní, ale i orchestrální a střídá tak na pomyslném trůnu české hudby zpěv sborový, který však i nadále vytvářel důležitou složku české kultury.³⁵⁷ V Rakovníku se ale místní hudebníci odhodlali k založení vlastního orchestru mnohem později a o rozvoj po roce 1940 se výrazně zasloužila Rakovnická opera, která nutně potřebovala na svá představení vlastní orchestr. Pozdější doba založení ovšem ničemu neškodí a Rakovnická filharmonie se do zániku spolku stihla proslavit jako součást opery i samostatně. Dokonce i Česká filharmonie vznikla až v roce 1901 po stávce orchestru Národního divadla.³⁵⁸

Jakmile se Pěvecko-hudební spolek začal věnovat operní tvorbě, všichni členové spolku, ale i diváci na představení, negativně vnímali absenci domácího orchestru. První opery byly doprovázené pouze klavírem a jako druhý krok se členové uchýlili k sestavení amatérského nečlenského orchestru často za účasti členů orchestru z jiných sousedních měst. V roce 1905 se sice Josef Omáčka pokusil o založení rakovnického orchestru čistě z domácích zdrojů, ale kvůli nedbalosti seskupených členů se orchestr hned po koncertě 8. 12. 1905 rozpadl. I tak ale šlo o celkem velký podnik, kdy se projektu účastnilo celkem 45 hudebníků a ke zmíněnému koncertu secvičili předeheru k Smetanovým operám *Libuše* a *Hubička*.³⁵⁹

Po první světové válce jakoby Josef Omáčka našel novou sílu k uskutečnění svého snu a především chtěl obnovit slavnou tradici pěveckého spolku v Rakovníku. Nejspíše hned po valné hromadě v roce 1919 založil Omáčka v rámci Pěvecko-hudebního spolku nový orchestr. Svědčí o tom i zpěvácká činnost v letech 1920 až 1922, kdy se Omáčka údajně věnoval více svému orchestru, než zpěvákům.³⁶⁰

První koncert, kterého se nový orchestr zúčastnil, proběhl 4. 2. 1920, kdy doprovázelo zpěv smíšeného sboru Pěvecko-hudebního spolku dalších 60 členů nového orchestru.³⁶¹ Na plakátech, které oznamovaly druhý koncert orchestru naplánovaný na

³⁵⁷ Jaroslav Marek, *Česká moderní kultura*, Praha 1998, str. 156-158.

³⁵⁸ Jan Dostál, *Dějiny hudby na lidových školách umění*, Praha 1967.

³⁵⁹ František Fencel, *Historie pěvecko-hudebního spolku Vítězslav Novák v Rakovníku a Rakovnické opery I*. Knihovna SOKA Rakovník, sign. D 6821 R, Rakovník 1987, strojopis, str. 54.

³⁶⁰ SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, c) pamětní, Pamětní kniha spolku (1861) 1862–1951, inv. č. 6, rukopis, nestr.

³⁶¹ SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, a) správní, Zápisy ze schůzí valných hromad a výboru 1906–1937, inv. č. 3, rukopis, nestr.

den 16. 5. 1920, již byl nově založený orchestr označen jako Rakovnická filharmonie. Následující rok proběhly hned tři další samostatné koncerty filharmonie.³⁶²

Rakovnická filharmonie doplatila na sníženou aktivitu členů celého pěveckého spolku a prakticky se rozpadla v těžkém období mezi lety 1926 a 1927, kdy spolek pozastavil svou činnost a nekonaly se ani zpěvácké zkoušky. Již v roce 1929 se Pěvecko-hudební spolek za obrovské podpory jednatele Karla Lukeše opět postavil na nohy a snažil se obnovit i Rakovnickou filharmonii.³⁶³ Pro zkoušky se na valné hromadě podařilo zajistit pronájem Sokolovny a díky tomu se rehabilitace orchestru s velkou pomocí sbormistra Hampla podařila. Rakovnická filharmonie se ještě téhož roku představila v plné síle svých 65 členů.³⁶⁴

V roce 1932 se Rakovnická filharmonie stala spásou celého spolku, kdy jako jediná secvičila okázalé představení, kterým 4. 6. oslavila 70. výročí existence Pěvecko-hudebního spolku Vítězslav Novák.³⁶⁵ „*Provedena byla Smetanova předehra k 'Tajemství', Fibichova selanka 'V podvečer' a Dvořákova symfonie E moll 'Z nového světa'. Tedy vesměs díla kladoucí vysoké požadavky. A naše filharmonie obstála skvěle. Dostavilo se ovoce pilné a svědomité šestiměsíční práce.*“³⁶⁶

Bohužel následující roky se nezájem zpěváků o zkoušky dostal i mezi členy filharmonie. Ta se na celé roky odmlčela a kvůli úbytku smyčcových hráčů hrozil v roce 1934 úplný rozpad Rakovnické filharmonie. Zánik tělesa se sice podařilo zažehnat, ale i tak se žádné velké představení nekonalo, a dokonce zkoušky byly spíše vzácností. Až v roce 1939 do města Rakovníka přišel hudební nadšenec a absolvent pražské konzervatoře Zdeněk Tomáš.³⁶⁷

Spolek samozřejmě hudebníka takového kalibru nenechal stát stranou a brzy jej přijal za svého. Zdeněk Tomáš se téměř okamžitě začal zajímat o Rakovnickou filharmonii, v té době v troskách, ale díky jeho nadšení a péči členů filharmonie se podařilo slavnou odnož rakovnického hudebního spolku, i přes nepřízeň doby,

³⁶² 13. 2.; 6. 3.; 3. 4. SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, c) pamětní, Pamětní kniha spolku (1861) 1862–1951, inv. č. 6, rukopis, nestr.

³⁶³ Tamtéž, nestr.

³⁶⁴ SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, II. Spisový materiál, a) správní záležitosti, Jednatelské zprávy 1886–1943, inv. č. 1–6, rukopis, nestr.

³⁶⁵ Tamtéž, nestr.

³⁶⁶ František Fencel, *Historie pěvecko-hudebního spolku Vítězslav Novák v Rakovníku a Rakovnické opery I.* Knihovna SOKA Rakovník, sign. D 682I R, Rakovník 1987, strojopis, str. 118.

³⁶⁷ SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, a) správní, Zápisy ze schůzí valných hromad a výboru 1937–1947, inv. č. 4, rukopis, nestr.

obnovit.³⁶⁸ V čele Rakovnické filharmonie oficiálně stál Zdeněk Tomáš od 30. 3. 1940, kdy byl uspořádán vzpomínkový koncert na čestného člena, sbormistra Josefa Omáčku.³⁶⁹ V programu koncertu se objevily pouze skladby právě od Josefa Omáčky a také se po dlouhé době znovu představila obnovená Rakovnická filharmonie. První samostatný koncert po obnovení proběhl až 25. 3. 1941 samozřejmě pod vedením Zdeňka Tomáše.³⁷⁰

Následující roky se do popředí dostala především Rakovnická opera pod vedením Zdeňka Tomáše a Rakovnická filharmonie začala působit hlavně jako orchestr během představení Rakovnické opery.³⁷¹ S přípravou na operní představení měli všichni členové tolik práce, že nějaké samostatné vystoupení nepřicházelo v úvahu. Dalo by se tedy říci, že Rakovnická filharmonie částečně zanikla, anebo že se včlenila do Rakovnické opery jako její orchestr. Až v roce 1949 si Rakovnická filharmonie, uváděná již jako orchestr Rakovnické opery, opět přišla na své, když během oslav 125. narozenin Bedřicha Smetany uspořádala celkem šest samostatných koncertů. A hned v roce 1950 se orchestr samostatně zapojil do oslav družstva Budoucnost.³⁷²

Bohužel Rakovnická filharmonie nepřezila vstup do ROH Rakony. Již po odhlasování vstupu do závodu se orchestr rozpadl a téměř polovina muzikantů ze spolku odešla úplně. Pro další operní představení tak musel dirigent Zdeněk Tomáš shánět nové dobrovolníky. Nově sestavený soubor se ovšem již nejmenoval Rakovnická filharmonie a vystupoval pouze jako operní orchestr, bez pojmenování. I když se uspořádal nějaký samostatný koncert, vždy se mluvilo o orchestru Rakovnické opery z ROH Rakony.³⁷³

Významná událost rakovnický orchestr potkala v květnu roku 1952, kdy členové společně s pražským Hlaholem secvičili Dvořákovu baladu Svatební košile. Koncert měl být původně již 11. 5., ale kvůli nepřízní počasí byl zrušen necelou hodinu před vystoupením. Nakonec diváci úspěšné představení shlédli až 15. 5., a dokonce prý ne jeden divák naznačil, že bylo na co si počkat.³⁷⁴

³⁶⁸ SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, II. Spisový materiál, a) správní záležitosti, Jednatelské zprávy 1886-1943, inv. č. 1-6, rukopis, nestr.

³⁶⁹ SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, c) pamětní, Pamětní kniha spolku (1861) 1862–1951, inv. č. 6, rukopis, nestr.

³⁷⁰ Tamtéž, nestr.

³⁷¹ Tamtéž, nestr.

³⁷² Tamtéž, nestr.

³⁷³ František Fencel, *Historie pěvecko-hudebního spolku Vítězslav Novák v Rakovníku a Rakovnické opery II*. Knihovna SOKA Rakovník, sign. D 682II R, Rakovník 1987, strojopis.

³⁷⁴ Tamtéž, str. 248.

Někteří zbylí členové bývalé Rakovnické filharmonie, dále pouze jako symfonický orchestr Rakovnické opery, se dočkali společně s Rakovnickou operou likvidace spolku konečným rozhodnutím ze dne 14. 6. 1962. K obnovení opery ani filharmonie nikdy nedošlo.³⁷⁵

³⁷⁵ Tamtéž, str. 336.

Závěr

O českém národu se odnepaměti říká, že je to národ plný výborných muzikantů a zpěváků. Toto tvrzení čeští hudebníci ještě posílili v roce 1861 založením pražského pěveckého spolku Hlahol, což zvedlo vlnu zakládání menších regionálních zpěváckých spolků po celé zemi. Přímo o rakovnickém obyvatelstvu a jeho hudebním nadání se vyjadřuje již dvakrát zmíněný Kampanův anagram - Rakona canora, takže není divu, že i v královském městě Rakovník vznikla zpěvácká ochotnická společnost, která měla ovšem jako jedna z mála tak dlouhou a slavnou historii, samozřejmě kromě samotného pražského spolku Hlahol.

Ačkoli rakovnický Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák měl téměř stoletou tradici, ve svých řadách vchoval velké umělce a hudebníky své doby a v neposledním založil i velmi slavnou Rakovnickou operu, není dnes ani mezi rakovnickými obyvateli příliš známý, i když se nejedná o až tak vzdálenou minulost. Existence spolku je podle mého názoru pro Rakovník dodnes důležitá, neboť dodnes jsou ve městě četná pěvecká sdružení, která mohla mít prvotní inspiraci právě ve slavném spolku nebo jeho odnoži Rakovnické opeře. Pro město jako takové byl spolek významný hlavně tím, že udržoval kulturní tvář Rakovnicka vcelku na profesionální úrovni a také pro mladé nadšence pomohl založit první Městskou hudební školu. Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák byl v četných případech účasten nejen důležitých událostí ve městě, ale například i při financování výstavby Národního divadla. Členové spolku se tedy vždy snažili aktivně zúčastnit společenského a kulturního dění ve městě i v okolí, kdy přinášeli mezi milovníky dobré hudby především díla českých, často i místních (rakovnických) skladatelů, podporovali tak českou kulturu, český jazyk a určitě i v mnohých vzbudili celoživotní lásku k české hudbě. Rakovničtí hudebníci nejenže šířili českou hudbu, ale v těžkém válečném období se snažili svým uměním pozvednout morálku v okupovaných oblastech, kde českými lidovými písněmi povzbuzovali místní obyvatele a probouzeli v lidech i naději na lepší zítřek. Toto můžeme i dnes chápat jako největší přínos spolku.

Cílem první a druhé kapitoly diplomové práce bylo historické ukotvení, následující části práce jsou věnované už samotnému spolku. Věnovala jsem se historii Rakovnicka, abych čtenáři přiblížila situaci ve městě po celou dobu existence spolku. Nezaměřila jsem se striktně na léta 1862-1962, ale přiblížila jsem historii města už z doby před polovinou 19. století, abych lépe představila dobu, která předcházela vzniku sledovaného spolku. Dále jsem se zabývala historií spolkové legislativy od prvních

pravidel svazující cechy až po zákon o spolčování (O dobrovolných organizacích a shromážděních) vydaný v roce 1951, který nařídil včlenění jednotlivých spolků pod jednotící organizace. Bohužel mnohé spolky po tomto rozhodnutí zanikly. O částečném ukončení spolkové činnosti se dá mluvit i u Pěvecko-hudebního spolku Vítězslav Novák, kdy sbory spolku přestaly v roce 1951 téměř existovat, nevystupovaly a nezkoušely. Reputaci kdysi slavného spolku udržovala po včlenění do ROH Rakony pouze spolková odnož, Rakovnická opera.

Klíčové kapitoly jsou věnovány historii spolku, spolkové činnosti, Rakovnické opeře a Rakovnické filharmonii. Kapitola o historii spolku postupuje chronologicky a vyzdvihuje nejvýznamnější události v organizační správě spolku, zaznamenává příchod významných osobností spolku, ale i období nečinnosti. Zajímavé bylo sledovat, co za příčinu nedostatečné aktivity považovali kronikáři spolku a co z hlediska dobových událostí považujeme za logickou příčinu v dnešní době. Především v období komunistické éry vedení spolku považovalo lenost a nezájem mládeže o spolkový zpěv až za alarmující, kdežto dnes považujeme za rozumnější vysvětlení spíše, že soudobá mládež měla zkrátka již jiné, řekněme modernější, zájmy než sborový zpěv lidových písní ve spolku nebo dokonce operu. Činnost spolku je opět chronologicky popsána v následující kapitole diplomové práce, kde jsem musela vyzdvihnout i nejdůležitější počiny Rakovnické opery nebo Rakovnické filharmonie, kterým jsou věnované dvě poslední kapitoly, protože se během existence spolku mnohokrát stalo, že se veškerá aktivita členů zaměřila na operu nebo na filharmonii, takže by se v tomto případě jen obtížně dalo vyhnout tomu, že se některé, podle mého názoru, důležité informace v jednotlivých kapitolách opakují.

V posledních kapitolách práce se věnuji dvěma odborům spolku, které vznikly vždy z popudu významného a nadaného rakovnického hudebníka. Rakovnickou filharmonii založil v roce 1919, jak již bylo několikrát řečeno, Josef Omáčka, jeden z nejvýznamnějších sbormistrů ve spolku vůbec, ale Rakovnickou operu jako oficiální odbor spolku založil až v roce 1940 Zdeněk Tomáš. Do té doby se operní činnosti věnovali členové spolku bez nějakého konkrétního označení, které by naznačovalo existenci nové odnože. Takže rakovnický spolek se operní činnosti sice věnoval déle než orchestrální hudbě, ale jako Rakovnická opera začal soubor vystupovat až po roce 1940. Obě kapitoly rozebírají jak správní organizaci, tak činnosti spolkových odborů, vše chronologicky seřazeno. Za nejpřínosnější považuji podkapitolu analyzující zájezdovou činnost Rakovnické opery, která prokazuje, jak se opera proslavila po celé

zemi, kdy některá představení byla uvedena i ve velmi vzdálených městech (České Budějovice, Pardubice, Hradec Králové).

Cílem diplomové práce je stát se komplexní monografií rakovnického Pěvecko-hudebního spolku Vítězslav Novák, který svou historií a hudební tradicí předčil řadu svých příbuzných spolků v okolních městech. Byl ve své době jedním z nejstarších a díky Rakovnické opeře i nejznámějším zpěváckým sdružením v rakovnickém okrese. Spolek s tak bohatou historií a neobyčejně přínosnou činností nejen pro své mateřské město, ale i pro obyvatele z okolních měst, si bezpochyby nezaslouží, aby se na něj úplně zapomnělo a měl by existovat plnohodnotný text, který by dnešnímu čtenáři poskytl informace o slavném Pěvecko-hudebním spolku Vítězslav Novák nebo o Rakovnické opeře. Je nesporné, že by se dalo do tematiky rakovnického zpěváckého spolku určitě ponořit hlouběji nebo snad téma pojmout z úplně odlišného hlediska, ale přesto doufám, že úlohu plnohodnotné monografie bude tato diplomová práce plnit.

Prameny a literatura

Prameny:

SOA v Praze – Státní okresní archiv Rakovník

- fond Městský národní výbor Rakovník
 - Nejstarší kronika královského města Rakovník, inv. č. 183, rukopis.

- fond Rakovnická opera
 - neevidováno

- fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník
 - František Fencel, Historie pěvecko-hudebního spolku Vítězslav Novák v Rakovníku a Rakovnické opery I a II. Knihovna SOkA Rakovník, sign. D 682I R a D 682II R, Rakovník 1987, strojopis.

I. Knihy

a) správní

- Zápisy ze schůzí valných hromad a výboru 1862–1875, kniha 1, inv. č. 1.
- Zápisy ze schůzí valných hromad a výboru 1875–1884, kniha 2, inv. č. 2.
- Zápisy ze schůzí valných hromad a výboru 1906–1937, kniha 3, inv. č. 3.
- Zápisy ze schůzí valných hromad a výboru 1937–1947, kniha 4, inv. č. 4.

b) pamětní

- Pamětní kniha spolku (1861) 1862–1951, kniha 6, inv. č. 6.

II. Spisový materiál

a) správní záležitosti

- Jednatelské zprávy 1886–1943, karton 1, inv. č. 6.
- Písemnosti akčního výboru spolku 1948, karton 1, inv. č. 7.
- Stanovy 1914, 1948, karton 1, inv. č. 8.
- Pozvánky na schůze 1883-1951, karton 1, inv. č. 9.
- Materiály ke schůzím 1907–1951, karton 1, inv. č. 10.
- Zprávy o činnosti 1938–1952, karton 1, inv. č. 11.
- Korespondence vedení se členy 1884-1950, karton 1, inv. č. 12.

b) kulturní a zábavní činnost

- Záznamy o účasti členek spolku na zkouškách ženského sboru 1938–1942, karton 1, inv. č. 13.
- Pozvánky na akce pořádané spolkem 1865–1949, karton 2, inv. č. 14.

III. Dokumentace

- Novinové výstřižky o kulturní činnosti spolku 1892–1943, karton 28, inv. č. 105.
- Textové příspěvky k dějinám spolku 1942 (1961), karton 28, inv. č. 107.

Literatura:

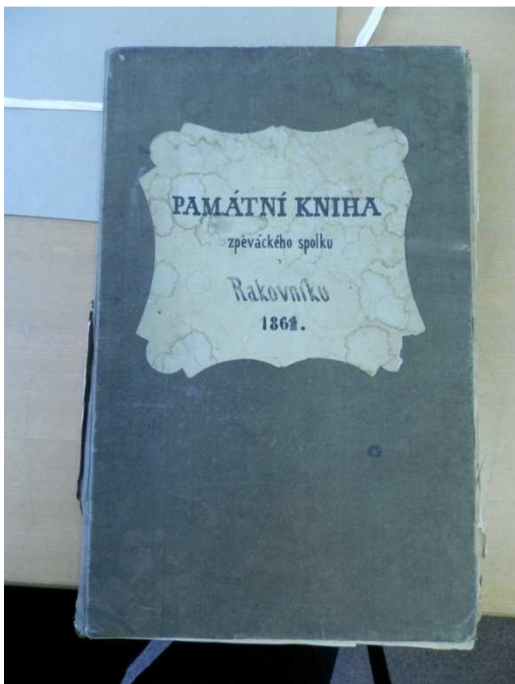
- Karolína Adamová - Pavel Mates, *České dějiny v datech 1945-1999*, Praha 2000.
- Marie Bahenská, *Počátky emancipace žen v Čechách. Dívčí vzdělání a ženské spolky v Praze v 19. století*, Praha 2005.
- Richard Biegel, *Kniha o Rakovníku*, Rakovník 2002.
- Jiří Bílek, *Bílá místa české historie/III. 19. století. Pro císaře pána a jeho slávu*, Praha 2012.
- Zdeněk Brůžek - Tomáš Bednařík - Jaroslav Černý - Jaroslava Pechová - Libuše Skoupá - Eliška Voříšková (edd.), *Reálka - gymnázium 1833-1983*, Rakovník 1983.
- Jan Černý (ed.), *Rakovnické paměti 19. století. Zápisky Františka Hovorky. Kronika Ferdinanda Malce*, Praha 2010.
- Jiří Doležal, *Česká kultura za protektorátu, Školství, písemnictví, kinematografie*, Praha 1996.
- Jan Dostál, *Dějiny české hudby na lidových školách umění*, Praha 1967.
- Václav Dusil a kol., *Spolky, shromáždění a politické strany*, Praha 1936.
- Nad'á Hřčková, *Dějiny hudby V. Hudba 19. století*, Praha 2011.
- Jaroslav Janata (ed.), *Ochotnické divadlo Rakovník 1812-1972*, Rakovník 1972.
- Jiří Knapík – Martin Franc a kol., *Průvodce kulturním děním a životním stylem v českých zemích 1948-1967 I-II*, Praha 2011.
- Jan Kvirenc - Eliška Kunstová, *České dějiny do roku 1914. Historie v dokumentech*, Liberec 2006.
- Vlastislav Lacina – Jan Hájek, *Kdy nám bylo nejlépe? Od hospodářské dezintegrace k integraci střední Evropy*, Praha 2002.

- Eva Laitnerová, *Ochotnická opera v Rakovníku* (absolventská práce), Plzeň 1981.
- Marek Laštovka a kol., *Pražské spolky*, Praha 1998.
- Václav Ledvina - Jiří Pešek (ed.), *Od středověkých bratrstev k moderním spolkům*, Praha 2000.
- Lukáš Let, *Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák. Kapitoly k historii významné instituce města Rakovníka* (bakalářská diplomová práce), Brno 2013.
- František Levý, *Dějiny královského města Rakovník*, Rakovník 1896.
- Antonín Lhota, *Rakovnicko českému životu hudebnímu*, Rakovník 1940.
- Karel Malý, *České právo v minulosti*, Praha 1995.
- Jaroslav Marek, *Česká moderní kultura*, Praha 1998.
- Ladislav Mička, *Kulturní tvář Rakovnicka I a II. část*, Rakovník 1979.
- Hans Mommsen – Dušan Kováč – Jiří Malíř – Michaela Marková (edd.), *První světová válka a vztahy mezi Čechy, Slováky a Němci*, Brno 2000.
- J. V. Novák, Arne Novák, *Přehledné dějiny literatury české*, Olomouc 1936-1939.
- Miroslav Novotný a kol., *Dějiny vyššího školství a vzdělanosti na jihu Čech od středověkých počátků do současnosti*, České Budějovice 2006.
- Marek Pavlík, *Vývoj spolkového života v Rakovníku v meziválečném období* (diplomová práce), České Budějovice 1999.
- Monika Pokorná, *Když se v Rakovníku řekne*, Rakovník 2010.
- Jan Renner, *Popis politického a školního okresu rakovnického*, Rakovník 1902.
- Jan Renner, *Rakovník XIX. století*, Rakovník 1931.
- Robert Sak, *Miroslav Tyrš: sokol, myslitel, výtvarný kritik*, Praha 2012.
- Milan Sekanina, *Kdy nám bylo nejhůře? Hospodářská krize 30. let 20. století v Československu a některá její východiska*, Praha 2004.
- Jaroslav Smolka, *Dějiny hudby jako vědní obor a jejich periodizace*, Praha 1999.
- Jiří Šafařík a kol., *Dějiny hudby 20. století (III. díl)*, Brno 2001.
- *Věčné časy. Československé totalitní roky*, Praha 2009.

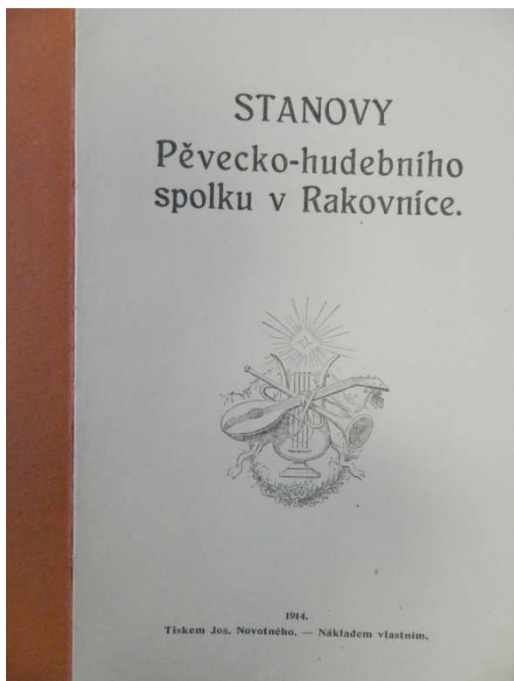
Seznam příloh

1. Pamětní kniha spolku
2. Stanovy spolku
3. Leták koncertu s heslem: Večer milostných písní (13. 5. 1939)
4. Leták koncertu k oslavě 70. narozenin mistra Vítězslava Nováka v Rakovníku (21. 12. 1940)
5. Leták k slavnostní premiéře opery Čert a Káča (11. 1. 1941)
6. Program k opeře Prodaná nevěsta v Praze v Uranii (11. 3. 1942)
7. Dvoujazyčný plakát k opeře Dalibor (1943)
8. Dvoujazyčný plakát k opeře Hubička (1944)
9. Leták koncertu k oslavě 125. narozenin mistra Bedřicha Smetany ve Hředlích (14. 5. 1949)
10. Fotografie z jednoho z představení opery Eugena Oněgina (1949)

Přílohy

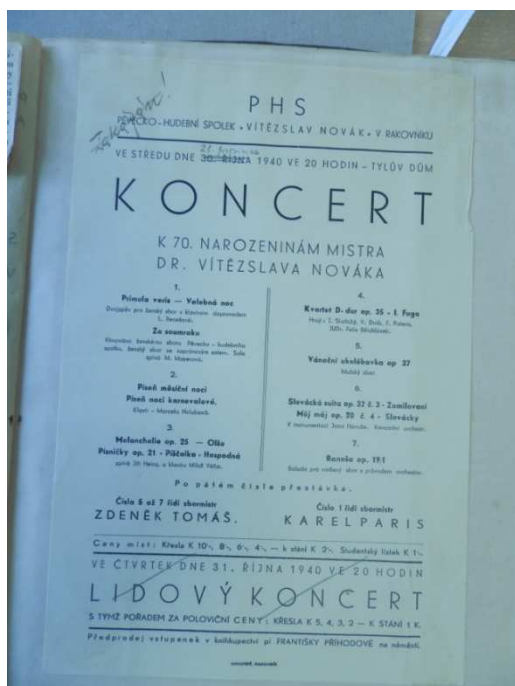
1. Pamětní kniha spolku. SOkA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, c) pamětní, Pamětní kniha spolku (1861) 1862–1951, inv. č. 6, rukopis.

2. Stanovy spolku. SOkA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, II. Spisový materiál, a) správní záležitosti, Stanovy, inv. č. 1-9.

3. Leták koncertu s heslem: Večer milostných písní. Koncert proběhl 13. 5. 1939 v Tylově domě v Rakovníku. SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, c) pamětní, Pamětní kniha spolku (1861) 1862–1951, inv. č. 6, rukopis.

4. Leták koncertu k oslavě 70. narozenin mistra Vítězslava Nováka. Koncert proběhl ve středu 21. 12. 1940 v Tylově domě v Rakovníku. SOKA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, c) pamětní, Pamětní kniha spolku (1861) 1862–1951, inv. č. 6, rukopis.

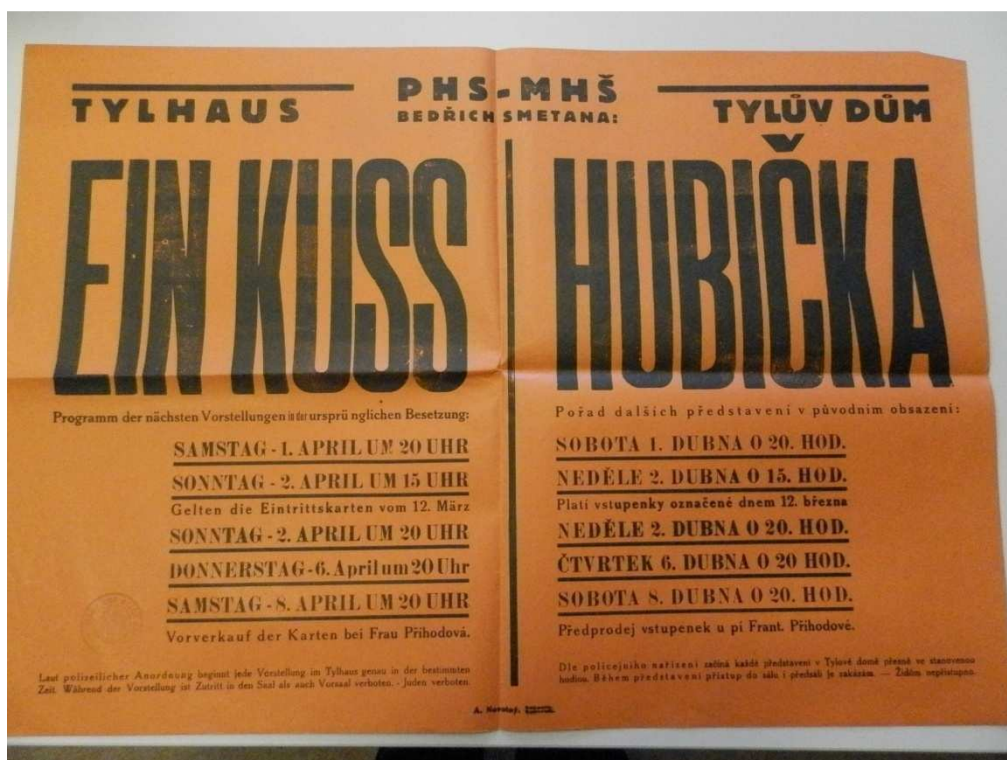
5. Leták k slavnostní premiéře opery Čert a Káča. Premiéra proběhla v sobotu 11. 1. 1941 v Tylově domě v Rakovníku. SOkA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, c) pamětní, Pamětní kniha spolku (1861) 1862–1951, inv. č. 6, rukopis.

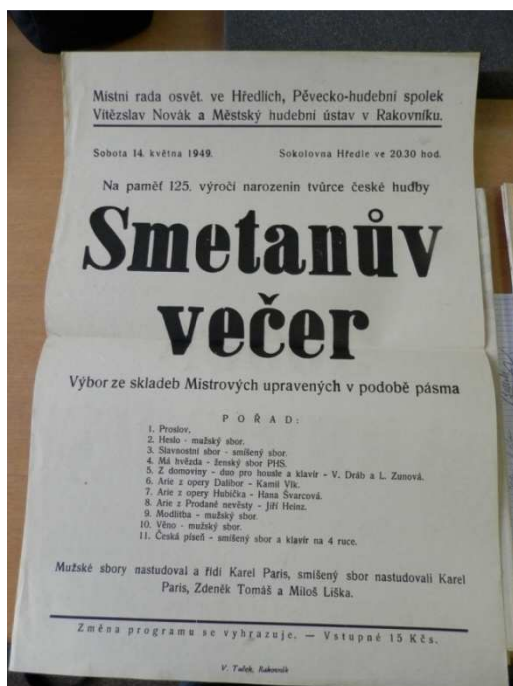
6. Program k opeře Prodaná nevěsta z 11. 3. 1942 v Praze v Uranii. SOkA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, II. Spisový materiál, b) kulturní a zábavní činnost, Materiály k představení Prodaná nevěsta v Praze v Uranii (1942), inv. č. 2-16.

7. Dvojazyčný plakát k představení opery Dalibor. Plakát oznamoval představení uvedená v dubnu 1943. SOkA Rakovník, fond Rakovnická opera, nevidováno.

8. Dvojazyčný plakát k opeře Hubička. Plakát oznamoval představení uvedená v dubnu 1944. SOkA Rakovník, fond Rakovnická opera, nevidováno.

9. Leták koncertu k oslavě 125. narozenin mistra Bedřicha Smetany. Koncert proběhl 14. 5. 1949 v Sokolovně ve Hředlích. SOkA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, II. Spisový materiál, b) kulturní a zábavní činnost, Pozvánky na vlastní akce 1965-1949, inv. č. 2-14.

10. Fotografie z jednoho z představení opery Eugena Oněgina. Operu Eugen Oněgin Rakovnická opera zkoušela od října 1949. SOkA Rakovník, fond Pěvecko-hudební spolek Vítězslav Novák Rakovník, I. Knihy, c) pamětní, Pamětní kniha spolku (1861) 1862–1951, inv. č. 6, rukopis.